

Апрель, 2025

KÖNLÜMÜN SEVGİLİ MƏHBUBİ MƏNİM

VƏTƏN

Выпуск 2 (262)

WWW.VATANJOURNAL.COM

РОДИНА

Швейцария
Азербайджана

Balaca Qara balıq

Восточный
Эйнштейн

Persona Grata –
2024

Türk dünyasında
ortaq əlifba

Füzuli - 530

(1494 - 1556)

“Öylə sərməstəm ki, idrak etməzəm dünya nədir,
Mən kiməm, saqi olan kimdir, meyii səhba nədir.”



Baku Consulting Group[®]

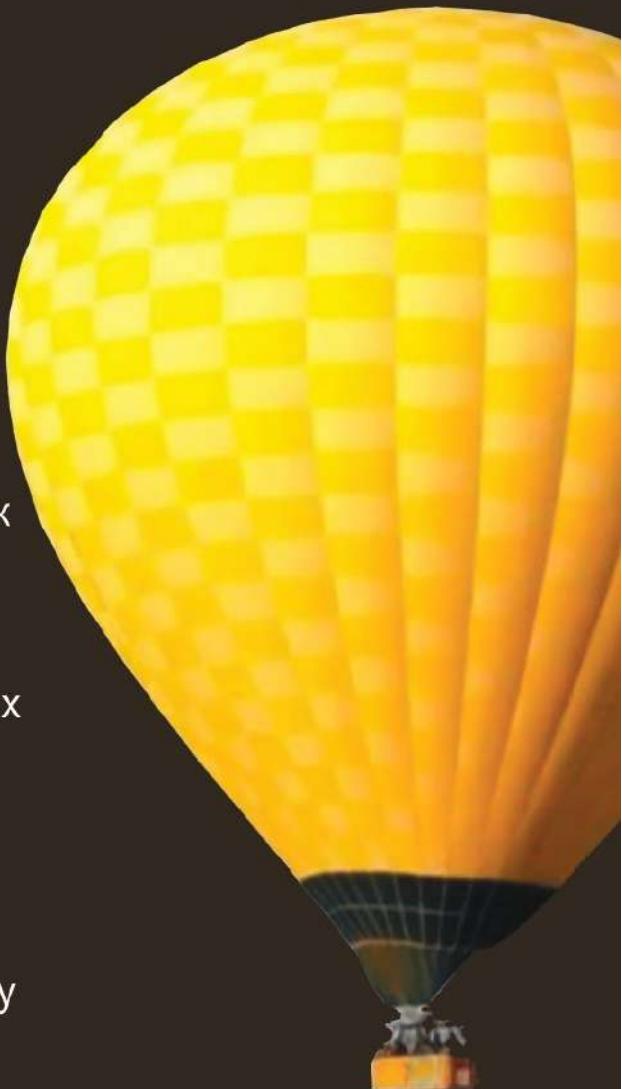
приглашает Вас в Азербайджан:

- Бизнес консалтинг
- Регистрация фирм, филиалов и представительств
- Презентация товаров и торговых марок
- Таможенное оформление грузов
- Представительство в суде и гос.органах
- Индивидуальные и семейные туры

Персональный подход к каждому клиенту

Высокая степень конфиденциальности

Тел./Ватсапп: +994 70 205 01 22





ВЫПУСК 2 (262) АПРЕЛЬ, 2025

KÖNLÜMÜN SEVGİLİ MƏHBUBİ MƏNİM

VƏTƏN

WWW.VATANJOURNAL.COM

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

Ильхам БАДАЛБЕЙЛИ Т (Россия)
Эльдар АХАДОВ (Россия)
Мехти ГЯНДЖАЛИ (Турция)
Бакыткуль ГЮЛЬЖАНОВА (Казахстан)
Фазиль ГЮНЕЙ (Азербайджан)
Саадет КЕРИМИ (Швеция)
Севиль ИСМАЙЛОВА (Азербайджан)
Паша ГАЛЬБИНУР (Азербайджан)
Тофик МЕЛИКЛИ (Азербайджан)
Тохид МЕЛИКЗАДЕ (Южный Азербайджан)
Фуад МАМЕДОВ (Азербайджан)
Нурида НОВРУЗОВА (Азербайджан)
Минаханым ТЕКЕЛИ (Азербайджан)
Бахтияр СИРАДЖОВ (Австрия)
Вагиф СУЛТАНЛЫ (Азербайджан)
Мубариз СУЛЕЙМАНЛЫ (Азербайджан)
Абид ТАХИРЛИ (Азербайджан)
Адалет ТАХИРЗАДЕ (Азербайджан)
Ибрагим ТЕЛЛИОГЛУ (Турция)

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

Намик МУРАД

ЗАМ. ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

Шахназ КАМАЛЬ

ДИРЕКТОР

Джейхун ИСАЕВ

КРЕАТИВНЫЙ РЕДАКТОР:

Зиба МУРАДОВА

WEB ДИЗАЙНЕР:

Фархад ДАШДЫЗАДЕ

ПРЕДСТАВИТЕЛИ:

Тельман МУСАЕВ. Азербайджан.

Галиб АЛИЗАДЕ. Турция

ДИЗАЙНЕР:

Аяз АБДУЛЗАДЕ

Министерство РФ по делам печати, телерадиовещания и средств массовых коммуникаций.

Общественно-культурологический журнал «Vətən» («Родина»)

Свидетельство о регистрации средств массовой информации

РИ № 77-11948 от 14. 02. 2002 г.

Учредитель: Мурадов Намик Ибрагим оглы.

Тел.: +7(963) 126-40-53

Издатель: И.П. Ализаде В.А.

420107. Россия, Республика Татарстан, город Казань, ул. Туфана Миннулина, дом 8а

e-mail: vatan.info@mail.ru

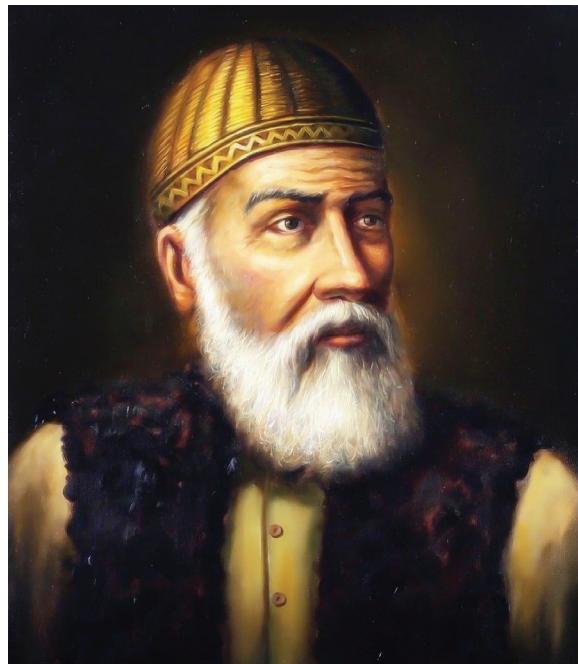
В этом номере:



Швейцария Азербайджана

Габала – один из древнейших городов Азербайджана. Город находится на высоте около 800 метров над уровнем моря, благодаря чему имеет идеальный климат для путешествий в жаркое летнее время. Габала прекрасна и зимой.

6



Füzuli-530

18



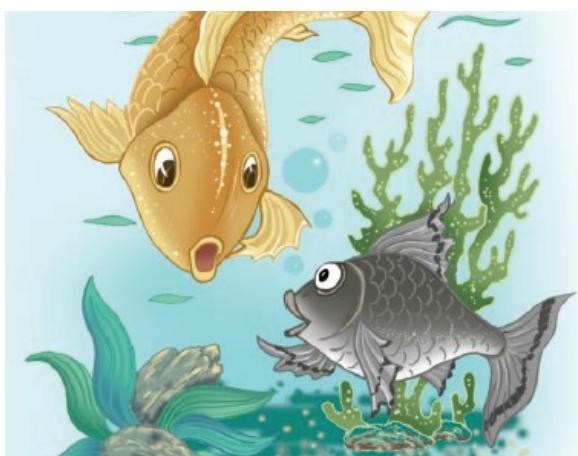
Троица Лейли, Меджнуна и Ибн Салама в поэме Физули «Лейли и Меджнун»

22

Изучаем Азербайджанский язык

Азербайджанский язык относится к юго-западной (огузской) группе тюркских языков. Он наиболее близок к турецкому и туркменскому языкам.

28



Balaca Qara balıq

36



Tənbəl xekəndəzla süpürgənin nağılı

46

Dəyərli atanın şöhrətli övladları – Musabəyovlar

Mehdi bəylə özür-gün yoldaşı Sarya xanımın bir oğlu da vardi – İbrahim bəy. Bu, Azərbaycan ədəbiyyatına “Neft və milyonlar səltənətində” kimi ən gözəl nəşr örnəklərindən birini bəxş etmiş məşhur yazıçı İbrahim bəy Musabəyovdur (1880–1942) – Süleyman bəyin kiçik qardaşı!

56



Persona Grata – 2024

66



Фаид Абдурахманов

76



Возвращение в никуда...

50



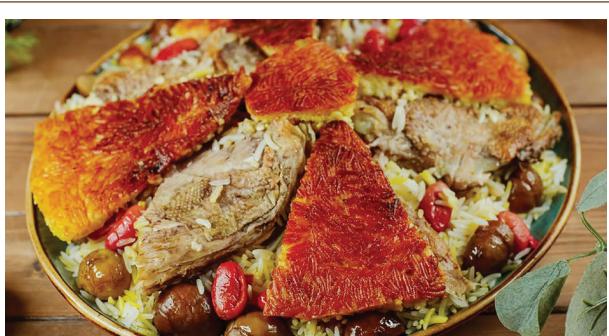
Восточный Эйнштейн

62

Türk dünyasında ortaq əlifba

Türk xalqları üçün vahid ünsiyyət dilinin yaradılması istiqamətində görülməli olan zəruri tədbirlər ətrafında qısaca olaraq dayanmaq istərdik. Atılmalı olan ilk addım bütün türk xalqlarının ortaq və ümumi əlifbaya keçməsidir.

70



Гурман

92

Namik Murad



REDAKTORDAN

NASA-nın məlumatlarına görə, müşahidə edilə bilən kainatda, təxminən, iki trilyon qalaktika var. Onlardan biri də Günəş sisteminin də yer aldığı Süd Yolu qalaktikasıdır.

Kosmos o qədər nəhəngdir ki, bizim doğma qalaktikamızın mərkəzində indi bir işıq yansa, Yerdəki müşahidəçilər onu, təxminən, 26 min ildən sonra görə bilərlər. Bizim yaşadığımız, sevib-sevildiyimiz, müharibələr etdiyimiz Yer kürəsi kosmosda kiçik bir zərrəcikdir.

1990-ci ildə “Voyager-1” zondu 6 milyard kilometr məsafədən Yer kürəsinin şəklini çəkdi. Bu sonsuz kainatda güclə görünən mavi bir nöqtə – bizim yeganə sığınacağımızdır.

Yer Günəş ətrafında dövr edir. Günəş də qalaktikanın mərkəzi ətrafında fırlanır və onun dövr müddəti 240 milyon ildir. Günəş ili ilə müqayisədə bir Yer ili saniyənin onda biridir. 4,54 milyard il yaşı olan Yer kürəsində insan yarandığı vaxtdan indiyə qədər bir Günəş gününün yarısından da az zaman keçmişdir.

Bu qısa müddət ərzində insan yaranmış, pulu, təkəri, elektriqi, avtomobili, təyyarəni icad etmiş, müharibələr, epidemiyalar, zəlzələlər, yanğınlar görümuş, dövlətlər, imperiyalar, sivilizasiyalar qurmuş və dağıtmış, kosmosa uçmuş, kvant kompüterləri və süni intellekt yaratmışdır.

Bütün bunlar Qalaktikanın ucqarında, kiçik bir planetdə baş vermişdir!

Qalaktik miqyasda bir insan ömrü, təxminən, 10 saniyədən azdır. Kainatda insana ayrılmış məkan kiçik bir zərrə, zaman isə bir andır. Bunun fərqində olmaq lazımdır. İnsan Yer adlı bu kiçik məkana nə üçün gəlib?

İslamda və digər monoteist dinlərdə yanaşma oxşardır: yer üzərindəki həyat insanın özünü son mənzilə – cənnətə hazırlamaq üçündür. Şübhə etmək imandan çıxməqdır.

Dindən fərqli olaraq, elm istənilən tezisi şübhə süzgəcindən keçirir. Elm ancaq isbat olunmuş fikirləri həqiqət kimi qəbul edir. Lakin elmin imkanları məhduddur və Hödel teoremləri isbatlayır ki, həmişə də məhdud qalacaq: Sistemdən kənara çıxmadan onu tam təsvir etmək qeyri-mümkündür. Ari nəinkin arıcıının nə istədiyini, hətta özünün nə üçün yaşadığını heç zaman anlamayacaq!

Deməli, biz yaşadığımız dünyani və həyatın mənasını elmi metodlarla tam dərk edə bilmərik. Bilikləri artırmaqla həqiqətə olduqca yaxınlaşa bilərik, ancaq tam yetişə bilmərik. Biz niyə burdayıq? Vəzifəmiz nədir? Bu kimi sualların tam və qəti elmi cavabları yoxdur və heç zaman olmayıacaq.

Elm həqiqət axtarışına aparan sonsuz bir yoldur. Biz bilirik ki, Yer adlı planetin ekipaj üzvləri, yaxud sərnişinləri kimi kosmosda səyahət edirik, yaşadığımız müddətdə hər birimizin təbiət və cəmiyyət qanunlarından doğan hüquq və öhdəliklərimiz var, zamanı çatanda növbəni təhvil verərək getməliyik. Vəssalam.

Biliyin sərhədləri daim genişlənsə də, bizim biliklərimiz həmişə natamam olaraq qalır. Bu natamamlıq şəraitində insan təbiətə diqqətlə baxmağı, ondan öyrənməyi, eyni zamanda ona qayğı ilə yanaşmağı və onunla həmahəng yaşamağı bacarmalıdır. O zaman görəcəksiniz ki, həyatın mahiyyəti alicənablıq və xeyirxahlıqdır.

Günəş, eləcə də digər ulduzlar kosmosa fasıləsiz olaraq istilik və işıq paylayır. İstilik və işıq hər yerdə var, az və ya çox, ancaq hər yerdə! Günəşdən gələn enerjinin cüzi bir hissəsi Yerdəki həyatı təmin edir. Təbiət bizə SƏXAVƏTLİ olmayı öyrədir.

Yerin öz oxu, həmçinin Günəş ətrafında fırlanma trayektoriyası və bucağı gecə ilə gündüzün, qışla yayın bir-birini əvəzləməsini təmin edir, canlıların fəaliyyət və istirahət vaxtını qayğıkeşliklə nizamlayır.

Təbiət bizə ƏDALƏTLİ olmayı öyrədir.

İşığın difraksiya xassəsi yer səthinin işıqlanan hissəsinin qaranolıqda qalan hissəsindən daim çox olmasını təmin edir. Nəticədə, hava təmizlənir. Təbiət xeyrin şərdən güclülüğünü göstərməklə bizə XEYİRXAH olmayı öyrədir.

Təbiət bütün canlılara, o cümlədən yer üzünün ən ali varlığı olan insana yaşamaq, inkişaf etmək və miras qoymaq üçün hər bir şəraiti yaradıb. İnsan yer üzündə yeganə varlıqdır ki, elm, texnika və texnologiyaları tətbiq etməklə yaşadığı mühiti daim dəyişikliyə uğradır.

Bununla belə, əsas sual dəyişməz qalır: İnsan dünyaya nə üçün gəlib?

Bir çox insanlar həyatın məqsədinin xoşbəxtlik olduğuna inanır, bəziləri həyatını həqiqət axtarışına və mənəvi inkişafa həsr edir, başqa bir qismi isə həyatın mənasını cəmiyyətə xidmətdə görür. Ömür boyu inkişaf etmək, daha yaxşı olmaq, başqalarına kömək əlini uzatmaq, özünə və ətrafdakılara dəyərli bir şey qazandırmaq, onları sevindirmək insan ömrünə rəng qatır, onu zənginləşdirir.

Hər bir insan həyatının məqsədini özü müəyyənləşdirməli və o istiqamətdə hərəkət etməlidir. Ancaq insan heç zaman təbiətdən qopmamalı, ona zidd hərəkət etməməlidir. Çünkü o da təbiətin bir parçasıdır və təbiətin qanunları ona da aiddir. Verilmiş qısa ömrü xoşbəxt yaşamaq üçün təbiəti, onun şah əsəri olan insanı sevməyi, səxavətli, ədalətli və xeyirxah olmayı bacarmaq lazımdır.



ШВЕЙЦАРИЯ АЗЕРБАЙДЖАНА

Габала – один из древнейших городов Азербайджана, расположенный посреди живописных гор на северо-западе страны и центр одноименного района. Город находится на высоте около 800 метров над уровнем моря, благодаря чему имеет идеальный климат для путешествий в жаркое летнее время. Габала прекрасна и зимой. В окрестности города, на склоне Кавказа находится горнолыжная база. Высочайшая точка Азербайджана – вершина Базардюзю высотой 4466 метров находится в Габалинском районе.

Город Габала находится на расстоянии 225 километров от Баку в северо-западном направлении. В районе расположены 3 посёлка – Вандам, Нидж, Бум и 60 сельских населённых пунктов. В городе проживает 14 тысяч человек, а всего население района – 105 тысяч человек.

История этого древнего города берет свое начало задолго до наступления новой эры. Первые упоминания о селении Кабалака были найдены в исторических письменах II века до н.э., а жизнь, вероятно, кипела здесь и раньше. Здесь располагался крупный центр окрестных территорий, а само городище было обнесено высокой крепостной стеной с крепкими башнями. В ходе истории стены этой цитадели повидали немало трагических событий: от века к веку город переходил от одного государства к другому, благодаря чему местные жители переняли множество уникальных традиций от разных народностей.

В I-V веках н.э. город являлся резиденцией албанских царей Аршакидов. Позже, в X веке, могучая династия Ширваншахов захватила город и подчинила его себе. Времена раннего средневековья были неспокойными: помимо грозных соседей, населению города приходилось отбиваться от набегов горных племен. Во времена внезапных нападений жителям цитадели нужно было укрываться за крепостной стеной и нередко долго сидеть в осаде. Для этого крепости были необходимы запасы питьевой воды, поэтому в VI-VII веках здесь активно строилась система водопроводов, которые состояли из глиняных труб. Из глины же изготавливали черепицу, которой покрывали крыши домов.

В результате раскопок в древнем городище Габалы были найдены тандыры, бани, фундаменты жилых и хозяйственных построек и прочие элементы жизни и быта. Это был довольно развитый и полностью самодостаточный город.

В XVI веке крепость была сильно разрушена войсками династии Сефевидов. В позднем средневековье власть в городе перешла в руки Куткашенского султаната. В начале XIX века весь Южный Кавказ становится частью Российской империи.

Габала – родина Исмаил-бек Куткашенли – Азербайджанского писателя-просветителя и генерала Российской императорской армии, Умнисы Мусабековой – офтальмолога, впервые хирургическим путем открывшей глаза слепым от рождения детям, ученых Вахида и Джахангира Гахрамановых и многих других известных личностей.

Поселок **Вандам** крупнейший населенный пункт района после города Габала. Здесь в шутку посмеиваются, что знаменитый американский актер Жан-Клод Ван Дамм имеет здешние корни. Тут даже установили оригинальную скульптуру, изображающую актера, сидящего на шпагате. Однако интересно село прежде всего тем, что здесь так же находится прекрасный отель «Дуйма» и так называемый «Ведерный рынок», где можно купить фрукты, овощи, ягоды и орехи, выращиваемые местными жителями.



Поселок Вандам крупнейший населенный пункт района



Посёлок Нидж. Здесь проживает уникальный народ – удины, прямые потомки древних Албан. Удины – сохранили свою культуру и христианскую религию через тысячелетия.

Всего в мире их осталось не более 10 тысяч человек, и около половины из них сейчас проживают именно здесь. Храм Чотари, и церковь Святого Елисея, построенная в XVIII веке, также находится здесь.

Бум – третий крупный поселок района. В посёлке находится старинная Джума-мечеть. В Буме располагаются, архитектурный памятник «Говургала». Местный фольклорный ансамбль «Зопу-зопу» известен в республике и за ее пределами.

Габалинский Стрелковый Клуб так же находится в поселке Бум. Здесь в 2014 и 2016 годах проводился международный Гран-При по стрельбе. В комплексе созданы все необходимые условия для комфорта гостей и спортсменов. На территории комплекса также созданы коттеджи для гостей, желающих переночевать здесь.





СПОРТИВНЫЙ КЛУБ «ГАБАЛА»

Клуб, созданный в 2005 году **Тале Гейдаровым** более чем достойно представляет район на республиканском и международном уровне. «Габала» располагает профессиональной футбольной командой, собственной футбольной академией, различными спортивными секциями, уютным стадионом отвечающим требованиям УЕФА для официальных международных встреч, тренировочными футбольными полями, учебно-тренировочной базой, спортивным залом, бассейнами и т.д.



Тале Гейдаров



Фариз Наджафов



Рафаэль Агаев

Возглавляет клуб **Фариз Наджафов** известный каратист, неоднократный чемпион и призер Европы и мира. В качестве офицера Вооруженных сил Азербайджана он добровольно участвовал в 2020 году в 44-х дневной войне по освобождению Карабаха.

Действующий чемпион мира полусреднего веса в бойцовской лиге Karate Combat, заслуженный мастер спорта Азербайджанской Республики **Рафаэль Агаев** представляет спортивный клуб «Габала». Он является самым титулованным каратистом в истории спорта, первым и единственным в мире пятикратным чемпионом планеты. За свои высокие достижения Рафаэль Агаев получил прозвище «Бриллиант мирового карате».



Тони Адамс



Юрий Семин



Роман Григорчук



Эльмар Бахшиев



Кахабер Цхададзе

Футбольная команда «Габала» является неоднократным призером чемпионатов и двухкратным обладателем кубка Азербайджана. В различные периоды команда тренировалась под руководством известных специалистов Тони Адамса и Юрия Семина, Романа Григорчука и Эльмара Бахшиева.

В сезонах 2015/2016 и 2016/2017 годах команда под руководством Романа Григорчука выступала в групповых этапах кубка УЕФА.

В футбольный сезон 2023/2024 годов команда неудачно выступила в Азербайджанской Премьер Лиге и попала в Первую Лигу. Но в настоящее время команду возглавляет опытнейший грузинский специалист Кахабер Цхададзе и возглавляющая таблицу Первой Лиги команда всерьез намерена вернуться в элиту Азербайджанского футбола. Команда молодая и состоит в основном из выпускников собственной футбольной академии.



МУЗЕЙНЫЙ ЦЕНТР ГАБАЛЫ

Здесь представлена обширная экспозиция находок, обнаруженных в местах раскопок. Некогда здесь располагался могущественный центр древнейшего государства, который историки сравнивают с Троей и Помпеями.

Новая Мечеть Габалы – великолепный храм, красоту убранства которого могут оценить представители всех конфессий.

Роскошное строение в самом центре города дополнено статным минаретом и украшено орнаментами в национальном стиле. Мечеть вмещает просторный зал, где царит умиротворяющая атмосфера: прихожане вдохновенно молятся под мелодичные напевы бабы, читающего намаз. Стены и колонны мечети украшены религиозными символами и сурами из Священного Корана.



Новая мечеть в Габале

Парк развлечений и отдыха Габалэнд является крупнейшим в Азербайджане. На огромной территории разместились десятки видов аттракционов для посетителей всех возрастов. Здесь есть зона картинга, американские горки, аквапарк, площадка для игры в пейнтбол, колесо обозрения, два гоночных трека, кинотеатр, бассейн, многочисленные карусели и пруд для прогулки на катамаранах.

Кроме того, в парке доступны прогулки на пони и лошадях, а подкрепиться после насыщенной программы вы сможете в кафе, с террасы которого открывается отличный вид на окрестные горы.



Парк развлечений и отдыха Габалэнд

В 3-х километрах от Габалы находится известный **зимний курорт Туфандаг**, где можно покататься на лыжах и сноуборде. Здесь есть всё для полноценного активного отдыха: многоуровневые трассы, регулярно работающие подъемники, прокат снаряжения, отели с комфортабельными номерами, кафе и рестораны. Сезон стартует в декабре и заканчивается в середине марта.



Новая мечеть в Габале

«Туфандаг» — горнолыжный комплекс летне-зимнего отдыха, расположенный в городе Габала, где туристы во все времена года имеют возможность совершить прогулку по канатной дороге, зимой — покататься на лыжах. Здесь действует лыжная школа, четыре канатные дороги, 5 лыжных трасс. Горнолыжная трасса оснащена системой «искусственного снега».

Gabaland — это лучший в Азербайджане парк развлечений, краса и гордость Габалы.



Gabaland — это лучший в Азербайджане парк развлечений



Знаменитый **водопад Семь красавиц** манит путешественников своей красотой и потрясающей природой близлежащих территорий. Тут всегда свежо, а деревья, растущие по краям тропы до водопада, сплетаются кронами, даря живительную прохладу. Оригинальное название достопримечательность обрела благодаря множеству водных струй, стремительно несущих свои воды вниз по зеленому горному склону.

Неподалеку от города расположено красивейшее **озеро Нохур**, где можно прогуляться, наслаждаясь тишиной и прекрасными видами на мерную водную гладь и окружающие озеро горы. Прогулку вокруг озера можно совершить и верхом на лошадях, и более того, здесь доступны прогулки на катамаранах – отличное развлечение для любителей спокойного отдыха. По периметру водоема вы найдете кафе и магазинчики с сувенирной продукцией.



Известный предприниматель **Сахраб Аллахвердиев** создал на живописном берегу озера Нохур базу **отдыха «Нохур Гель»**.

Здесь есть все для лучшего отдыха на все вкусы и возрастные группы – отели, рестораны, катамараны, картинг, спортивные сооружения и многое другое.



Сахраб Аллахвердиев



«SAVALAN – ASPI Winery»

Окруженная двумя реками на высоте 400 метров над уровнем моря, долина Савалан Габалинского района имеет идеальный баланс дождливых, солнечных дней и среднегодовой температуры для виноградарства. Это красивейшее место региона, сердце Габалинского района, по праву можно считать частью колыбели виноделия. Компания «SAVALAN – ASPI Winery» возрождает искусство виноделия в районе.

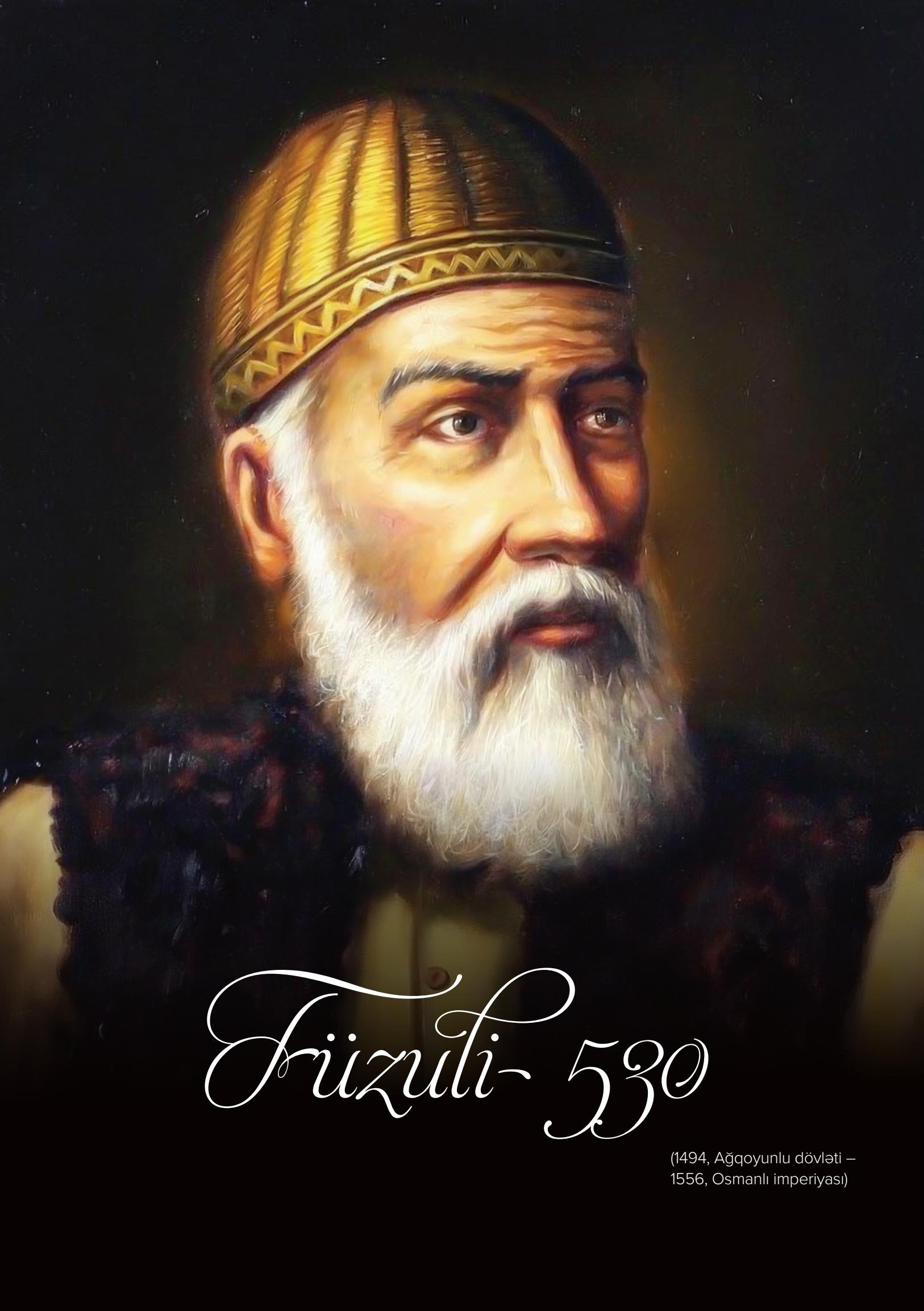




Вина «Савалан» являются одними из самых уникальных вин Азербайджана.

18 декабря 2024 года бочка винодельни «SAVALAN — ASPI Winery» вошла в Книгу рекордов Гиннесса как самая большая в мире деревянная винная бочка.

Гостеприимная Габала всегда ждёт вас!



Füzuli- 530

(1494, Ağqoyunlu dövləti –
1556, Osmanlı imperiyası)

Məhəmməd Füzuli türkdilli ədəbiyyatın ən böyük şairlərindən biri, həm Azərbaycan, həm də Osmanlı ədəbiyyatının görkəmli simalarından biri kimi qəbul edilir.

Onun yaradıcılığı XVI–XIX əsrlərdən Mərkəzi Asiyaya və Hindistana qədər uzanan türk mədəniyyət sahəsində geniş şəkildə tanınmış və təqdir edilmişdir.

Füzuli uşaqlıqda yaxşı təhsil almış, Ədəbiyyat, Riyaziyyat, Astronomiya və xarici dilləri öyrənmişdir. Sağlığında Füzulinin doğma yurduna nəzarət Ağqoyunlu, Səfəvi və Osmanlı imperiyaları arasında dəyişmişdir.

O daha çox Azərbaycan dilində yazılmış əsərləri, xüsusilə də qəzəlləri və eyniadlı Orta Şərqi faciəli sevgi hekayəsinin interpretasiyası olan “Leyli və Məcnun” epiq poeması ilə tanınır. Bu həmin sevgi hekayəsinin təfsiridir. Bundan başqa, o, Azərbaycan və fars dillərində, həmçinin mübahisəli olaraq ərəb dilində “Divan”lar yazmışdır.

Füzulinin digər məşhur əsəri «Hədiqətüs-süəda» («Xoşbəxtlər bağı») adlı məqtəlidir. Əsər 680-ci ildə ikinci Əməvi xəlifəsi I Yezidin ordusu ilə islam peyğəmbəri Məhəmmədin nəvəsi Hüseyn ibn Əlinin başçılıq etdiyi kiçikmiqyaslı ordu arasında baş tutmuş Kərbəla döyüşündən bəhs edir. Bu, Hüseyn Kaşifinin «Rövzətüs-şühədə» («Şəhidlər bağı») əsərindən adaptasiya edilmişdir və türk məqtəl janrının şah əsəri hesab olunur, həmçinin Kərbəla döyüşü ilə bağlı digər müasir əsərlər arasında ən populyar olanıdır.

Füzulinin poeziyası Azərbaycan dilinin inkişafında böyük rol oynamış, onun artıq Azərbaycan klassik poeziyasında daha yüksək incəlik səviyyəsinə çatmasına kömək etmişdir.

Füzulinin yaradıcılığı Azərbaycan, fars və ərəb ədəbi təcrübələrinin, həmçinin şie və sünni inanclarının uzlaşdırılması kimi səciyyələndirilmişdir.

O, ömrünün çox hissəsini Kərbəla, Hillə, Nəcəf və Bağdad şəhərlərində keçirmişdi.

Məhəmməd Füzuli taun xəstəliyindən vəfat etmişdir. Onun məzarı Kərbəladadır.



* * *

Məni candan usandırdı, cəfadan yar usanmazmı?
Fələklər yandi ahimdən, muradım şəmi yanmazmı?

Qamu bimarinə canan dəvayı-dərd edər ehsan,
Neçin qılmaz mənə dərman, məni bimar sanmazmı?

Qəmim pünhan tutardım mən, dedilər yarə qıl rövşən,
Desəm, ol bivəfa bilməm, inanarmı, inanmazmı?

Şəbi-hicran yanar canım, tökər qan çeşmi-giryənim,
Oyadar xəlqi əfğanım, qara bəxtim oyanmazmı?

Güli-rüxsərinə qarşılıq gözümdən qanlı axar su,
Həbibim, fəsli-güldür bu, axar sular bulanmazmı?

Degildim mən sənə mail, sən etdin əqlimi zail,
Mənə tən eyləyən qafıl səni görgəc utanmazmı?

Füzuli rindü şeydadır, həmişə xəlqə rüsvadır,
Sorun kim, bu nə sevdadır, bu sevdadan usanmazmı?

* * *

Öylə sərməstəm ki, idrak etməzəm dünya nədir,
Mən kiməm, saqı olan kimdir, meyü səhba nədir.

Gərçi canandan dili-şeyda üçün kam istərəm,
Sorsa canan, bilməzəm kami-dili-şeyda nədir.

Vəslədən çün aşiqi müstəgni eylər bir vüsal,
Aşıqa məşuqdən hərdəm bu istiğna nədir?

Hikməti-dünyavü mafiha bilən arif degil,
Arif oldur, bilməyə dünyavü mafiha nədir.

Ahü fəryadın, Füzuli, incidibdir aləmi,
Gər bələyi-eşq ilə xoşnud isən, qovğa nədir?

* * *

Nə yanar kimsə mənə atəş-i dildən özgə,
Nə açar kimsə qapım, bad-i səbadən qeyri.

مئله صحکت می چو بار بوج
رخ دار او لونی کون که ساینک دشک بدن ورخ
کل عذر از خواهی ورخ
دوز منم کل دز مرقا تهمجی و فکد هست جام دوق
قیم یعنی جم اینکه کسی
خەلق اگزى سىرنى ھەردەم چىلر izhar söz,
Bu nə sirdir kim, olur hər ləhzə yoxdan var söz.

Artıran söz qədrini sidqilə qədrin artırır,
Kim nə miqdara olsa, əhlin eylər ol miqdara söz.

Ver sözə ehya ki, tutduqca səni xabi-əcəl,
Edə hər saət səni ol uyqudan bidar söz.

Bir nigari-ənbərinxətdir könüllər almağa,
Göstərər hər dəm niqabi-qeybdən rüxsar söz.

Xazini-gəncineyi-əsrardır, hər dəm çəkər
Rışteyi-izharə min-min gövhəri-əsrar söz.

Olmayan qəvvasi-bəhri-mərifət arif degil
Kim, sədəf tərkibi-təndir, lölöi-şəhvar-söz.

Gər çox istərsən, Füzuli, izzətin, az et sözü
Kim, çox olmaqdan qılılıbdir çox əzizi xar söz.

* * *

Salam verdim, rüşvət deyildir deyə almadılar.

* * *

Mənim tək hic kim zarü pərişan olmasın, ya Rəbb!
Əsiri-dərdi-eşqü dağı-hicran olmasın, ya Rəbb!

* * *

Məndə Məcnundan füzun aşiqlik istedadı var,
Aşıqi-sadiq mənəm, Məcnunun ancaq adı var.



مئله صحکت می چو بار بوج
کون که ساینک دشک بدن ورخ
او نشم خا عشقکد هست جام دوق
نو رخارنکن اوں عصکد کا یان
غالب عتصد وصیلکد ک دو کم ای
لسته تپخی تو فکد زیم زوج
مئله فیض بخت و صلکد زریخ
بو خدر او که مقصدی سیلکن ای

یاز مصالیون بو کوندن بل بیوزن ای
کیم آکورشخ حنکن افتاب ھاب
غیرهش تر ھنک دین یونک ھنک
کیم یعنی با غنمه باسوب بو یک ھنک جام
دشکن عالی روئن صلکد زلک
ن دنور بیکن ای طلبه طلک
یونک بو یصلکن ای لونک فرما
لشکن بی لونک بو ھکن عصکد

Троица –
Лейли, Меджнун и Ибн Салам
в поэме Физули

Лейли и Меджнун



Выдающийся арабский писатель и музыкант Абуль-Фарадж Исфахани, живший в 897-967 годах, собрал воедино различные истории о Лейли и Меджнуне, распространившиеся на разных языках, иногда совершенно отличающихся друг от друга, в объемный литературный памятник высокой художественной ценности «Китаб аль-Агани» и, в некотором роде, обобщил их. Данный труд содержит стихи историка Кайса ибн Мулавы, рассказы о Лейли и Меджнуне, а также множество газелей и рубаи, посвященных ему. Хотя эти рассказы сильно отличаются друг от друга по содержанию и сюжету, они последовательны в плане отражения арабской действительности эпохи джахилии и основных особенностей арабской апологетической литературы. Абуль-Фарадж Исфахани говорит со слов Аль-Асмани: «Меджнун не был безумцем, он стал странником»¹.

Подобно тому, как сам Меджнун был странником, приписываемые ему стихи, а также эпосы «Лейли и Меджнун», отличающиеся друг от друга по сюжету и содержанию, прославились странствием из страны в страну, с языка на язык. Любители, желающие быть похожими на Меджнуну, пишут стихи под псевдонимом «Меджнун». Абулхасан Джуллави, видный теоретик суфизма, живший в XI веке, использует образ Меджнуна в своем произведении «Кашф аль-Махджуб» для прославления идеи суфийской любви².

¹ Ebülfərəc İsfəhani. Bir Məsnun vardi. Bakı, 1990, s.5.

² Жуковский В.А. Раскрытие скрытого за завесой. Л., 1926, с.331.

Мифические образы влюбленных, такие как «роза-соловей», «свеча-бабочка», «Луна-Солнце» в суфийской литературе, а также известные образы влюбленных в восточных легендах — Юсуф и Зюлейха, Вис и Рамин, Варга и Гульша, даже Махмуд и Аяз, Мехр и Муштари и дургие — широко распространены и приобретают свое особое значение. «Метафора — есть мост истины», — говорили мистики, — образная любовь, которая отделяет его от окружающего мира и изолирует от правил и законов общества, принося человеку бесконечные страдания, и они использовали ее как средство достижения истины.

С этой точки зрения печальный, полный душераздирающих сцен эпос — история Лейли и Меджнун — очень импонирует мутасавифам для выражения суфийских идей. Мистическое содержание, придаваемое эпопеям «Лейли и Меджнун» суфийской литературой, оказало сильное влияние на всю исламскую литературу и привело к созданию концепции «Джунун», которую мы можем считать произошедшим великим литературным произведением. Литературное применение этого понятия в основном шло в двух направлениях. Хотя слово «Меджнун» часто относится к герою саги «Лейли и Меджнун» Кайсу ибн Мулавве, иногда содержание, выраженное словарным значением этого слова, находится на втором плане.³

Влюбленный человек не владеет своей волей, он как будто находится под влиянием сверхчеловеческой силы, поэтому его называют безумцем.

* * *

«Лейли и Меджнун» Физули, являющееся самым известным из произведений, написанных на эту тему в тюркоязычной литературе, не является обычной любовной историей. В начале произведения поэт пишет, что стремится создать произведение, выражающее Божественную любовь. В произведении поэт использует ряд символов и образов, выражающих путь духовного совершенствования человека.

Одним из таких символов является троица — Лейли, Меджнун и Ибн Салам. В целом в суфийской литературе представления об истинолюбце, божественной сущности и стремлении к ее удовлетворению выращены в поэтическом единстве, которое уже закостенело в восточной поэзии и приняло определенную литературную форму. Образ «Агъяра»(противник, соперник) обобщает препятствия на пути к пониманию и встрече с собственной божественной сущностью. Цветок — шип (хар), соловей, возлюбленный — агъяр, возлюбленная и т. д. Поэтические триады иносказательно выражают низменные желания и человеческие страсти, мешающие человеку понять Бога. Интересно, что в произведении «Лейли и Меджнун» они представлены в троице Лейли — Ибн Салам — Меджнун, но здесь Ибн Салам — лишь форма, т.е. оболочка. Несмотря на то, что он кажется на первый взгляд силой, встающей между влюбленным и возлюбленной, мешающей им встретиться, на самом деле эта видимость обманчива. Причины, препятствующие союзу Лейли и Меджнуна, глубже и сложнее. Работа предназначена раскрыть это препятствие через суфийские символы и метафоры.

«Лейли и Меджнун» Физули, являющееся самым известным из произведений, написанных на эту тему в тюркоязычной литературе, не является обычной любовной историей. В начале произведения поэт пишет, что стремится создать произведение, выражающее Божественную любовь. В произведении поэт использует ряд символов и образов, выражающих путь духовного совершенствования человека.

³ Примечание. Меджнун в переводе с арабского означает «одержимый джином».

**Подобно Ибн Саламу,
который может видеть
Лейли только со стороны,
они также могут смотреть
на истину только издалека.
Поскольку эти люди несовершены, они не способны понять божественную сущность и найти истину.
Образ Ибн Салама представляет народ Захира.**

Образ Ибн Салама также имеет символический характер. Меджнун и Ибн Салам оба жаждут встречи с Лейли. В начале произведения в гасиде под названием «Afərin, ey sanei-tən, rərvəri-can, afərin; Xalıqül əşya, ilahül xəlqü rəbbül aləmin» – это символ противоречия между подвижником и правдолюбцем, который не имеет никаких милостей от Бога, а служит Ему только потому, что верит и любит Его. (По мнению поэта, совершенно неверно считать подвижников, занимающихся общественным богослужением и соблюдающих все канонные религии, ближе к Богу. Подобно Ибн Саламу, который может видеть Лейли только со стороны, они также могут смотреть на истину только издалека. Поскольку эти люди несовершены, они не способны понять божественную сущность и найти истину. Образ Ибн Салама представляет народ Захира. Он никогда не сможет встретиться с Лейли, потому что он Ибн Салам. Чтобы достичь божественной сущности, необходимо выйти из бытия Ибн Салама (сына Салама – здоровье, покой), убить физическое «Я» через бесконечные страдания и лишения. Ибн Салам боится за свою жизнь и имущество, поэтому не может добраться до Лейли, он боится, что «джин, прикасающийся к мечу рвения», убьет его:

Cananə yolunda ömrü cahi,
Ol naqisin oldu səddi-rahi.⁴

*Любовь к мирской жизни на пути к Джанан (любимой)
были препятствием на пути бездуховой личности.*

Опять же поэт говорит языком символов и метафор: В земном мире существует мнение, что Возлюбленная испытывает того, кто открывается ей в своих чувствах. Когда он оказывается нетерпеливым к перенесенным тяготам, заботы о любимой угасают. Ведь подобно ибн Саламу, влюбленному в Лейли, кто не желает расстаться с жизнью и материальными благами, также теряет возможность обрести духовное единение с Богом. Лишь тот, кто отверг оба мира в поисках истины как Меджнун, находит гармонию с Всевышним, потому что постигает божественную сущность любви. Он говорит Лейли:

«Любящий отдает свою жизнь за Возлюбленную,
Этот человек желает любви лишь для себя».

Cananəsi üçün ol dilər can,
Öz canı üçün dilər bu canan.⁵

Стих прекрасно характеризует Меджнуна и Ибн Салама, выступая символом, суфизма и аскетизма. Ибн Салам и Меджнун – совершенно противоположные персонажи. Согласно известной легенде, Бог изгнал Адама из рая за то, что он из-за любви съел плод запретного дерева. Поэт повествует об этой ситуации в произведении «Хадикат ус Суада»: «Итак, Адам, который был влюблен, покинул рай и сотворил мир...».⁶

⁴ Məhəmməd Füzuli. Əsərləri. Altı cilddə, II cild (Tərtib edəni: H.Arası). Bakı, Şərq-Qərb, 2005, s.140.

⁵ Məhəmməd Füzuli. Əsərləri. Altı cilddə, II cild (Tərtib edəni: H.Arası). Bakı, Şərq-Qərb, 2005, s.136.

⁶ Məhəmməd Füzuli. Hədiqətüs-süəda. Bakı, 1993, s.31

Адам, являвшийся носителем любви, которого можно сравнить с Меджнуном, предпочитает горение и сгорание в этом мире в страданиях и любви к Небу, которое есть Дар ус-Салам (обитель благополучия, безопасности и мира). При этом он не покидает Бога, наоборот, приближается к Нему, потому что причиной близости человека с Богом служат исключительно страдание, тяжелый труд и несчастья, лишь через них душа духовно возвышается.

Закон любви есть не что иное, как порицание; Как я могу просить терпения и безопасности на этом пути?), как и Физули, предпочитая боль любви покою и благополучию, т. е. раю.

В произведении ревность Меджнуна к ибн Саламу, упреки Лейли относительно выбора другого мужчины воплощаются в концепции «qeurgət» (честь), которая представляет собой особый суфийский термин, имеющий символический характер.

В суфизме термин «честь» интерпретируется как «отказ от вовлечения других». В арабской поэзии эпохи невежества, как и в целом во всей восточной литературе, широко распространены темы, связанные с полууречностью, страданиями от встреч объекта любви с другими, а также аналогичные мотивы. Суфии, как и многие литературные направления, использовали его для выражения своих идей.

Они употребляют это слово в смысле не допускания близости к Богу тех, кто не может понять Его тайн, и сохранять Его святость. Они, главным образом, рассматривают стих (Он любящий и возлюбленный)⁷, который утверждает, что Аллах – величайший любящий. Согласно известному хадису, Бог посмотрел на себя в зеркало и влюбился в бесконечную красоту своей красоты. Он хотел, чтобы другие увидели эту красоту, и создал для этого материальный мир. Вся Вселенная — продукт Божьей любви. Любящий хочет, чтобы никто больше не любил возлюбленную, и чтобы никто не видел ее лица. У влюбленного, который отказывается от всех своих желаний на пути любви, не остается другого желания, кроме как воссоединиться с объектом любви. В этой ситуации он становится крайне эгоистичным и высокомерным. Честь его бунтует, он ревнует предмет любви ко всем и ко всему. Суфии верят, что Аллах — самый ревностный из всех и никогда не прощает греха многобожия. Его ревность имеет двойственный характер: она проявляется как у любящего, так и у возлюбленного. Суфии называют Бога «Шахи-гейрет», «Султани-гейрет» и т. д.

Отказ Лейли подпустить к себе в брачную ночь Ибн Салама, желавшего обладать своей невестой, и угроза ему «демоном, владеющим мечом рвения», служит примером стремления к Всевышнему. Здесь в слове Меджнуна есть скрытый знак (ихам). Бог не допускает тех, кто не является махрамом, тех, кто не привязан к Нему сердцем, тех, кто думает, что понимает Бога только через аскетизм и рязат, они обманывают себя и других:

Gər İbn Səlama nuri-Leyli,
Bir vəch ilə eyləmiş təcəlli,
Leylidən olan xəyalı görmüş,
Öz vahiməsilə eyş sürmüş.⁸

⁷ Коран, Сура Майда: 53

⁸ Məhəmməd Füzuli. Əsərləri. Altı cilddə, II cild (Tərtib edəni: H.Arası). Bakı, Şərq-Qərb, 2005, s. 146.

Отказ Лейли подпустить к себе в брачную ночь Ибн Салама, желавшего обладать своей невестой, и угроза ему «демоном, владеющим мечом рвения», служит примером стремления к Всевышнему. Здесь в слове Меджнуна есть скрытый знак (ихам).



*Если бы Ибн Салам увидел свет Лейли,
Даже если он думает, что видит этот свет,
На самом деле он видел призрак и тень Лейли.
Он влюблен в свое воображение.*

Ибн Салам влюбился во внешнюю красоту Лейли; а внешний вид — иллюзия. Главное — внутренний мир Лейли, ее душевная красота. Ибн Салам не в состоянии ее постичь. Понимание сути духовной красоты непонятна посторонним.

В суфийской традиции есть два понятия чести: 1) честь возлюбленного; 2) честь возлюбленной.

Его ревность — представляет собой ревность (зависть) возлюбленного Истины к своим святым, стремящегося к тому, чтобы они не любили никого, кроме Него. Честь возлюбленного заключается в ревности влюбленного, стремящегося защищить свою половину от чужой любви.

Вообще, в основе понятия чести лежит не ассоциация кого-то с Богом, а осознание, что Он единственный, не любит никого, кроме Него, или, вернее, любит все из-за Него.

По мнению поэта, материальный мир дает возможность человеку раскрыть свои способности, является испытанием для человека. Материальный мир, полный бесконечных благ, настолько прекрасен, что человеку не хочется покидать это место и отправляться в ту обитель, откуда он пришел — мир духов, который является его настоящей родиной. Но он должен понять, что существует мир духовных благ, который прекраснее этого материального мира. Цель Бога в том, чтобы привести человека в этот мир, довести его до уровня совершенства. Поэтому человеку следует вступить в секту, то есть на путь, ведущий к Богу.⁹ (Под sectой предполагается суфизм).

Произведение Физули «Лейли и Меджнун» также направляет человека к божественной красоте через человеческие страдания. Поэт справляется с весьма непростой задачей, которую он поставил перед произведением, — донести до читателя божественные истины посредством метафоры. В начале произведения Меджнун, любящий земной любовью, достигает возвышенного состояния положения, долины единения, где человек отказывается от всех материальных благ и возвращается к своему истинному «я». Именно в этот момент «Лейли — Красота тайны истины, скрытой за завесой единства» раскрывает свою удивительную красоту. Впервые, увидев невинное лицо Лейли, Меджнун открывается тайна истины, которую он искал всю свою жизнь и ради которой терпел бесконечные лишения. «Меджнун «отложил в сторону достоверную копию» и предпочел «объединиться с возлюбленной в мире смысла», открыто признавая, что настоящая Лейли — это средство достижения Истины... Он искал Бога в лице Лейли, и нашел Его и слился с Ним».¹⁰

Меммедли Незакет Фатали кызы

Главный научный сотрудник
Института рукописей имени Мухаммада Физули
Национальной академии наук Азербайджана,
доктор филолог. наук., доцент

⁹ Məhəmməd Füzuli. Əsərləri. Altı cilddə, II cild (Tərtib edəni: H.Arası). Bakı, Şərq-Qərb, 2005, s.16-17.

¹⁰ Azadə R. Mütəfəkkir Mövlana Füzuli. Bakı, 1996, s.50.

ИЗУЧАЕМ АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ ЯЗЫК

Azərbaycan əlifbası

Çap şəkli	Əlyazma şəkli	Adı	Çap şəkli	Əlyazma şəkli	Adı
A a	<i>A a</i>	A	Q q	<i>Q q</i>	QE
B b	<i>B b</i>	Be	L l	<i>L l</i>	El
C c	<i>C c</i>	Ce	M m	<i>M m</i>	Em
Ç ç	<i>Ç ç</i>	Çe	Nn	<i>N n</i>	En
D d	<i>D d</i>	De	O o	<i>O o</i>	O
E e	<i>E e</i>	E	Ö ö	<i>Ö ö</i>	Ö
Ə ə	<i>Ə ə</i>	ə	P p	<i>P p</i>	Pe
F f	<i>F f</i>	Ef	R r	<i>R r</i>	Er
G g	<i>G g</i>	Ge	S s	<i>S s</i>	Se
Ğ ğ	<i>Ğ ğ</i>	Ğe	Ş ş	<i>Ş ş</i>	Şe
Hh	<i>H h</i>	He	T t	<i>T t</i>	Te
X x	<i>Xx</i>	Xe	U u	<i>U u</i>	U
I i	<i>I i</i>	I	Ü ü	<i>Ü ü</i>	Ü
İ i	<i>İ i</i>	I	V v	<i>V v</i>	Ve
J j	<i>Jj</i>	Je	Y y	<i>Y y</i>	Ye
K k	<i>K k</i>	ke,ka	Z z	<i>Z z</i>	Ze

Азербайджанский язык – это официальный государственный язык Азербайджанской Республики и родной язык десятимиллионного населения этой страны. Этот язык также является родным для этнических азербайджанцев – граждан Исламской Республики Иран численностью около 35 миллионов человек.

Азербайджанский язык относится к юго-западной (огузской) группе тюркских языков. Он наиболее близок к турецкому и туркменскому языкам.

С точки зрения традиционно-морфологической или типологической классификации Азербайджанский язык входит в группу агглютинативных языков.

Ежегодно 1 августа в Азербайджане отмечается день азербайджанского алфавита и языка.

Мы решили с этого номера в нашем журнале открыть рубрику «Изучаем азербайджанский язык». Рубрику ведет доктор философии Шахназ Камаль — преподаватель азербайджанского языка на восточном факультете Санкт-Петербургского государственного университета.

Aa

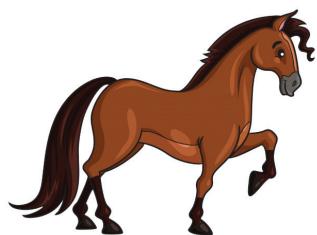


ana

Tt



ata

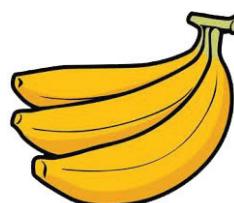


at

Bb



baba



banan

Əə



nənə



ət

i



bibi



it

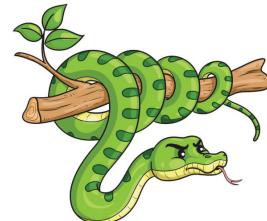
l



əl



lalə



ilan

Mm



əmi



alma



mən

Kk



iki

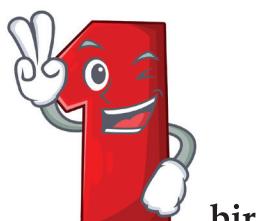


kələm



kitab

Rr

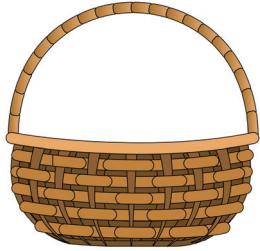


bir



ərik

Ss



səbət



səs

Şş



şar



şir

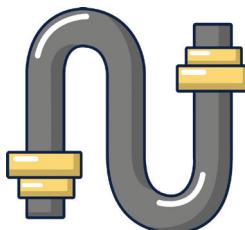


şal

Uu

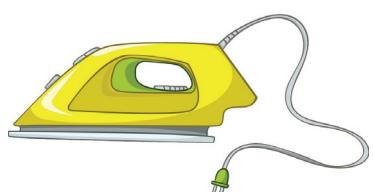


su



boru

Üü



ütü

Çç



üç



saç



çiçək



çəmən

Cc



cüçə



cib

Ff



fil



fen

Dd



daş



diş



dil

Qq



qus



qaz



qoz



quzu

ğ



dağ



ağ



bağ

Gg



gül

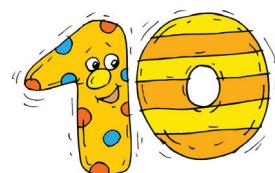


gəmi

Oo



ot



on

Öö

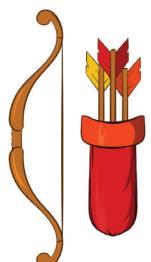


ördək



göl

Yy



yay



yemək

Pp



pişik



pələng

Vv



vanna



vedrə

Zz



zürafə



zərf

Jj



jurnal



jaket

Ee



ev

—



qapı



sarı

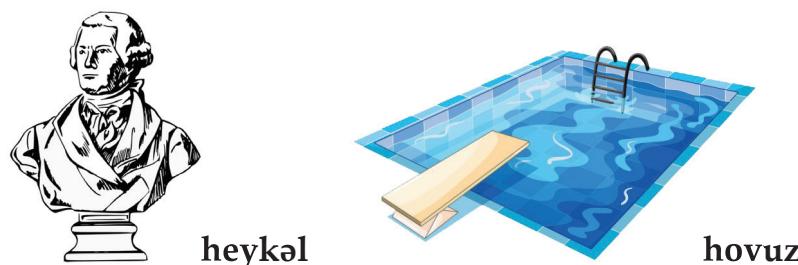


arı

Xx



Hh



Азербайджанский алфавит	Соответствие в русском алфавите	Транскрипция	Азербайджанский алфавит	Соответствие в русском алфавите	Транскрипция
Аа	Аа	[а]	Оо	Оо	[օ]
Вв	Бб	[б]	Öö	-	(пёс, лён, тёс)
Сс	-	[дж]-слитно	Pp	Пп	[پ]
Çç	Чч	[ч]	Rr	Рр	[پ]
Дд	Дд	[д]	Ss	Сс	[c]
Ее	Ее	[э]	Şş	Шш	[ш]
Әә	-	среднее между [э] и [а]	Tt	Тт	[τ]
Ff	Фф	[ɸ]	Uu	Үү	[у]
Gg	-	мягкий [ѓ] с выдохом (ген, гиля)	Üü	Үү	(Люся, бюро, жюри)
ѓ	-	гортанный звук [ѓ]	Vv	Вв	[в]
Hh	-	резкий выдох			
Xx	Xx	[x]			
I	Ы	[ы]			
İi	Ии	[и]			
Jj	Жж	[ж]			
Kk	Кк	[к]			
Qq	Гг	[г]			
Ll	Лл	[л]			
Mm	Мм	[м]			
Nn	Нн	[н]			

Səməd Behrəngi



Səməd Behrəngi 1939-cu il iyun ayının 24-də Güney Azərbaycanın Təbriz şəhərində fəhlə ailəsində anadan olub. İbtidai təhsilini burada "Tərbiyyət" məktəbində alıb. Sonra Təbriz Pedaqoji Texnikumunda təhsilini davam etdirib və 1956–1961-ci illərdə Təbriz Universitetinin Filologiya fakültəsinin İngilis dili ixtisasında təhsil alıb.

S.Behrəngi 1959-cu ildən başlayaraq hekayələr yazar, Azərbaycan nağıllarını fars dilinə, fars müəlliflərinin əsərlərini ana dilinə çevirərək nəşr etdirir, kitabları italyan, fransız, ingilis, türk dillərində nəşr edilir. 29 illik qısa bir ömür yaşayan Səməd Behrəngi 1968-ci il avqustun 30-da İranda Xumarlı yaşayış məntəqəsi yaxınlığında Araz çayında müəmmalı şəraitdə boğularaq dünyasını dəyişir.

Onun ən çox marağa səbəb olan əsəri "Balaca Qara baliq" hekayəsidir. İnsanları azadlıq uğrunda mübarizəyə səsləyən hekayə İtaliyanın Bolonya şəhərində keçirilən Uşaq Kitabları müsabiqəsində qızıl medala layiq görülüb.

BALACA QARA BALIQ

(Hekayə)



Cillə axşamı idi. Qoca balıq dəryanın dibində nəvə-nəticələrini ətrafına toplayıb onlara nağılı danışırıldı:

– Biri var idi, biri yox idi, bir Balaca Qara balıq var idi. O, anası ilə birlikdə kiçik bir arxa yaşıyırıldı. Arxın suyu dərəyə axırdı. Balaca Qara balıqla anasının bir qara daşın dalında, yosunların arasında evləri var idi. Ana və bala səhərdən axşama qədər bir-birinin dalına düşüb üzür, hərdən başqa balıqlara qoşulub sürətlə kiçik bir yerdə gəzişir və geri qayıdırıldılar. Balaca Qara balıq anasının bircəsi idi. Bir neçə gün idi ki, o, fikrə dalır, az danışırıldı. Könülsüz və tənbəl-tənbəl o tərəf bu tərəfə gedir, geri qayıdırıldı. Çox vaxt anasından xeyli geri qalırıldı. Anası əvvəlcə elə bilirdi ki, sadəcə olaraq, balasının kefi yoxdur, bu kefsizlik tezliklə keçib gedəcəkdir. Lakin... Demə, Balaca Qara balığın dərdi varmış... Bir gün səhər tezdən, günəş doğmamış, balaca balıq anasını yuxudan oyadıb:

– Anacan, – dedi, – sənə bir neçə kəlmə sözüm var.

– Eh, sən də vaxt tapdın! Danışmağı sonraya saxla. Yaxşı olar ki, gəzməyə çıxaq, – deyə ana balıq gözlərini ovuşdurdu və əsnədi.

– Yox, anacan, mən daha belə gəzməyi istəmirəm. Gərək burdan gedəm, – deyə Balaca Qara balıq etiraz etdi. Anası heyrətlə ona baxıb soruşdu:

– Doğrudan getmək istəyirsən?

– Bəli, anacan, hökmən getməliyəm!

– Axı ala-qaranlıqda hara getmək istəyirsən?

– İstəyirəm, gedim görün arx harada qurtarır. Bilirsənmi, anacan, uzun müddətdir ki, fikirləşirəm, görəsən, arx harada qurtarır? Amma indiyə qədər bir nəticəyə gələ bilməmişəm. Dünən gecədən gözümü yummayıb hər şeyi götür-qoy etmişəm. Belə qərara gəlmışəm ki, özüm gedib arxın qurtaracağını tapım. Bilmək istəyirəm, başqa yerlərdə nə var, nə yox...

– Mən də uşaq olanda belə fikirlərə düşmüşəm, balacan! Arxın nə əvvəli var, nə axırı. Elə gördüyüün nə varsa, odur. Arx həmişə axır və qurtarmır.

– Yox, anacan, belə deyil. Hər şeyin axırı var. Məsələn, gecə sona çatır, gündüz sona çatır, həftə, ay, il... Məgər bunların sonu olmur?

Balaca Qara balığın qızışdığını və dil boğaza qoymayıb danışdığını görən ana balıq dedi:

– Boş-boş sözləri bir kənara qoy, dur gəzməyə çıxaq. İndi danışmaq yox, gəzib-dolaşmaq vaxtıdır.

– Yox, ana, mən belə gəzintilərdən yorulmuşam. Buradan uzaqlaşmaq və başqa yerlərdə nələr olduğunu bilmək istəyirəm. Birdən elə bilərsən ki, bunları mənə kimsə öyrədib, yox, ana, çoxdan bu fikrə düşmüşəm. Əlbəttə, ondan-bundan çox şeylər öyrənmişəm. Məsələn, bunu başa düşmüşəm ki, balıqların çoxu həyatlarını boş-boşuna keçirdiklərindən gileylənirlər. Daim ah-nalə edir, hər şeydən şikayətlənirlər. Bilmək istəyirəm, görün həyat elə bir qarış yerdə o yan-bu yana gedib qayıtmaqdənmi, qocalıb heç nə görməməkdənmi ibarətdir, yoxsa başqa dünya da mövcuddur?

– Balacan, dəli olubsan? Dünya! Dünya! O başqa dünya nə deməkdir? Dünya elə həmin dünyadır ki, biz yaşayıraq, həyat da ki elə gördüyüün yaşayışdan ibarətdir!

Bu zaman iri bir balıq onların evinə yaxınlaşdı:

– Qonşu, bəhsə girmisən, – dedi, – uşaqla nəyin üstündə belə höcətləşirsən? Deyəsən, bu gün gəzmək fikriniz yoxdur?

Ana balıq qonşunun səsini eşidib cavab verdi: “Gör zəmanə necə dəyişib?! Uşaqlar öz analarına cip-cip öyrətməyə başlayıblar”.

– Necə məgər? – deyə qonşu iri balıq soruşdu.

– Gör bu cırdan haralara getmək istəyir?! Hey deyir ki, istəyirəm, gedim görüm dünyada nələr olur? Nə bilim, axmaq-axmaq sözlər!

Qonşu iri balıq: “Balaca, – dedi, – de görüm, sən nə vaxtdan belə filosof və alim olubsan ki, bizim xəbərimiz yoxdur?”

Balaca Qara balıq dedi: “Xanım, mən bilmirəm siz alim, filosof nəyə deyirsiniz? Hər gün təkrar olunan cansızıcı gəzintilərdən cana doymuşam. Belə yorucu həyatı daha davam etdirmək istəmirəm. İstəmirəm ki, bir də gözümü açanda görüm, sizin kimi qocalmışam, özü də göz-qulaqları bağlı balıqlar kimi qalmışam”.

Qonşu balıq: “Vay, – dedi, – gör bu nələr danışır?!”

Ana balıq dilləndi: “Heç düşünməzdim ki, bir dənə uşağım ola, o da belə çıxal! Bilmirəm, balamın qulağını hansı bədcins doldurub...”

Balaca Qara balıq dedi: “Heç kəs mənim qulağımı doldurmayıb. Anlamaq üçün mənim özümün ağılm, huşum, görmək üçün də gözüm var!”

Qonşu balıq Balaca Qara balığın anasına dedi: “Bacı, o piç-piç danışan İlbiz yadindadır mı?”

– Yaxşı yadıma saldın, yadımdadır! Tez-tez uşağımın yanına gələrdi. Görüm onu gorbagor olsun!

Balaca Qara balıq dedi: “Bəsdir, ana! O mənim dostum idi!”

– Balıqla İlbizin dostluğunu eşitməmişdik, bunu da eşitdik!

Balaca Qara balıq: “Mən də balıqlarla İlbizin düşmənciliyini eşitməmişdim! Amma siz o biçarənin başını yediniz”, – dedi.

Qonşu dilləndi: “Bu, keçmişin söhbətidir. Keçmiş səz özünüz yada saldınız!”

Anası dedi: “Elə ölməli idi! Məgər oturub-durub nələr danışdıqları yadından çıxıb?!”

– Onda məni də öldürün! Çünkü mən də onun dediklərini deyirəm, – deyə Balaca Qara balıq gileyəndi.

Axır ki, nə başınızı ağırdım, səs-küyün sədası başqa balıqları da oraya çəkib gətirdi. Balaca Qara balığın sözləri hamını əsəbiləşdirmişdi. Qoca balıqlar bir-bir söhbətə qarışib balaca balığa açıqlandılar:

– Elə düşünürsən ki, sənə rəhm edərik?!

– Bir qulaqburması bəsdir!

Balaca Qara balığın anası onlara müqavimət göstərdi: “Kənara çəkilin! Uşağıma toxunmayın!”

Bu zaman balıqlardan bir başqası balaca balığın anasına dedi: “Xanım, uşağını lazıminca tərbiyeləndirmədiyin üçün əzab çəkməlisən!”

Qonşu balıq sözə başladı: “Sizinlə qonşu olduğuma xəcalət çəkirəm!” Başqa bir balıq dilləndi: “Nə qədər ki bu məlunun işi... Göndərək qoca İlbizin yanına”. Balıqlar Balaca Qara balığı tutmaq istədilər. Dostları onu təhlükədən uzaqlaşdırıldılar. Anası baş-gözünə döyür, ağlayır və deyirdi: “Allah, sən saxla! Uşağım əlimdən gedir, nə edim? Başına haranın daşını salım?”

Balaca Qara balıq dedi: “Anacan, mənim üçün aqlama, geridə qalmış bu qoca balıqların halına aqla”.

Balıqlar yerbəyerdən çıçırdılar: “Təhqir eləmə! – Get! Sonra peşman olsan, daha bizdən incimə! – Bunlar cavaklıq əlamətidir. Getmə! – Buraların nəyi pisdir?! – Başqa dünya yoxdur! Dünya elə gördüğün bu dünyadan ibarətdir. Qayıt! – Ağlını başına yiğib getməkdən imtina etsən, onda bilərik ki, doğrudan da, başa düşən bir balıqsan! – Biz sənə öyrəşmişik, getmə!”

Ana balıq doluxsunaraq dilləndi: “Mənə rəhmin gəlsin, bala, getmə, getmə!”

BALACA QARA BALIQ ONLARIN DEDİKLƏRİNƏ ETİNƏ ETMƏDƏN UZAQLAŞDI. HƏMYAŞIDLARINDAN BİR NEÇASI ONU ARXIN GÖLMƏÇAYƏ TÖKÜLƏN YERİNƏ QƏDƏR ÖTÜRÜB GERİ DÖNDÜLƏR. BALACA QARA BALIQ DOSTLARINDAN AYRILARKƏN DEDİ: "GÖRÜŞƏNƏ QƏDƏR, DOSTLARI MƏNİ UMUTMAYINI" DOSTLAR: "HEÇ UNUDARIQMI? SƏN BİZİ QƏFLƏT YUXUSUNDAN OYATDİN. BİZƏ ELƏ ŞEYLƏR ÖYRƏTDİN Kİ, HƏTTƏ HEÇ YUXUMUZA DA GİRMƏZDİ. GÖRÜŞƏNƏ QƏDƏR, AĞILLI VƏ CƏSUR DOST", - DEDİLƏR. BALACA QARA BALIQ ŞƏLALƏVARı YERDƏN AŞAĞI SÜRÜŞÜB ARXA NİSBƏTƏN SUYU ÇOX OLAN GÖLMƏÇAYƏ DÜŞDÜ. ƏVVƏLCƏ ÖZÜNÜ İTİRDİ. SONRA ÜZMƏYƏ VƏ GÖLMƏÇƏDƏ DOLANMAĞA BAŞLADI. BALACA BALIQ İNDİYƏDƏK BU QƏDƏR SUYUN BİR YERƏ YİĞİŞDİĞİNİ GÖRMƏMİŞDİ. SUDA MİNLƏRLƏ ÇÖMÇƏQUYRUQ GƏZİŞİRDİ. BALACA BALIĞI GÖRƏN KİMİ ONU MƏSXƏRƏYƏ QOYDULAR: "BİR BUNUN TƏHƏR-TÖVRÜMƏ BAXI SƏN NƏ CÜR MƏXLÜQSAN?!"

Balaca Qara balıq ani olaraq fikirləşib: "Xahiş edirəm, təhqir etməyin, – dedi, – mənim adım Balaca Qara balıqdır. Siz də adınızı deyin, tanış olaq!"

Çömçəquyruqlardan biri dedi: "Biz bir-birimizi "çömçəquyruq" çağırırıq".

O birləri yerbəyerdən dedilər: "Əslimiz, nəcabətimiz var. – Dünyada bizdən gözəli tapılmaz! – Sənin kimi yöndəmsiz deyilik!"

Balaca Qara balıq onlara belə cavab verdi: "Sizin bu qədər xüdpəsənd olduğunuzu bilmirdim. Amma nadanlıq üzündən belə danışdığınıza sizibağışlayıram". Çömçəquyruqlar səsləndilər: "Deməli, biz nadanıq?"

– Nadan olmasaydınız, başa düşərdiniz ki, hər kəs üçün öz təhər-tövrü xoşdur. Allaha şükür, sizin heç adınız da özünüzünkü deyil.

Çömçəquyruqlar əvvəl əsəbiləşdilər. Sonra Balaca Qara balığın haqlı olduğunu görüb sözlərini dəyişdilər: "Sən özünü nahaq yerə yorursan, – dedilər, – biz səhərdən axşama qədər dünyani gəzirik, amma özümüzdən, ata və anamızdan, saysız-hesabsız balaca qurdlardan, böcəklərdən başqa heç kəsi görmürük".

Balaca Qara balıq soruşdu: "Siz ki gölməçədən qıraqa çıxa bilmirsiniz, dünyani gəzib-dolanmaqdan necə dəm vura bilərsiniz?"

Çömçəquyruqlar təəccübləndilər: "Məgər gölməçədən başqa özgə dünya da var?"

– Bəs necə? Özünüz fikirləşin, görün yaşadığınız su hardan axıb gəlir və sudan kənarda nələr var?

– Sudan qıraqda da yer olar? Biz indiyə qədər sudan başqa heç yeri görməmişik. Ha, ha, ha, sən dəli olubsan, nədir?!

Balaca Qara balığı da gülmək tutdu. Fikirləşdi ki, çömçəquyruqları başa salmadan çıxıb getsin. Sonra belə qərara gəldi ki, onların anaları ilə də bir-iki kəlmə danışsın.

– Ananız haradadır?

Bu zaman qurbağanın gur səsi onu diksindirdi. Qurbağa gölməçənin qıraqındakı iri daşın üstündə oturmuşdu. Suya baş vurdu, gəlib balığın qarşısında dayandı: "Mən buradayam, – dedi, – qulluq?!"

– Möhtərəm xanım, salam!

– Ey əsil-nəcabətsiz vücad! Nə əllaməlik edirsən? Bunları uşaq görüb axmaq-axmaq danışırsan? Bir belə ömür eləmişəm və başa düşmüşəm ki, dünya elə bu gölməçədən ibarətdir. Yaxşı olar ki, işinin dalınca gedəsən, mənim uşaqlarımı yoldan çıxarmayan.

– Yüz il də ömür eləsən, yenə geri qalmış, nadan qurbağa kimi qalacaqsan!



Qurbağa hırsılandı və Balaca Qara balığın üstünə cumdu. Bu zaman gölməçənin dibi bir-birinə qarışdı. Balaca Qara balıq aldığı təkandan düşürləndi, özünü dərədən axan enli arxda gördü. Dərə əyri-üyrü idi. Dağın başından baxanda dərənin suyunu enli, ağı ipə oxşatmaq olardı. Dərənin bir yerində dağdan qopub arxa düşmüş iri bir daş suyu iki yerə böldürdü. İri bir kərtənkələ də qarnını daşa söykəmişdi. Günəşin hərəkatindən ləzzət alır, suyun təkində ovladığı qurbağanı yeyən iri, yumru xərçəngə tamaşa edirdi. Elə bu an oradan üzüb keçmək istəyən Balaca Qara balığın gözləri xərçəngə sataşdı. O, bərk qorxdu və uzaqdan xərçəngə salam verdi. Xərçəng Balaca Qara balığı görünçə: “Nə ədəbli balıqsan, – dedi, – gəl qabağa. Balaca, qabağa gəl!”

Balaca Qara balıq:

– Mən dünyani gəzməyə gedirəm, – deyə xərçəngə cavab verdi, – cənabınızın yeminə çəvrilmək istəmirəm!

– Niyə belə bədbinsən, qorxaqsan, balaca balıq?

– Nə bədbinəm, nə də qorxaq. Gördükərimi deyirəm.

– Çox yaxşı, indi de görüm, gözlərin nə gördü və əqlin nə kəsdi ki, səni ovlayacağımı xəyalına gətirdin?

– Özünü bilməməzliyə vurma!

– Bilirəm, qurbağanın hərəkətlərinə işaret edirsən. Lap uşaqsanmış ki, bala! Qurbağalarla aram olmadığı üçün onları ovlayıram. Onlar elə xəyal edirlər ki, dünyanın yeganə məxluqlarıdır və hamidan xoşbəxtidilər. İstəyirəm, onları başa salam ki, dünya kimin əlindədir. Sən isə qorxma, qadası! Gəl qabağa. Qorxma, gəl!

Xərçəng bu sözləri deyib yanlarını basabasa Balaca Qara balığa tərəf yeridi. Xərçəng elə gülməli yeriyirdi ki, balığı ixtiyarsız olaraq gülmək tutdu: “Ay yaziq, – dedi, – sən heç yeriməyi də bacarmırsan. Haradan bilirsən, dünya kimin əlindədir?!” Balaca Qara balıq xərçəngdən aralandı. Bu zaman suyun üzərinə kölgə düşdü. Gözlənilməz zərbədən xərçəng səndələyə-səndələyə suyun dibinə batdı. Xərçəngin bu halını görən kərtənkələni gülmək elə tutdu ki, az qaldı sürüşüb suya düşsün. Xərçəng isə artıq suyun üzünə çıxa bilmədi. Balaca Qara balıq gördü ki, suyun kənarında balaca bir çoban dayanıb ona və xərçəngə tamaşa edir. Qoyun-keçi sürüsü də suya yaxınlaşdı. “Mə-mə! Bə-bə!” səsləri dərəni başına götürdü. Balaca Qara balıq sürü su içib qurtarana qədər gözlədi. Sürü gedəndən sonra kərtənkələni səsləyib: “Kərtənkələcan, – dedi, – mən arxin qurtaracağını axtarmağa gedən Balaca Qara balığam. Sən bilikli, zəkalı heyvansan. Buna görə də səndən bəzi şeyləri soruşmaq istəyirəm”.

– Xətrin hər nə istəyir, soruş.

– Yolda məni nərə balığı ilə, saqqaqusunu ilə, balıqdan quşla çox qorxudublar. Bunlar haqqında bir şey bilirsənse, mənə de! Kərtənkələ dedi: “Nərə balıqları və balıqdanlar bu tərəflərdə tapılmazlar. Xüsusiylə nərə balıqlar. Çünkü onlar dənizdə yaşayırlar. Amma saqqaqusuna elə bu həndəvərdə rast gəlmək olar. Nəbadə aldanıb kisəsinin içərisinə girərsən”.

Kisə nədir? – Balaca Qara balıq onun sözünü kəsib soruşdu.

– Saqqaqusunun boğazının altında xeyli su tutan kisə var. Bəzən təcrübəsiz, xam balıqlar suda üzən quşun kisəsinə girib birbaşa qarnına gedirlər. Saqqaqusu tox olanda balıqları kisəsində ehtiyat saxlayır.

– Deməli, onun qarnına gedəndən sonra xilas olmaq üçün çarə yolu yoxdur?

– Yoxdur. Kisəni parçalamaqdən başqa heç bir yol yoxdur. Sənə bir xəncər verərəm. Saqqaqusunun çənginə düşsən, dediyim kimi edərsən.

Kərtənkələ qayadakı yarığa sürünbə xəncərlə qayıtdı. Balaca balıq xəncəri alıb dedi: “Kərtənkələ, sən çox mehbibansan, bilmirəm sənə necə təşəkkür edim?”



– Canım, təşəkkür nəyə lazımdır, mənim belə xəncərim çoxdur, sənin kimi ağıllı balıqlara bağışlayıram.

– Məgər məndən qabaq da buradan keçən olub?

– Çoxları keçib. İndi onlar özləri üçün böyük dəstə düzəldiblər...

Kərtənkələ bunları deyib qulağını daşdakı yarığa dayadı: “Di sağ ol, – dedi, – balalarım yuxudan ayıldığını üçün getməliyəm”. Kərtənkələ yarığa girdi. Balaca Qara balıq isə çarəsiz qalıb yola düşdü. Hey öz-özünə sual verirdi: “Doğrudanmı arx dənizə töküür? Saqqa quşunun gücü elə mənə çatsın?! Balıqdan quşun bizimlə nə düşmənçiliyi var?”

Balaca Qara balıq üzə-üzə gedir və fikirləşirdi. Yol boyu təzə şeylər görür, öyrənirdi. Şəlalənin başı üstə axmasından həzz alır, yenidən üzürdü. Kürəyində günəşin hərarətini hiss edir və möhkəmlənirdi. O sonra elə bir yerə çatdı ki, burada dərə enlənir, su isə kolluqların arasından axıb gedirdi. Balaca Qara balıq suyun çoxalmasından ləzzət alındı. Xeyli gedəndən sonra o, çoxlu balığa rast gəldi. Anasından ayrılanдан bəri balıq görməmişdi. Bir neçə rizə balığı onu dövrəyə aldı və soruşdu: “Elə bil qəribsiniz?” “Bəli, qəribəm. Uzaq yerdən gəlirəm”.

Rizə balıqları dedilər: “Hara getmək fikrindəsən?”

– Arxin qurtardığı yeri tapmağa gedirəm.

– Hansı arxin? Biz buna arx yox, çay deyirik.

Balaca Qara balıq heç nə demədi. Rizə balıqlarından biri dilləndi: “Xəbərin var ki, saqqa quşu yolu kəsib?”

– Xəbərim var, bilirəm... Başqa bir rizə balığı soruşdu: “Onu da bilirsən ki, saqqa quşunun nə geniş kisəsi var?”

– Onu da bilirəm.

– Bunları bilə-bilə yenə getmək fikrindəsən?

– Bəli, bütün bunları bilirəm və getməliyəm.

Balıqlar arasında səs yayıldı ki, uzaq yollardan gəlmış Balaca Qara balıq çayın qurtaracağını tapmaq istəyir və saqqa quşundan da qorxmur. Rizə balıqlarından bir neçəsi Balaca Qara balıqla getmək istədi, lakin böyüklərin qorxusundan səslərini çıxartmadılar. Hətta onların bir neçəsi Balaca Qara balığa yanaşıb qımäßigandı: “Saqqa quşu olmasayı, biz də səninlə gedərdik...”

ÇAYIN QIRAĞINDA BİR KƏND VAR İDİ. KƏNDİN QADINLARI VƏ QIZLARI ÇAYIN İÇİNDƏ QAB-QACAQ VƏ PALTAR YUYURDULAR. BALACA QARA BALIQ ONLARIN SƏS-KÜYÜNƏ BİR XEYLİ QULAQ ASDI VƏ UŞAQLARIN İSLANMIŞ BƏDƏNLƏRİNƏ TAMASA ETDİ, SONRA YOLA DÜZƏLDİ. O QƏDƏR GETDİ Kİ, AXŞAM OLDU. BALACA BİR DAŞIN ALTINA GİRİB YATDI. GECƏYARI AYILDI VƏ GÖRDÜ Kİ, AY SUYA DÜŞÜB, HƏR YERİ İŞİQLANDIRIR. BALACA QARA BALIQ AYI ÇOX İSTƏYİRDİ. GECƏLƏR AY SUYA DÜŞƏNDƏ YUVADAN ÇIXIB OMUNLA BİR NEÇƏ KƏLMƏ DANIŞMAQ HƏSRƏTİNDƏYDİ. AMMA HƏR DƏFƏ ANASI AYILIB ONU YUVASINA DARTAR VƏ YENİDƏN YATIRDARDI.

Bu dəfə Balaca Qara balıq ayın qarşısına çıxdı:

– Salam, ey mənim göyçək aym!

Ay da Balaca Qara balığı mehribanlıqla qarşılıdı:

– Salam, mənim Balaca Qara balığım! Sən hara, bura hara?

– Dünyanı səyahətə çıxmışam.

– Dünya çox böyükdür, sən hər yeri gəzə bilməzsən.

– Eybi yoxdur, bacardığım yerə qədər gedəcəyəm.

– Ürəyim çox istəyirdi ki, səhərə qədər yanında qalam, amma böyük bir qara bulud mənə tərəf gəlir. Qorxuram işığının qabağını kəssin.

– Ey qəşəng Ay, sənin işığını çox sevirəm. Ürəyim istəyir ki, nurun həmişə yoluma işiq saçsin.

– Mənim Balaca Qara balığım, düzünü axtarsan, mənim işiğim yoxdur, işiğü mənə günəş verir, mən də onu yerə saçırıam. Bilirsənmi ki, adamlar yaxın gələcəkdə uçmaq, gəlib mənim üzərimə düşmək arzusundadırlar?

– Bu mümkün deyil!

– Düzdür, bu çox çətin işdir, ancaq insan öz istədiyinə...

Ay sözünü qurtara bilmədi. Qara bulud gəlib onun üzünü örtdü, yerə qaranlıq çökdü. Balaca Qara balıq yenə də tək-tənha qaldı. Bir neçə dəqiqə heyrət içərisində qaranlığa baxdı. Sonra daşın altına çəkilib yatdı... Sübh tezdən ayılanda başının üstündə piç-pıcıla danışan bir neçə rizə balığı gördü. Onlar Balaca Qara balığın yuxudan ayıldığını görüb dedilər: "Sabahın xeyir!" Balaca Qara balıq onları tanıdı: "Sabahınız xeyir olsun! – dedi, – nəhayət, ardımcı gəlib mən deyən yola düşdünüz? Rizə balıqlardan biri: "Bəli, – dedi, – ancaq hələ də qorxu canımızdan çıxmayıb". Bir başqa balıq: "Saqqqa quşunun fikri bizi rahat buraxmir", – deyə dilləndi. Balaca Qara balıq: "Siz çox fikirləşirsiniz. Hər şeyi fikirləşmək, özü də bir dəfəyə fikirləşmək düz deyil. Yola düşən kimi qorxu bizi tərk edəcəkdir", – deyə cavab verdi. Birlikdə yola düşmək istədilər. Gördülər ki, dövrələrindəki su yuxarı qalxdı, başları üzərinə örtük çəkildi. Hər yer qaranlıqlaşdı, qaçmağa imkan qalmadı. Balaca Qara balıq o saat başa düşdü ki, Saqqqa quşunun kisəsinə düşübdür. Balaca Qara balıq dedi: "Dostlar, biz Saqqqa quşunun kisəsinə düşmüşük, lakin xilas olmaq üçün yol var. Rizə balıqları ağlayıb ah-zar etməyə başladılar: "Artıq bizim qaçmağa yolumuz yoxdur! Təqsir səndədir. Bizi yoldan çıxardın! İndi bizim hamımızı "qurt" eləyib udacaq". Qorxaqlar bir qəhqəhə səsi eşidildi. Bu, Saqqqa quşu idi, gülürdü və gülə-gülə deyirdi: "Rizə balıqları necə də girimə keçib! Ha-ha-ha-ha! Sizin halınıza yanıram, heç ürəyim gəlmir, sizi "qurt" eləyib udum. Ha-ha-ha-ha!" Rizə balıqları yalvarmağa başladılar: "Həzrəti-ağayı Saqqqa quşu, sənin tərifini çoxdan eşitmışık, lütf edib mübarək dimdiyini bir qədər aralasaydın, buradan xilas olub mübarək vücuduna duaçı olardıq". Saqqqa quşu dedi: "Mən hələ bu saat sizi "qurt" eləyib udmaq fikrində dəyiləm. Kisəmdə ehtiyat balıqlar var, bir qarnımın altına baxın". Kisənin aşağı hissəsində iyilənmiş bir neçə rizə balığı var idi. Rizə balıqları bir səslə dedilər: "Həzrəti-ağayı Saqqqa quşu, bizim günahımız yoxdur, bu Balaca Qara balıq bizi yoldan çıxardıb..." Balaca Qara balıq: "Qorxaqlar! – dedi. – Siz elə xəyal edirsiniz ki, yalvarmaqla bu hiyləgər rəhmdillik edib sizi buraxacaq?" Rizə balıqları qorxuya düşüb dedilər: "Heç nə danişdığını da bilmirsən. İndi görərsən ki, həzrəti-ağayı Saqqqa quşu bizi necə bağışlayacaq və səni necə "qurt" eləyəcəkdir!" Saqqqa quşu dilləndi: "Doğrudur, sizi bağışlayıram, ancaq bir şərtlə!" – Şərtinizi buyurun, sizə qurban!

– Azadlığınıizi bu boşboğaz balığı öldürməklə əldə edə bilərsiniz.

Balaca Qara balıq bir qədər dala çəkilib rizə balıqlarına: "İnanmayın, – dedi, – bu hiyləgər bizi bir-birimizin canına salmaq istəyir, mənim başqa fikrim var!"

Rizə balıqları azadlığa çıxmaq istəyi ilə Balaca Qara balığın dediklərinə qulaq asmadılar, qalxıb onun üstünə düşdülər. Balaca Qara balıq yavaş-yavaş arxaya çəkilib: "Qorxaqlar! – dedi, – hər halda, girə düşmüsünüz, qaçmağa da yolunuz yoxdur. Mənə də ki gücünüz çatmaz!"

– Biz azadlığa çıxmaq istəyirik, onun üçün də səni öldürməliyik!

– Ağlıınızı başınıza yiğin! Məni öldürsəniz də qaçmaq üçün yol tapa bilməyəcəksiniz. Hiyləgər quşa inanmayın!

– Sən əsla bizim fikrimizi çəkmirsən, bu sözləri öz canını qurtarmaq üçün deyirsən!

– Elə isə qulaq asın, sizə nicat yolu göstərim. Mən özümü ölülüyə vurub ölü balıqların içərisində gizlənəcəyəm. Görək Saqqqa quşu sizi azad edəcəkdirmi?! Əgər sözümə qulaq



asmasınız, bu xəncərlə hamınızi qıraraq quşun da kisəsini parçalayıb çıxaram. Siz isə... Rizə balıqlardan biri onun sözünü kəsib: "Daha bəsdir! – dedi, – mən bu sözlərə inanmaq istəmirəm", – o bu sözləri deyə-deyə ağlamağa başladı. Balaca Qara balıq onun aqladığını görüb dedi: "Bu anasının naz-naz balasını niyə yanınıza salıb gətiribsiniz?" O, xəncərini çıxarıb balıqların üstünə cumdu. Rizə balıqlar çarəsiz qalıb Balaca Qara balığın təklifini qəbul etdilər. Yalandan bir-birləri ilə dalaşmağa başladılar. Balaca Qara balıq özünü ölülüyə vurub uzandıqda onlar yuxarı qalxdılar: – Həzrəti-ağayı Saqqa quşu, – dedilər, – füzul Qara balığı öldürdü". Quş güldü: "Çox yaxşı iş gördünüz, – dedi, – bunun əvəzinə sizin hamınıizi diri-dirि udacağam, qarnımda istədiyiniz qədər gəzərsiniz". Rizə balıqlar macal tapmamış bir andaca Saqqa quşu onları uddu. Balaca Qara balıq isə cəld xəncərini çəkib möhkəm zərbə ilə quşun kisəsini yırtdı və deşikdən çıxıb qaçıdı. Saqqa quşu aldığı zərbənin ağrısından fəryad qopardı, başını suya salıb Balaca Qara balığı yenidən tutmaq istədi. Lakin gücü çatmadı...

GÜNTƏ İDİ. ARTIQ NƏ DAĞ GÖRÜNÜRDÜ, NƏ DƏRƏ. ÇAY AXIB GENİŞ DÜZƏNLİKDƏN KEÇİRDİ. ÇAYIN SAĞ-SOLUNDAN TÖKÜLƏN KİÇİK ÇAYLAR ONUN SUYUNU QAT-QAT ARTIRIRDI. BALACA QARA BALIQ SUYUM ÇOXLUĞUNDAN LƏZZƏT ALIRDI. BİRDƏN AYILIB GÖRDÜ Kİ, SUYUN DİBİ GÖRÜNMÜR. O YAN-BU YANA BAŞ VURDU. HEÇ YANA ÇIXA BİLMƏDİ. AZ QALA, QƏRQ OLMUŞDU. ÜRƏYİ İSTƏDİYİ QƏDƏR ÜZƏNDƏN SONRA DA ƏLİ BİR YANA ÇATMADI. BİRDƏN GÖRDÜ Kİ, BURMUNDA MİRVARİ DİŞLƏRİ OLAN UZUN BİR HEYVAN İLDİRİM SÜRƏTİ İLƏ ONA HÜCUM EDİR. BALACA QARA BALIQ HİSS ETDİ Kİ, HEYVAN BU SAAT ONU PARÇA-PARÇA EDƏCƏKDİR. ÇABALAYIB TEZ SUYUN ÜZRİNƏ QALXDI. BİR MÜDDƏT DƏN SONRA SUYUN ALTINA ENDİ. YOLUN YARISINDA MINLƏRLƏ BALIQ DƏSTƏSİNƏ RAST GÖLDİ. ONLARDAN BİRİNİ SAXLAYIB SORUŞTU: "QARDAŞ, QƏRİBƏM, UZAQ-UZAQ YERLƏRDƏN GƏLİRƏM. DEYİN GÖRÜM, BURA HARADIR?"

O dönüb Balaca Qara balığa dedi: "Qardaş, bizim dənizə xoş gəlibssən!" Balıqlardan biri dedi: "Bütün çaylar və arxalar bura tökülr". Başqa bir balıq isə: "İndi get bir az gəz. Suyun üzünə çıxmaq istəsən, balıqdan ehtiyatlı ol. Bu günlər o heç kəsdən qorxmur. Hər gün dörd-beş balıq ovlaması, yaxamızdan əl çəkmir," – dedi. Balaca Qara balıq dəniz balıqlarının dəstəsindən aralanıb təklikdə üzüməyə başladı. Az sonra dənizin üstünə çıxdı. İndi o, qızmar günəşin yandırıcı hərarətini öz kürəyində hiss edir, bundan ləzzət alındı. Aramla üzür, öz-özünə deyirdi: "Bu saat ölüm çox asanlıqla mənim sorağıma gələ bilər. Yaşamağa qadir olduğum halda, onu özümə yaxın buraxmamaliyam". Balaca Qara balıq fikir və düşüncələrini sona çatdırıa bilmədi. Balıqdan gəldi, onu götürüb apardı. Balaca Qara balıq Balıqdanın uzun dimdikləri arasında çabalasa da, özünü xilas edə bilmədi. Balıqdan dimdiyi ilə onun belini elə bərk sıxırdı ki, az qala, canı çıxacaqdı. Digər tərəfdən də, Balaca Qara balıq sudan qıraqda nə qədər sağ qala bilərdi? Ölümün qabağını almaq üçün lap Balıqdanın qarnına getməyə razı idi, axı oradakı nəmişlikdən istifadə edə bilərdi. Buna görə Balıqdana dedi: "Nə üçün məni sağ-sağ udmursan? Mən o balıqlardanam ki, öləndən sonra bütün bədənim zəhərə dönər". Balıqdan heç nə deməyib fikrə getdi: "Ay hoqqabaz, istəyirsən məni dilləndirib aradan çıxasan?" Sahil getdikcə yaxınlaşırıldı. Balaca Qara balıq "quruya çatsaq, daha iş bitdi" deyə düşündü

və nəhayət, Balıqudana dedi: "Bilirəm, məni balaların üçün aparırsan. Amma sahilə çatana qədər ölcəyəm, bədənim zəhər kisəsinə dönəcək, balalarına niyə rəhmin gəlmir?!" Balıqudan bir anlıq fikrə getdi: "Ehtiyat yaxşı şeydir. Hər ehtimala qarşı onu özüm yeyim, balalarım üçün isə başqa balıq tutum... Birdən bu, bir kələk işlədər... Yox, canım, heç bir kələk işlədə bilməz".

Sonra gördü ki, Balaca Qara balıq sustalıb candan düşür. Öz-özünə dedi: "Deyəsən, öldü, artıq onu özüm də yeyə bilmərəm". Zərif və yumşaq balığı yeməkdən ehtiyat elədi. Ancaq yenə Balaca Qara balığı səsləyib ölüb-ölmədiyini bilmək istədi. Düşündü ki, yarımcandırısa, yesin, ölübsə... Dimdiklərini aralayan kimi Balaca Qara balıq onun ağızından xilas oldu. Balıqudan aldandığını görüb onu təqib etdi. Balaca Qara balıq havada ildirim kimi şığıyb aşağı düşür, ağını açıb dənizin rütubətli havasını udurdu. Nəhayət, suya düşdü. Köksünə yeni nəfəs doldu. Balıqudan da ildirim sürəti ilə şığıyb arxasında suya baş vurdu, aman verməyib yenə də onu uddu. Balaca Qara Balıq bir xeyli vaxt başına nə gəldiyini hiss etmədi. Bircə onu hiss etdi ki, hər yer qaranlıq və rütubətlidir, çıxış yolu isə yoxdur. Elə ki gözləri qaranlığa alışdı, ağılayıb anasını istəyən bir rizə balığı gördü. Yaxınlaşış ona nəsihət verdi: "Qalx ayağa, ay balaca! Başına çarə qılmaq haqqında fikirləş, ağlamaqdan, ananı çağırmaqdan bir şey çıxmaz". Rizə balıq soruşdu: "Sən kimsən? Məgər görmürsən, get-gedə məhv oluram? Ana... Ay ana, hardasan, imdadıma çat! Daha mən səni görə bilməyəcəyəm, ana!" Balaca Qara balıq: "Daha bəsdir, canım, – dedi, – sən bütün balıqları rüsvay elədin".

Rizə balıq ağlamağına ara verən kimi Balaca Qara balıq dedi: "Mən Balıqudanı öldürüb bütün balıqları azad etmək fikrindəyəm. Səni onun qarnından xilas edəndən sonra bunu həyata keçirmək istəyirəm.

– Sən özün ölümlə əlbəyaxasan. Balıqudanı necə öldürə bilərsən? Balaca Qara balıq xəncərini göstərib dedi: "Bununla onun qarnını ciracağam. Hələlik mənə qulaq as, gör nə deyirəm. Mən Balıqudanın qarnında o tərəf bu tərəfə gedib onun əsəbləri ilə oynayacağam. Bu zaman o məni məsxərəyə qoyub başlayacaq qəhqəhə çəkib gülməyə, elə ki dimdiklərini açıb gülməyə başladı, cəld özünü bayırə at".

– Bəs sən?

– Mənim fikrimi çəkmə. Bu bədcinsi öldürməmiş bayırə çıxası deyiləm. Balaca Qara balıq bu sözləri deyib Balıqudanın qarnında o tərəf bu tərəfə var-gəl etməyə başladı. Rizə balığı isə onun ağızından bayırə atıldı və suya düşdü. Çox gözlədi, xilaskarından xəbər çıxmadi. Birdən gördü ki, Balıqudan havada mayallaq vurub fəryad qoparır...

Nəhayət, o, müvəzinətini itirib şappilti ilə suya düşdü, yenə bir qədər çabalayandan sonra taqəti kəsildi. Lakin Balaca Qara balıqdan yenə də xəbər çıxmadi və indiyə qədər də bir səs-soraq yoxdu.

Burada Qoca balıq nağılini bitirdi. Üzünü on bir min doqquz yüz doxsan doqquz nəvə və nəticəsinə tutub dedi: "Daha yatmaq vaxtıdır, balalarım, gedin yatin!" Nəvə-nəticələri ondan soruştular: "Nənəcan, axı sən Balaca Qara balığın başına nələr gəldiyini demədin?"

Qoca balıq dedi: "O da sabahkı gecəyə qalsın, balalarım. Artıq yatmaq vaxtıdır. Gecəniz xeyrə qalsın!"

On bir min doqquz yüz doxsan doqquz bala balıq bir ağızdan: "Gecəniz xeyrə qalsın!" – deyib yatmağa getdi.

Nənəni də yuxu apardı. Balaca Qızıl balıq isə nə qədər çalışdisa, yata bilmədi. Sübhədək dəniz barədə fikirləşdi...





Sevinc Elsevər 1983-cü il may ayının 6-da anadan olub. O, 2007-ci ildə ADMİU-nun Kinoşünaslıq ixtisası üzrə magistr dərəcəsi alıb. AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun doktorantıdır. Ədəbi yaradıcılığa 2000-ci ildən başlayan müəllif poeziya və nəşr sahəsində kitabların müəllifidir. Bir neçə pyesi müxtəlif teatrların səhnəsində tamaşaşa qoyulub.

Uşaq ədəbiyyatı ilə 2008-ci ildən məşğul olmağa başlayan Sevinc Elsevərin bu günədək uşaqlar üçün "Ayna, ayna, varmı məndən gözəli?", "Donu qırmızı", "Şeytan çarxi", "Xeyirxah siçan", "Döyüş iti", "Novruz nağılı" adlı kitabları çap olunub. "Lokomotiv və vaqonlar" adlı pyesi Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrında cari ilin repertuarına daxil edilib. Müəllif müxtəlif vaxtlarda "Yemlik" və "Mücrü" uşaq jurnallarının redaktoru olub.

Tənbəf xəkəndazla süpürgənin nağılı

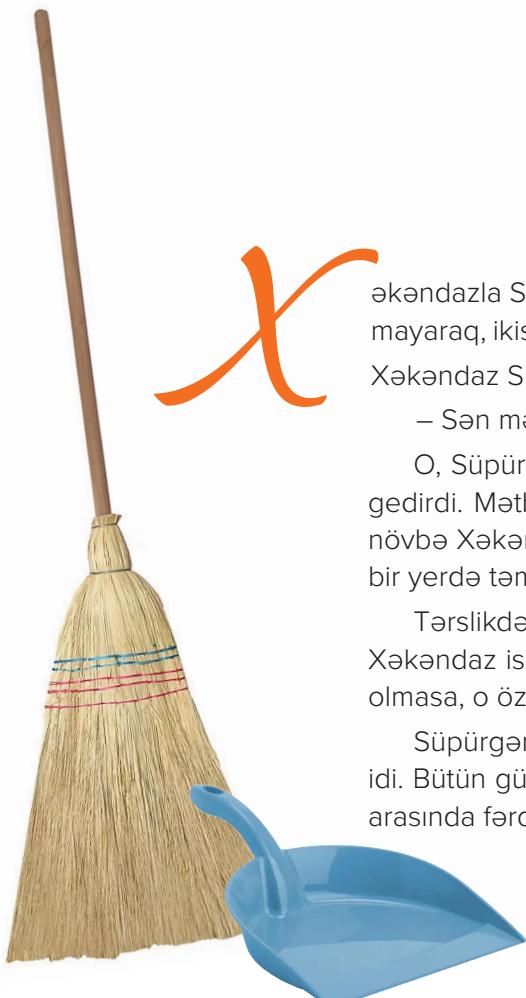
Xəkəndazla Süpürgənin arası sərin idi. Hərəsi üzünü bir tərəfə çevirib durmuşdu. Baxmayaraq, ikisi də eyni rəngdə idilər. Bir gündə dünyaya gəlmiş, bir ananın balasıydılar. Xəkəndaz Süpürgəyə giley edirdi:

– Sən məni çox yorursan! Qoymursan oturam! Elə hey iş buyurursan!

O, Süpürgədən bezirdi. Nə vaxt süpürgə onu səsləsə, deyinə-deyinə köməyinə gedirdi. Mətbəxdə fincan düşüb sınıbsa, Süpürgə şüşə qırıqlarını süpürürdü. Sonra növbə Xəkəndaza çatırdı. Əgər uşaqlar dəcəlliğ edib şəkəri yerə dağıdıblarsa, onlar bir yerdə təmizliyin öhdəsindən gəlirdilər.

Tərslikdən Süpürgənin gedib-gəlib Xəkəndəza işi düşündü. Onsuz işi aşmazdı. Xəkəndaz isə onların bir-biri üçün yarandığını başa düşmək istəmirdi. Axi Süpürgə olmasa, o özü də "heç kim", "heç nə" idi.

Süpürgənin bəxti gətirməmişdi. Onun qismətinə düşən Xəkəndaz yaman tənbəl idi. Bütün günü eyvanda oturub kürəyini günə vermək istəyirdi. Tənbəl pişiklə onun arasında fərq yox idi.



Süpürgənin əlacı olsa, Xəkəndaza ağız açmazdı. Amma onlar bir-biri üçün yaradılmışdır. Nə Xəkəndaz Süpürgəsiz bir işə yarayırıdı, nə də Süpürgə Xəkəndazsız. Süpürgə ona ağız açmağa məcbur idi.

Ürəyində elə hey fikirləşirdi: "Kaş zibili süpürüb özüm yığa biləydim, heç Xəkəndaza ehtiyacım olmayıyadı. Nə vaxt çağırıram, üstümə çımxırı. Ev sahibəsinin qorxusu olmasa, qolumdan bir dəfə də tutmaz. İnsafi da yoxdur. Dünyada ən pis şey kimdənsə asılı olmaq imiş. Bir başqasının insafına qalmaqmış!". Süpürgə bu düşüncələr içində ah çəkirdi.

BİR GÜN SAHİBƏ EVƏ BÖYÜK BİR QUTUYLA GƏLDİ. XƏKƏNDAZLA SÜPÜRGƏ YENƏ KÜRƏKLƏRİNİ BİR-BİRİNƏ ÇEVİRMİŞ, BİR KÜNCDƏ DAYANMİŞDILƏR.

AMMA QUTUNU GÖRCƏK MARAQ ONLARA GÜC GƏLDİ. XƏKƏNDAZ HƏR ŞEYİ YAXŞI GÖRMƏK ÜÇÜN BOYLANDI, LAKİN MÜVAZİNƏTİNİ İTİRİB BÖYRÜ ÜSTƏ AŞDI. SÜPÜRGƏ DƏ, AZ QALA, YIXILACAQDI, ÖZÜNÜ GÜCLƏ SAXLADI. BİRTƏHƏR DİVARA SÖYKƏNDİ.

EV SAHİBƏSİ SEVİNƏ-SEVİNƏ QUTUDAN QIRMIZI, YARIMYUMRU BİR ŞEY ÇIXARTDI. BU QƏRİBƏ BİR ALƏT İDİ. ÖZÜ DƏ UZUN, QARA XORTUMU VARDI.

XƏKƏNDAZLA SÜPÜRGƏ O SAAT ANLADILAR Kİ, BU ALƏT ELEKTRİKLƏ İŞLƏYİR. İLAN KİMİ QIVRİLİB YATAN NAQİLİ VARDI.

Süpürgə Xəkəndaza piçıldadı:

– Bircə qorxduğum şey başımıza gəlməsin.

Xəkəndaz istehzayla xəbər aldı:

– Qorxduğun şey nədir ki? Mən heç nədən qorxmuram. Məni özünə tay bilmə.

– Bu alət tozsorana oxşayır. Əgər odursa, vay halımıza.

– Niyə ki? – Xəkəndaz key-key gözlərini döyüdü.

– "Niyə? Niyə?" – Süpürgə təkrar elədi, – o olacaq ki, daha bizim başmaqlarımız dama atılacaq.

– Yəni bizi işlətməyəcəklər? – Xəkəndaz sevincək soruşdu.

– Tozsoran olandan sonra biz kimə lazımiq? – Süpürgə burnunu salladı.

– Bundan yaxşı xəbər? Lap yaxşı! Gözüm atırdı işləmək üçün! Canım qurtardı ki!

Süpürgə Xəkəndaza baxıb başını buladı. Onu başa salmaq çətin məsələ idi.

Tezliklə Süpürgəylə Xəkəndazı eyvana çıxartdılar. Bütün günü gah gün təpələrinə döyürdü, gah külək əsib canlarına vicvicə salırdı. Soyuq olanda tir-tir əsirdilər. Yağış yağında cumculuq su olurdular. Eyvana gələn quşlar başlarına qonur, onları ayaqlarında gətirdikləri palçıga bulaşdırıldılar.

İlk vaxtlar Xəkəndaz halından məmnuñ idı. Amma günlər keçdikcə o da bu vəziyyətdən narahat olmağa başladı. Həm işsiz-gücsüz qalmaqdan darıxır, həm də gələcək üçün narahatlıq keçirirdi. Hərdən ürəyini ömür-gün dostu Süpürgəyə açmaqdan çekinmirdi: "Görəsən, axırmız necə olacaq?!"



Günlər ötür, lakin Süpürgəylə Xəkəndəz ev əhlindən heç kim yada salmırıdı. Süpürgənin gözü yolda idi. O, qara-qara düşünürdü: "Ev sahibəsinin əlindən stəkan da düşüb sınmr. Heç olmasa, bu cür hallarda yada düşərdik!"

Tozsoranın şən səsi aləmi başına götürürdü. Sanki o, Süpürgəylə Xəkəndəza göz dağı vermək üçün səsini başına atırdı.

**BİR GÜN MÖCÜZƏ BAŞ VERDİ. BÜTÜN MİKRORAYONUN İŞİĞİ SÖNDÜ. ELƏ
BÖYÜK QƏZA BAŞ VERMİŞDİ Kİ, İŞİQLAR DÜZ İKİ GÜN YANMADI.
ƏLBƏTTƏ, BÜTÜN ELEKTRİKLƏ İSLƏYƏN ALƏTLƏR SUSUB
OTURDULAR. HEÇ QIMILDANA DA BİLMƏDİLƏR. ONDA ƏL
İLƏ ÇALIŞAN BÜTÜN ALƏTLƏR: KÖHNƏ ƏT MAŞINLARI,
PALΤAR YUMAQ ÜÇÜN VANNALAR, VEDRƏLƏR,
QABUYUYAN SÜNGƏRLƏR, XƏKƏNDAZLAR, SÜPÜRGƏLƏR
YADA DÜŞDÜLƏR. BİZİM XƏKƏNDAZLA SÜPÜRGƏ DƏ EV
SAHİBƏSİNİN DADINA YETDİ.**



Onların dalınca gələn ev sahibəsi deyinirdi: "Teknikaya bel bağlamaq da olmur. Can verirsən, sərçəyə ver. Gəlin bura, köhnə dostlarım!"

Ev sahibəsinin Xəkəndazla Süpürgəni bir bağrına basmadığı qalmışdı. Onun münasibəti Xəkəndəz da, Süpürgəni də xoşbəxt eləmişdi. İş o yerə çatmışdı, Xəkəndəz da sevinirdi. Tənbəllik onun canından çıxmışdı. İndi o, səhərdən axşama kimi işləməyə, Süpürgənin bütün buyruqlarını can-başa yerinə yetirməyə hazır idi. Daha nəinki şikayətlənir, heç səsini də çıxartmırıdı.

İşıqlar yanmadığı günlərdə Xəkəndazla Süpürgə cani-dildən işləyib hələ də lazım olduqlarını həm sahiblərinə, həm özlərinə sübut etdilər. İşıqlar yanandan sonra da dostları daha eyvana yollamadılar, həmişəki yerlərində, mətbəxin bir küncündə onlara yer elədilər. Daha əvvəlki kimi göz qabağında durmuşdular. Hallarından da məmənun idilər.

İnsan əməyi də belədir, dostlar! Nə qədər yeni texnologiyalar keşf olunur-olunsun, insan əli dəyməyən heç nəyin dadı-duzu, gözəlliyi yoxdur!

İnsan əli möcüzənin özüdür!

Onların dalınca gələn ev sahibəsi deyinirdi: "Teknikaya bel bağlamaq da olmur. Can verirsən, sərçəyə ver. Gəlin bura, köhnə dostlarım!"

EV SAHİBƏSİNİN XƏKƏNDAZLA SÜPÜRGƏNİ BİR BAĞRINA BASMADIĞI QALMIŞDI. ONUN MÜNASİBƏTİ XƏKƏNDAZI DA, SÜPÜRGƏNİ DƏ XOSBƏXT ELƏMİŞDİ. İŞ O YERƏ ÇATMIŞDI, XƏKƏNDAZ DA SEVINİRDİ. TƏNBƏLLİK ONUN CANINDAN ÇIXMIŞDI. İNDİ O, SƏHƏRDƏN AXŞAMA KİMİ İŞLƏMƏYƏ, SÜPÜRGƏNİN BÜTÜN BUYRUQLARINI CAN-BAŞLA YERİNƏ YETİRMƏYƏ HAZIR İDİ. DAHA NƏINKİ ŞİKAYƏTLƏNİR, HEÇ SƏSİNİ DƏ ÇIXARTMIRDİ.

İşıqlar yanmadığı günlərdə Xəkəndazla Süpürgə cani-dildən işləyib hələ də lazım olduğunu həm sahiblərinə, həm özlərinə sübut etdirilər. İşıqlar yanandan sonra da dostları daha eyvana yollamadılar, həmişəki yerlərində, mətbəxin bir küncündə onlara yer elədilər. Daha əvvəlki kimi göz qabağında durmuşdular. Hal-larından da məmənun idilər.

İnsan əməyi də belədir, dostlar! Nə qədər yeni texnologiyalar kəşf olunur-olunsun, insan əli dəyməyən heç nəyin dadi-duzu, gözəlliyyi yoxdur!

İnsan əli möcüzənin özüdür!





Вагиф Сүлтантлы

Профессор Бакинского Государственного Университета

ВОЗВРАЩЕНИЕ В НИКУДА...

Перевод Натаван ХАЛИЛОВОЙ

Рассказ

Bначале каждого года он клятвенно себе обещал поехать в тот город, и каждый раз, когда наступало запланированное время, по тем или иным причинам откладывал эту поездку. Словно какая-то невидимая сила упорно преграждала ему путь, связывая ноги, лишая возможности реализовать свою мечту. По мере того, как годы сменяли друг друга, ему все больше казалось, что город этот отдаляется от него все дальше и дальше.

Всякий раз, увидев на стене карту, он невольно останавливался, ища глазами звездный город. Мысли его уносили туда, и он долго стоял не в силах оторваться от карты. На самом деле его волновал не сам город, а нечто утерянное в этом городе в далеком прошлом. Порой, когда он не мог найти этот город на карте, его переполнял страх, что он исчезнет, будет стерт с лица земли.

Но на этот раз все должно было быть по-другому. Он был в этом уверен, никакая сила больше не остановит его...

Он покинул этот город ровно сорок лет назад. И это расставание завершило определенный этап его жизни, все кардинально изменилось, судьба сделала крутой вираж и повернула в совершенно другую сторону. Теперь, когда он оглядывался назад, расстояние прошедших лет пугало его.

Он купил билет только в один конец, так как не знал, долго ли там пробудет и когда вернется.

Он сел в поезд, его купе находилось рядом с купе проводника, снял с плеча легкую сумку и положил ее под сиденье. Затем он в полуоткрытую дверь стал разглядывать пассажиров, спешащих занять свои места.

Через некоторое время, когда поезд со свистом отправился в путь, он разложил свою постель и лег на спину. Но заснуть ему так и не удалось; мерный звук колес



смешался с его мечтами и мыслями, и вконец измотанный, он встретил утро, так и не сомкнув глаз. Следующие две ночи он тоже провел в путаных мыслях между дремотой и бодрствованием.

Он приехал в город ранним утром, когда жизнь только-только просыпалась. Он вышел последним из вагона – спешить ему было некуда. Повесив сумку на плечо, медленно двинулся по перрону к зданию вокзала. Чтобы попасть в город, ему надо было пройти через это здание.

Здесь, в этом городе, он встретил ее. Не только самые счастливые дни его юности, но и всей его жизни прошли в этом зеленом городе с узкими кривыми улочками, со старыми, потемневшими от времени каменными домами. После этого была уже не жизнь, а бесцветные, бездушные дни в поисках утраченного счастья...

На большой площади перед вокзалом стояли такси, ожидая клиентов. Он подошел к машине, стоящей первой на линии. И хоть он знал наизусть адрес, по которому собирался ехать, все же вынул из кармана листок бумаги и еще раз перепроверил все. Однако, он вдруг резко передумал брать такси и под недоуменным взглядом таксиста смешался с толпой.

В выходные дни, как обычно, улицы были многолюдны. Народ спешил по своим делам. Он упорно искал в этом потоке хотя бы одно знакомое лицо, которое бы напоминало его прошлое, но не мог найти, отчего тревога его все возрастала. Будто он попал в чужой город, в другой мир. Все было чужим: взгляды, звуки, цвета, запахи.

Но таинственная сила влекла его к заветному дому.

Уже подойдя к дому, он почувствовал, что ноги его отяжелели и онемели. Он поднял голову и осмотрел здание – стены были облицованы серым, напоминающим искусственный мрамор, камнем, перила балконов, входная дверь отремонтированы. Он остановился на мгновение, чтобы подавить свое волнение и, убедившись в точности адреса, собравшись с силами, начал подниматься по лестнице. С каждым шагом тело его все больше напрягалось, он слышал, как гулко бьется его сердце. На четвертом этаже он остановился перед дверью квартиры – дверью, которая была закрыта за ним ровно сорок лет назад. Но теперь на двери была стеклянная табличка страховой компании.

...Он познакомился с этой девушкой в лифте. Оба одновременно потянулись к кнопке, и теплая улыбка появилась на ее лице, когда их глаза встретились. Эта улыбка, навсегда запечатлевшаяся в его памяти, перевернула всю его жизнь с ног на голову.

После расставания он клял себя за то, что не спросил ее о том, где можно ее найти, и о том, где она живет. Он боялся, что девушка уедет из города, что он никогда ее больше не увидит, что потеряет ее навсегда. Целыми днями он бродил по округе, по кафе, магазинам и учреждениям, надеясь найти ее. Через две недели, вечером, когда он снова встретил ее на улице, сердце его аж ходуном заходило, наблюдая за ней издалека и стараясь не потерять ее из виду, он шел за ней и подошел к ней уже на остановке троллейбуса.

Через две недели, вечером, когда он снова встретил ее на улице, сердце его аж ходуном заходило, наблюдая за ней издалека и стараясь не потерять ее из виду, он шел за ней и подошел к ней уже на остановке троллейбуса.



Каждый вечер он приходил и стоял перед библиотекой, где работала девушка, нетерпеливо ожидая, когда она выйдет, и провожал ее домой. На троллейбусе всего пять-шесть минут пути, но они всегда шли пешком. Чтобы продлить время, они шли не по дороге, а спускались к реке, и медленно прогуливались по узкой тропинке между редкими деревьями. Рядом с ней он выпадал из времени, ему казалось, что мир бесконечен, неисчерпаем и безграничен.

Так проходили дни...

Но однажды ночью ... Откуда в нем появилась эта храбрость – даже сейчас, по прошествии всего этого времени, он понять не мог. Однажды ночью он вышел из дома, подошел к дому девушки, поднялся на четвертый этаж и постучал в дверь. Когда она, сонная, в ночной рубашке открыла дверь, то застыла от удивления. Он боялся услышать от нее какие-то резкие слова, и тогда всему конец, но этого не случилось, она сделала шаг назад и пригласила его войти.

В глубине ее глаз было таинственное притяжение, которое потрясло его душу, остановило поток жизни, напомнив, что все на земле – вымысел, кроме любви, и когда он увидел это, он растворился в магии этого притяжения.

Комната была наполнена ароматом лаванды. Этот головокружительный аромат заставил забыть резкий запах, исходящий из труб сульфатного завода. Он не знал, исходил ли запах лаванды от тела девушки, от постельного белья или из глубины осенней ночи.

Он не помнил, о чем они говорили в ту ночь, он не знал, говорили ли они, или, возможно, они говорили языком молчания. Все ему казалось сном. Вся его жизнь, все, что подразумевается под словом «счастье», вместилось и ограничились этой ночью.

После той ночи изменились все цвета и запахи мира.

Но однажды, получив срочную телеграмму, ему пришлось уехать домой, в родной город.

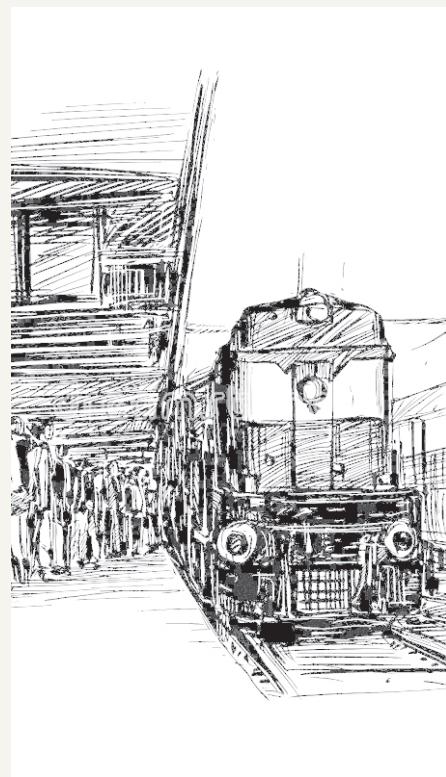
Словно чувствуя и зная, что он уедет и больше не вернется, она пришла проводить его на вокзал. Он пытался выглядеть хладнокровным, но справиться с волнением не мог. С приходом девушки тяжелый запах сульфата в воздухе исчез, и вокзал наполнил запах лаванды. Стоя на ступеньках вагона, обнимаясь перед расставанием и видя залитое слезами милое лицо, озаряемое некогда теплой улыбкой, он на мгновение решил отказаться от мысли вернуться домой. Но это было всего лишь на какое-то мгновение, он взял себя в руки и, сказав, что скоро вернется, зашел в вагон.

Когда поезд тронулся, девушка безвольно опустилась на скамейку на платформе и закрыла лицо руками. Этот момент разлуки был самой болезненной частью его воспоминаний.

Но он больше не вернулся... По настоянию родных, он поспешил женился и утешал себя мыслью, что случившееся в том далеком городе было всего лишь юношеским приключением...

* * *

Дрожащими руками он нажал на кнопку звонка. Через какое-то, довольно продолжительное время, дверь открыл мужчина средних лет в черных очках и сером костюме. Взял себя в руки, он сказал, что ищет женщину, которая когда-то жила в этой квартире, назвал ее имя и фамилию. Мужчина снял очки и, грустно покачав головой, сказал, что не знает такого человека, и попытался закрыть дверь, однако он попросил впустить его внутрь. Поначалу мужчина, по тону голоса которого можно было понять, что он и является руководителем этой компании, был озадачен этой просьбой, похожей на мольбу, однако отступил и впустил его. Опасаясь, что мужчина может передумать, он поспешил войти.



Когда поезд тронулся, девушка безвольно опустилась на скамейку на платформе и закрыла лицо руками. Этот момент разлуки был самой болезненной частью его воспоминаний.

Но он больше не вернулся... По настоянию родных, он поспешил женился и утешал себя мыслью, что случившееся в том далеком городе было всего лишь юношеским приключением...



Целую неделю, от рассвета до заката, он ходил по городу, надеясь найти хоть какие-то приметы былой, знакомой ему жизни, оставленной им много лет назад. Но ему это так и не удалось, время безжалостно уничтожило все признаки прошлого.

Вечером последнего дня своего пребывания в этом городе-призраке он собрал сумку и отправился на вокзал. Подошел к кассе, чтобы купить билет, и остановился в расщепленности: понял, что не знает, куда ехать.

Квартира изменилась до неузнаваемости, все было отремонтировано в европейском стиле, комнатные перегородки снесли, теперь это был большой зал. За компьютерными столиками сидели девушки в униформе.

Он прошел через зал и подошел к окну. Отодвинув белый тюль, он посмотрел на город, на реку, окаймляющую город, и на чаек, низко летающих над рекой. Почувствовав, как в душе поднимается горечь, он отошел от окна.

Затем он опустился в кресло и оглядел комнату, надеясь найти какие-нибудь признаки былого, хоть что-то связанное с ним.

Под тяжестью устремленных на него взглядов он понял, что его попытка была напрасной, на мгновение он закрыл глаза в надежде вернуться в те далекие годы. Внезапно осознал, что все, преследовавшие его всю жизнь воспоминания: этот потолок, по которому когда-то блуждал его взгляд, этот пол, по которому ходили его ноги, стены, которых касалось его дыхание, аромат лаванды, заставлявший забыть непереносимый сульфатный запах, – всего лишь далекие, невозвратимые видения, и теперь они разрушены, а память совершенно опустошена.

Ошеломленный и потерянный, он вышел из офиса и спустился вниз.

* * *

Двухэтажное здание библиотеки, где когда-то она работала, превратили в банк, а крышу и стены покрыли световыми билбордами.

Кафе через дорогу на углу готического здания, где прошло их первое свидание, было на месте.

…Дрожащими руками он открыл дверь и вошел в полутемный зал, заказал кофе и сел за один из столиков в углу. От прежнего вида зала не осталось и следа; стены были оформлены в другом стиле, все изменилось: от занавесок до расстановки столов. Было рано, и в зале сидели всего несколько посетителей.

Ему стало вдруг так тоскливо, что он не смог допить кофе.

Он вышел и направился к подвесному мосту через реку. Моросило, вдоль берега реки было пустынно. Опервшись на железные перила моста, он некоторое время наблюдал за грузовым кораблем, плывущим, разрезая волны, в сторону океана. Затем вернулся той же дорогой и пошел в Офицерский сад.

Пустые скамейки вдоль каменного тротуара, которые можно было увидеть, только войдя в парк, мокрые деревья, вьющиеся в воздухе желто-золотые листья навевали уныние.

Весь день до темноты он бродил по городу как потерянный.

Так прошел и второй день...

И все последующие дни...

Целую неделю, от рассвета до заката, он ходил по городу, надеясь найти хоть какие-то приметы былой, знакомой ему жизни, оставленной им много лет назад. Но ему это так и не удалось, время безжалостно уничтожило все признаки прошлого. Вечером последнего дня своего пребывания в этом городе-призраке он собрал сумку и отправился на вокзал. Подошел к кассе, чтобы купить билет, и остановился в растерянности: понял, что не знает, куда ехать.

Он потерял все ориентиры жизни.



**Дублин, Ирландия
12-14 августа 2019**



Edalat Tahirzade

Bakı Avrasiya Universitetinin professoru

DƏYƏRLİ ATANIN ŞÖHRƏTLİ ÖVVLADLARI Musabəyovlar



Biri vardı, biri yoxdu, Şəki xanlığının tərkibində bir Qəbələ mahalı vardı. Onun mərkəzi indiki Qəbələ rayonunun Çuxur Qəbələ kəndinin yaxınlığındakı qədimdən qədim Qəbələ şəhəri idi. 1819-cu ildə Şəki xanlığının varlığına son qoyub onu “Nuxa” adlandıran ruslar Qəbələ şəhərini də dağıdıb burada yaşayışı durdurdu, mahalın mərkəzini kiçik Qutqaşın kəndinə köçürdülər, “Qəbələ” adını yaddaşlardan silmək üçün mahalı da “Qutqaşın mahalı” adlandırdılar.

Qəbələ mahalını hələ xanlar dövründən sultanlar idarə edirdi. Çox qədimlərə getməyək. 1779-cu ildə Şəki xanı Məhəmmədhüseyn xan (Hüseyn xan "Müş-taq") əvvəllər çox hörmət bəslədiyi və sevdiyi Qəbələ hakimi **Kəlbəli sultani** edam etdirdi.

Özündən sonra **Kəlbəli** sultanın 4 oğlu qalmışdı: **Əhməd sultan, Məhəmməd sultan, Hacı Nəsrulla sultan, Hacı Şəfi sultan**. Hacı Nəsrulla sultan görkəmlı hərbçi (general-mayor) və yazılıçı **Hacı İsmayıllı bəy Qutqaşınının** (1809–1861) atasıdır. Bu qoldan gələnlərə çar hökuməti "Nəsrullasultanov-Qutqaşını" soyadı vermişdi.

Kəlbəli sultanın böyük oğlu Əhməd sultanın bizə 4 oğlu bəllidir: **poruçik Hacı Bala bəy, praporşik Hacı Musa bəy, Əzim bəy, Hacı Ağarazı bəy**. O dönenin rəsmi soyköküklərinə (şəcərələrinə) **Hacı Musa bəyin** bu övladları düşüb: **Züleyxa xanım** (1834-?), **Zöhrənsə xanım** (1837-?), **Mehdi bəy** (1837-?), **Xacə xanım** (1849-?), **Yusif bəy** (kiçik yaşda ölüb). Onların içində bizi maraqlandıran **Mehdi bəydir**, çünki o, yazımızın qəhrəmanı Süleyman bəyin (1866–1949) atasıdır. Mehdi bəylə ömür-gün yoldaşı Sarya xanımın bir oğlu da vardı – İbrahim bəy. Bu, Azərbaycan ədəbiyyatına "Neft və milyonlar səltənətində" kimi ən gözəl nəşr örnəklərindən birini bəxş etmiş məşhur yazılıçı **İbrahim bəy Musabə-yovdur** (1880–1942) – Süleyman bəyin kiçik qardaşı!

Süleyman bəy Mehdi bəy oğlu Musabəyov 15 (27) yanvar 1866-ci ildə dünyaya göz açıb.

6 iyul 1918-ci ildə tərtib edilmiş bir sənəddə göstərilib ki, məhkəmə sistemində 28 ildir qulluq edən Ağdaş istintaq sahəsinin müdürü, kollec assessoru Musabəyov 10 ildən artıq sülh hakiminin köməkçisi vəzifəsində çalışıb və dəfələrlə sülh hakimini əvəz edib. Buna görə o, göstərilən tarixdən Gəncə Dairə Məhkəməsi Ərəş bölməsinin sülh hakimi vəzifəsinə seçilib.

Onun 8 iyul 1918-ci ildə tərtib edilmiş qulluq dəftərində isə yazılıb ki, Süleyman bəy Musabəyov bəy nəslindəndir.

Qutqaşın kəndində (indiki Qəbələ şəhərində) atasının həyətli evi və meyvə bağı var. 1884-cü ildə Şəki şəhər məktəbində orta təhsilini başa vurub və Tiflis Aleksandr Müəllimlər İnstytutuna daxil olub, ancaq bitirmədən 1888-ci ildə öz ərizəsinə əsasən buradan çıxb. 28 yanvar 1890-ci ildən məhkəmə sistemində katib və tərcüməçi kimi çalışmağa başlayıb.

26 fevral 1896-ci ildə Aleksandr lentində gümüş medalla təltif edilib; 2 iyul 1900-cu ildə məhkəmə pristavı təyin edilib. 19 mart 1904-cü ildə valilik katibi rütbəsi verilib. 1906-ci ildə Gəncə Dairə Məhkəməsi Baş Notariusu vəzifəsini icra edib. 17 mart 1907-ci ildə kollec katibi rütbəsi alıb. Sonra müxtəlif vəzifələr tutub. 28 oktyabr 1909-cu ildə Ərəş bölməsi sülh hakiminin köməkçisi, Ağdaş istintaq sahəsinin müdürü təyin edilib.

24 may 1910-cu ildə titulyar müşavir rütbəsinə layiq görüllüb. 1911-ci ildən eyni zamanda Ləki istintaq sahəsinin də müdürü işləyib; 1915–1916-ci illərdə Ərəş bölməsi sülh hakimi vəzifəsini icra edib; 1917-ci ildən Bum istintaq sahəsinin müdürü təyin edilib; Mira Semyonovna Qrits ilə ailə qurub; övladları: Vəsilə (doğ. 05.11.1897), Fatma (doğ. 20.07.1900), Ümminisə (doğ. 25.09.1902), Zinyət (doğ. 07.09.1904), Əmir (doğ. 23.06.1907), Yusif (doğ. 28.03.1910), Əfruz (doğ. 05.09.1912), Şamil (doğ. 27.03.1915).

Süleyman bəy Mehdi bəy oğlu Musabəyov

15 (27) yanvar 1866-ci ildə dünyaya göz açıb.
6 iyul 1918-ci ildə tərtib edilmiş bir sənəddə göstərilib ki, məhkəmə sistemində 28 ildir qulluq edən Ağdaş istintaq sahəsinin müdürü, kollec assessoru Musabəyov 10 ildən artıq sülh hakiminin köməkçisi vəzifəsində çalışıb və dəfələrlə sülh hakimini əvəz edib. Buna görə o, göstərilən tarixdən Gəncə Dairə Məhkəməsi Ərəş bölməsinin sülh hakimi vəzifəsinə seçilib.

22 aprel 1919-cu ildə Azərbaycan Cümhuriyyətinin Rəisi-vükəlesi (Baş naziri) Nəsib bəy Yusifbəyliyə ərizə yanan Süleyman bəy Bakı valisinin kiçik köməkçisi vəzifəsinə götürülməsini xahiş edib. Burada göstərib ki, çar dönməndə “yadellilərə” mənfi münasibət bəslənilməsi üzündən ona da təcrübəsinə və bacarığına layiq vəzifə verilməyib, ancaq qəribəsi budur ki, indinin özündə də ruslara və gürcülərə səxavətlə vəzifələr paylansa da, müsəlman surətköçürənləri sülh hakimi və onun köməkçiləri vəzifələri tutsa da, mənə yaşıma, təcrübəmə və biliyimə uyğun yer verilməyib.

20 iyun 1919-cu ildə Bakı Valilik İdarəsinin katibi Süleyman bəy Musabəyov Mərkəzi Hərbi İdarənin işlər müdürü təyin edilib. Sonrakı illərdə də onun bütün fəaliyyəti hüquq sistemində keçib.

Burada oxucularımıza maraqlı bir faktı da çatdırmaq istəyirik. Bəllidir ki, 1928-ci ildə Bakıda “Azərnəşr” Ruhulla Axundovun redaktorluğunda 2 cildlik “Rusca-türkçə lügət” nəşr edib. R.Axundov və o lügəti tərtib edənlərin əksəriyyəti 1937-ci ildə “xalq düşməni” elan edildikdən sonra həmin kitabın Azərbaycandakı bütün nüsxələrində tərtibçilərin adı olan vərəq cırılaraq götürülüb və bununla da lügəti yaradınların adı unudulub.

Türkiyə jandarmının komutanı vəzifəsində çalışmış korgeneral (general-polkovnik), kökcə Şəkidən olan Məhəmmədnuru (Mehmet Nuri) Bərközün oğlu, professor Sina Bərközün İstanbuldakı evində olarkən o, atasının arxivindəki həmin kitabı bizə göstərdi. Lügətin tərtibçiləri arasında Süleyman bəy Musabəyovun da adını var. Deməli, o, rus dilini peşəkar səviyyədə mənimseməyib və lügətçiliklə də məşşəl olub.

Bəy soyundan gəlməsi və qızı Vəsilə xanımın kommunist rejiminin düşməni kimi güllələnməsi, sözsüz ki, Süleyman bəyin sovet dönməndə aramsız təqiblərə uğramasına səbəb olub və nəticədə, o, üzdə olmamağa, gözə görünməməyə, əl-ayaqdan uzaq olmağa çalışıb. Elə buna görədir ki, 1928-ci ildən sonra onun adına, demək olar ki, rast gəlmirik.

XX yüzil Azərbaycan tarixində özünəməxsus önemli fəaliyyəti ilə iz qoymuş dəyərli ziyalımız Süleyman bəy 1949-cu ildə Bakıda dünyasını dəyişib.

* * *

Süleyman bəyin ən önemli xidmətlərindən biri də Azərbaycan xalqına şərəfli övladlar bağışlamasıdır. Onun böyüdüb tərbiyə etdiyi oğul və qızları adlarını bu gün hər birimizin qürurla çəkdiyi görkəmli alımlar və mübariz vətənsevərlərdir.

Böyük qızı, müəllimə
Vəsilə xanım

Musabəyova-Axmetyeva

(1897–1920) Milli Azərbaycan Ordusu zabitlərindən Yaqub bəy Sadıq bəy oğlu Axmetyevin (1894–1920) həyat yoldaşı idi. Türkiyədə çıxan “Odlu Yurd” dərgisinin 1929-cu il tarixli 3-cü sayında oxuyuruq:

“Azərbaycan müəllimələrindən Vəsilə xanım qocası Əhməd bəyə qarşı göstərdiyi bir əlaqədarlıq üzündən edam edilmişdir. Milli Azərbaycan Ordusu zabitlərindən olan Əhməd bəy [1920-ci il] Şəki-Zaqatala üsyانını idarə etmişdir. Üsyənin yatırılması üzərinə tutuqlanan Əhməd bəyin mühakiməsi

əsnasında edam qərarı oxunurkən məhkəmə salonunda hazır bulunan Vəsilə xanımın, qocasına xitabən “qorxma!” deyə bağırması onun da sütəmər çocuğundan ayrılaraq edamına səbəb olmuşdur”.

Xatırladırıq ki, Yaqub bəyi və Vəsilə xanımı erməni cəllad Georgi Atarbekyan güllələmiş və sonralar bunu fəxrlə bildirmişdi.

Dünya şöhrətli Azərbaycan alimi, görkəmli oftalmoloq, Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi **Ümnisə xanım Musabəyova** (1902–1974) Süleyman bəyin üçüncü övladıdır.

Ümnisə xanım orta təhsilini Bakıda Hacı Zeynalabdin Tağıyevin 1901-ci ilin oktyabrında açılmış Aleksandra rus-türk qız məktəbində alıb.

1921-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Tibb fakültəsinə daxil olub. IV kursda oxuyarkən həm də Mikrobiologiya və Gigiyena İnstitutunun laboratoriyasında işləyib.

Ali təhsilini 1926-ci ildə başa vuraraq bacarıqlı gənc mütəxəssis kimi universitetin Göz xəstəlikləri kafedrasında saxlanılıb. Öncə ordinator, 1930-cu ildən assistent işləyib.

Azərbaycan Dövlət Universitetinin açıldığı 1919-cu ildən fəaliyyət göstərən Tibb fakültəsi 1930-cu ildən ayrıca instituta çevrilib, ancaq orada dərslər 1932-ci ilədək yalnız rus dilində keçirilib, halbuki Azərbaycan Tibb İnstitutunda tədrisin ana dilində aparılması labüb idi.

1932-ci ildən dosent Ümnisə Musabəyova yuxarı kurslarında göz xəstəlikləri üzrə mühəzirələri Azərbaycan türkcəsində oxumağa başlayıb.

1934-cü ildə o, oftalmologiya üzrə terminologiya lüğəti tərtib edib, Azərbaycan türkcəsində ilk görmə sinirlərinin xəstəlikləri və gözün fiziologiyasından bəhs edən 20 çap vərəqi həcmində “Göz xəstəlikləri” dərsliyini yazıb.

1935-ci ildə, 33 yaşında olarkən Azərbaycan Xalq Səhiyyə Komissarı Möhsün Qədirlinin əmri ilə ona tibb elmləri namizədi alimlik dərəcəsi verilib. Təxminən 4 ay sonra o, Azərbaycan Tibb İnstitutunda “Büllurun qazanılmış çıxıntısının patologiyasına dair” mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək 1936-ci ildə tibb elmləri doktoru alimlik dərəcəsi alıb.

Görkəmli alim Ü.Musabəyova respublikada oftalmologiya üzrə gənc kadrlar yetişdirmək, diaqnostikaya, müalicə və profilaktikaya aid metodik vəsait yaratmaq kimi vəzifələrin də öhdəsindən bacarıqla gəlib. Buna görə 1943-cü ildə professor adına layiq görüllüb.

II Dünya müharibəsi illərində və sonrakı dönmədə də Ümnisə xanım dünya işığına həsrət qalmış yüzlərlə insana şəfali əlləri ilə işiq, nur bəxş edib.



Ümnisə xanım Musabəyova

Dünya şöhrətli Azərbaycan alimi, görkəmli oftalmoloq, Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi **Ümnisə xanım Musabəyova** (1902–1974) Süleyman bəyin üçüncü övladıdır.



1943-cü ildə o, "Kəllənin güllə ilə yaralanması nəticəsində göz dibində əmələ gələn dəyişiklik və görmə dairəsinin pozulması", 1944-cü ildə isə "Kəllənin güllə ilə yaralanması zamanı göz əzələlərinin iflici" və sair kimi qiymətli əsərlərini yazışdır. 1956-cı ildə rusca 178 səhifəlik "Hamiləliyin pozuntusunda göz xəstəlikləri" kitabını ərsəyə gətirib.

1957-ci ildə əməyi yüksək qiymətləndirilərək ona Əməkdar elm xadimi fəxri adı verilib. O, 1945-ci ildən ömrünün sonuna kimi Azərbaycan Tibb İnstitutunun (indiki Tibb Universitetinin) Göz xəstəlikləri kafedrasının müdürü vəzifəsində çalışıb. O bu kafedraya rəhbərlik edən ilk milli alimdir. Bu kafedranın yetirmələri arasında akademik Zərifə Əliyeva, professor Zəhra Quliyeva, Ləzifə Mayilova (Əliyeva) və başqalarını qeyd etmək olar.

Görkəmli alim anadangəlmə kor uşaqların gözlərini cərrahiyə yolu ilə açan ilk Azərbaycan alimidir.

1957-ci ildə görkəmli alim Azərbaycan EA-nın müxbir üzvü seçilib. 200-dən çox elmi əsərin müəllifi olan Ümnisə Musabəyovanın tədqiqatları əsasən traxoma, qlaukomə xəstəliklərinə, görmə sinirinin patologiyasına həsr edilib. Onun əsərləri bu gün də öz əhəmiyyətini itirməyib və dəyərli elmi mənbə, qiymətli tədris vəsaiti kimi indi də istifadə olunmaqdadır.

Onun rəhbərliyi altında 3 doktorluq, 12 namizədlik dissertasiyası müdafiə edilib. Ümnisə xanım 1958-ci ildə Brüsseldə keçirilən Ümumdünya Oftalmoloqlar Konqresinin, Afrika-Asiya ölkələri göz həkimlərinin 1958-ci ildə Qahirədə keçirilən birinci, 1960-cı ildə Tunisdə keçirilən ikinci, 1964-cü ildə İstanbulda keçirilən üçüncü, 1968-ci ildə Beyrutda keçirilən dördüncü konqresinin iştirakçısı, 1955–1974-cü illərdə Sovet Sülhü Müdafiə Komitəsinin, 1957–1974-cü illərdə

II Dünya müharibəsi
illərində və sonrakı
dönəmdə də Ümnisə
xanım dünya işığına
həsrət qalmış yüzlərlə
insana şəfali əlləri ilə
ışıq, nur bəxş edib.

Azərbaycan Oftalmoloqlar Cəmiyyətinin sədri və SSRİ Oftalmoloqları Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü, 1963–1974-cü illərdə Sovet Qadınları Komitəsinin üzvü olub.

Görkəmli cərrah IV çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinə, V və VI çağırışlar SSRİ Ali Sovetinə deputat seçilib.

Dünya şöhrətli alim, ictimai xadim, dəyərli həkim, gözəl insan Ümnisə xanım Musabəyova 15 noyabr 1974-cü ildə dünyasını dəyişib. Onun Fəxri Xiyabanda dəfn olunması təklif edilib. Ancaq öz vəsiyyətinə əsasən köhnə Yasamal qəbiristanlığında həyat yoldaşı İbrahim İsmayıllızadənin (1898–1962) yanında torpağa tapşırılıb. Yeri gəlmışkən, İ.İsmayıllızadə də xalqımızın görkəmli ziyanlılarındanandır. O, Azərbaycan Cümhuriyyəti Məclisi-Məbusanının (Parlamentinin) (1918–1920) deputati olub.

1931-ci ildə İbrahim bəylə Ümnisə xanımın Dilarə adlı qızı dünyaya gəlib. **Dilarə İsmayıllızadə** (1931–2009) Azərbaycan Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsini bitirib. Sonra Moskvada aspiranturaya daxil olub.

SSRİ Elmlər Akademiyası Rusiya Tarixi İnstitutunda “XIX–XX əsrin başlarında Azərbaycan köçərilərinin məskunlaşması prosesində köç təsərrüfatı” adlı namizədlik (1962) və “Zaqafqaziyada rus kəndliləri (XIX əsrin 30-cu illəri – XX əsrin əvvəlləri)” (1984) adlı doktorluq dissertasiyalarını müdafiə edib.

1991-ci ildə Moskvada “XIX–XX əsrin əvvəllərində Zaqafqaziya şəhərlərinin əhalisi” monoqrafiyası işıq üzü görüb. Tarix elmləri doktoru, professor Dilarə xanım Cahangir Əfəndiyevdə ərdə idi. Sovet İttifaqı dağılıandan sonra ailəsi ilə birlikdə Amerikaya köçüb. 2009-cu ildə orada vəfat edib. Övladları, nəvələri indi Amerikada yaşayırlar.

Süleyman bəyin oğlu – Yaroslav Dövlət Texniki Universitetinin müəllimi **Yusif bəy Musabəyov** (1910–1970) kimya sahəsində görkəmli sovet alimi, Beynəlxalq Təbiət və Fəlsəfə Tarixi Akademiyasının (Paris, Fransa) müxbir üzvü, kimya elmləri doktoru, professor, RSFSR-in Əməkdar elm xadimi idi.

O, 370-dən artıq elmi işin, o sıradan “Rusiyada üzvi sintezin tarixi” kimi dəyərli monoqrafiyanın müəllifidir. Əsərlərinin bir çoxu xarici ölkələrdə nəşr edilib.

Yusif bəy Yaroslav Texnologiya İnstitutunda üzvi kimya kafedrasının yaradıcısı və 1946–1970-ci illərdə əvəzedilməz rəhbəri, 1956–1959-cu illərdə Texnologiya fakültəsinin dekanı olub.

1 sentyabr 2003-cü ildə Yaroslav Texniki Universitetində təntənəli yığıncaq keçirilərək onun xatırə lövhəsi qoyulub.

Göydən üç alma düşdü: biri Azərbaycanın dəyərli oğlu Süleyman bəy Musabəyovun, biri onun şərəfli övladlarının, biri də bu cür qiymətli insanlarınımızı tanıyan və tanıdan qədirbilən oxucularımızın.



Dilarə İsmayıllızadə

1931-ci ildə İbrahim bəylə Ümnisə xanımın Dilarə adlı qızı dünyaya gəlib.

Dilarə İsmayıllızadə (1931–2009)

Azərbaycan Dövlət Universitetinin Tarix fakültəsini bitirib.



Yusif bəy Musabəyov

Süleyman bəyin oğlu – Yaroslav Dövlət Texniki Universitetinin müəllimi **Yusif bəy Musabəyov** (1910–1970) kimya sahəsində görkəmli sovet alimi, Beynəlxalq Təbiət və Fəlsəfə Tarixi Akademiyasının (Paris, Fransa) müxbir üzvü, kimya elmləri doktoru, professor, RSFSR-in Əməkdar elm xadimi idi.



ВОСТОЧНЫЙ ЭЙНШТЕЙН



Я начал экспериментировать с газовым лазером, используя два различных газа – гелий и неон. В два электрода, помещенные в газ, подавалось напряжение при сохранении состояния тока в гелии и передаче электричества как внутренней энергии в неон.

После этого удалось получить пучок лазерных лучей...



Научное открытие – это выявление ранее неизвестных человеку закономерностей, свойств и событий, которое придает развитию науки и техники совершенно новое направление и вносит существенные изменения в человеческое бытие. Совершить научное открытие – величайшая мечта любого ученого, но выпадает это счастье далеко не каждому. И в этом небольшом списке есть имя профессора Али Джавана.

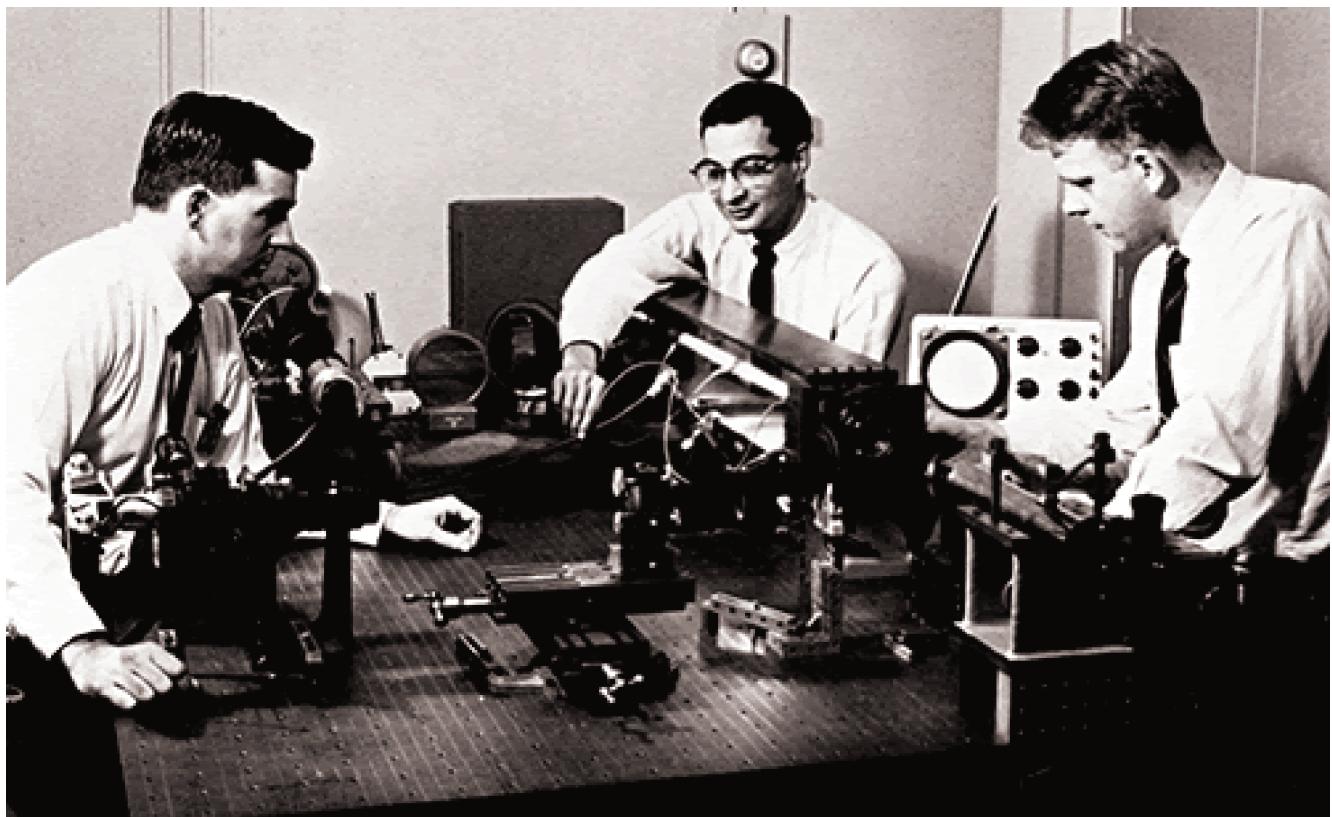
Али Джаван родился 27 декабря 1926 года в Тегеране, в семье азербайджанцев, которая переехала в иранскую столицу из Тебриза незадолго до рождения Али. Окончив школу, Али Джаван поступил в Тегеранский университет, и окончив его в 1948 году, отправился в Нью-Йорк и продолжил учебу в Колумбийском университете. Здесь молодой азербайджанец слушал лекции всемирно известных ученых.

В 1954 году Али Джаван защитил диссертацию и получил научную степень доктора философии по физике. В дальнейшем он работал в знаменитом Массачусетском Технологическом Институте, где проводил фундаментальные исследования и разработал метод измерения абсолютной частоты светового колебания.

За короткое время ученый достиг значительных успехов в исследовании лазера. На основе проведенных исследований, он в 1959 году опубликовал статью в журнале *Physical Review Letters*, предложив построить первый газовый непрерывный лазер, открыв тем самым новую область квантовой электроники — нелинейную спектроскопию.



В 1954 году Али Джаван защитил диссертацию и получил научную степень доктора философии по физике. В дальнейшем он работал в знаменитом Массачусетском Технологическом Институте, где проводил фундаментальные исследования и разработал метод измерения абсолютной частоты светового колебания.



Али Джаван и его коллеги разработали экспериментальный гелий-неоновый лазер в 1960 году.

Постепенно предположения о научном открытии стали находить подтверждение, и Али Джаван занялся исследованиями по созданию электронного устройства, генерирующего сигналы на оптических частотах.

Созданный им в 1960 году квантовый гелиево-неоновый лазер стал революционным событием в науке. Это открытие сулило большие перемены не только в науке, но и в повседневной жизни людей.

Устройство Джавана имело непрерывное излучение, и это открывало широкие возможности для разработки источников когерентного излучения в рамках систем волоконно-оптической и космической связи, спектрометров, голограмических изображений и т.д. На основе принципов действия лазера Али Джавана были изготовлены лазеры с непрерывным излучением, которые широко используются в гражданских и военных целях.

Впоследствии профессор Али Джаван, вспоминая трудности, с которыми были сопряжены исследования и эксперименты в области лазера, говорил: «Я начал экспериментировать с газовым лазером, используя два различных газа – гелий и неон. В два электрода, помещенные в газ, подавалось напряжение при сохранении состояния тока в гелии и передаче электричества как внутренней энергии в неон. После этого удалось получить пучок лазерных лучей. Для получения такого результата мне потребовалось в лаборатории Белла ни много ни мало два года

работы и два миллиона долларов. Но несмотря на все трудности, 12 декабря 1960 года я добился своей цели, получив из лазерного устройства луч и назвал его условно «Адам».

13 декабря 1960 года состоялся его первый телефонный разговор посредством лазерного луча. Изобретение Али Джавана стало значимым этапом в эволюции современных технологий в сфере телекоммуникаций, сделало голографию практичной. Известие об изобретении газового лазера быстро облетело весь мир и стало сенсацией. Дело в том, что работы в этом направлении проводились в Европе еще с 30-х годов. Знаменитый австрийский физик, один из основателей квантовой механики – Эрвин Шредингер, в интервью американской печати заметил: «В 1937-1938 годах физики Европы прилагали все силы для изобретения лазера. Изучая световой квант, ученые незаметно для себя подошли к идее лазера, в том числе достаточно известные уже тогда Нильс Бор, Альберт Эйнштейн и я. Но, счастье изобретения газового лазера выпало не нам в те годы, а много позже – 12 декабря 1960 года Али Джавану.

Действительно, создание в 1960 году лазера, положило начало новому научно-техническому направлению – квантовой электронике. Расчеты А.Джавана по квантовой электронике и лазерной физике вошли в учебники по физике, выдвинутые им теоретические положения и опытные разработки сегодня широко используются при изготовлении лазеров. В настоящее время лазерные технологии применяются во многих сферах нашей жизни, от спутниковой связи до медицины.

Уместно подчеркнуть, что лазер или оптический квантовый генератор – это устройство, преобразующее электрическую, тепловую, химическую или другую энергию в энергию когерентного, монохроматического, поляризованного и узконаправленного потока излучения. Физической основой работы лазера служит квантово-механическое явление вынужденного (индуцированного) излучения. Существует большое количество видов лазеров, использующих в качестве рабочей среды все агрегатные состояния вещества. Некоторые типы, например, лазеры на растворах красителей или полихроматические твердотельные лазеры, могут генерировать целый набор частот в широком спектральном диапазоне. Габариты их разнятся от микроскопических для ряда полупроводниковых лазеров до размеров футбольного поля для некоторых мощных лазеров.

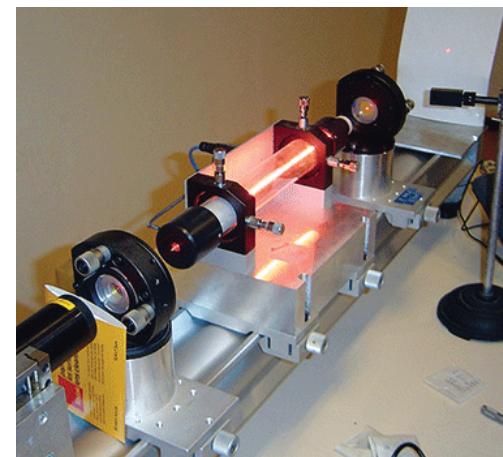
Его часто называли «восточным Эйнштейном» и «отцом» лазера. По версии газеты The Daily Telegraph он при жизни входил в «Список ста ныне живущих гениев».

Мусавер Мусаев

Профессор, заведующий кафедрой «Физика»
Азербайджанского Государственного Университета
Нефти и Промышленности



В 1993 году Али Джаван получил научную премию имени Альберта Эйнштейна в знак признания более чем 30-летних исследований в области физики лазеров.



Гелий-неоновый лазер



“PERSONA GRATA” MÜKAFATI TƏQDİM OLUNDU

Bakıda “Vətən” dərgisinin təsis etdiyi “Persona Grata” döş nişanının təltifetmə mərasimi keçirilmişdir.

1918-ci ilin sentyabrın 15-də Qafqaz İsləm Ordusu tərəfindən Bakının qurtuluşu gününə təsadüf edən, paytaxtın “İmperator” restoranının konfrans salonunda düzənlənmiş, tədbirdə Azərbaycandan və xarici ölkələrdən dəvət olunmuş elm, mədəniyyət, incəsənət xadimləri və media nümayəndələri iştirak etmişdir.





Mərasimi giriş sözü ilə açan "Vətən" dərgisinin baş redaktoru, iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru **Namik Murad** tədbir iştirakçılарını salamladı. O, 2002–2007-ci illərdə Rusiyada yayınlanan "Vətən" qəzeti, habelə onun davamı olaraq bu il yenidən nəşrə başlayan eyniadlı dərginin təsis etdiyi "Persona Grata" fəxri döş nişanı haqqında ətraflı məlumat verdi.

Məruzədə o da qeyd olundu ki, "Persona Grata" döş nişanı ildə bir dəfə, "Vətən" dərgisi redaksiya heyətinin qərarı ilə üç nominasiya üzrə-humanitar elmlər, dəqiq elmlər və incəsənət sahəsində müstəsnə xidmətləri olan və Azərbaycanı xarici ölkələrdə layiqincə tanıdan şəxslərə verilir.

Namik Murad daha sonra laureatlara–respublikanın Əməkdar elm xadimi, filologiya elmləri doktoru, professor **Tofiq Məlikliyə**, Nobel Sülh Mükafatı laureati, MAGATE-nin əməkdaşı fəlsəfə doktoru **Bəxtiyar Siracova** və rəngkarlıqda "Opalizm" üslubunun banisi, Azərbaycanın Xalq rəssamı, professor **Sakit Məmmədova** fəxri döş nişanlarını və vəsiqələri təqdim etdi.





Mərasimdə çıxış edən Bakı Dövlət Universitetinin professoru Vəqif Sultanlı, Bakı Slavyan Universitetinin professoru **Nuridə Novruzova**, Azərbaycan Respublikası Prezidenti İşlər İdarəsinin baş məsləhətçisi **Rauf Məmmədov**, Rusiya Yaziçılar Birliyinin üzvü, şair **Eldar Əhədov**, “Şərq-Qərb” nəşriyyatının direktoru **Sevil İsmayılova**, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetinin dosenti **Akif Hacıyev** laureatları təbrik etdi, Azərbaycanın xarici ölkələrdə imicinin formallaşmasında elmin, mədəniyyətin, mətbuatın rolundan, milli birlik ideyalarından söhbət açdılar.



Tədbirin sonunda “Persona Grata” fəxri döş nişanına layiq görülən Tofiq Məlikli, Bəxtiyar Siracov və Sakit Məmmədov onlara göstərilən etimada görə “Vətən” dərgisinin redaksiya heyətinə, habelə barələrində xoş və səmimi sözlər deyən mərasim iştirakçılara öz dərin minnətdarlıqlarını bildirdilər.



TÜRK DÜNYASINDA ORTAQ ƏLİFBA

Elçin İbrahimov



Filologiya elmləri doktoru, türkoloq

Türk xalqları üçün vahid ünsiyyət dilinin yaradılması istiqamətində görülməli olan zəruri tədbirlər ətrafında qısaca olaraq dayanmaq istərdik. Atulmalı olan ilk addım bütün türk xalqlarının ortaq və ümumi əlifbaya keçməsidir. Kompüter və ünsiyyət texnologiyaları latin əlifbasının bazasında yaradılaraq inkişaf etdiyinə görə bütün türk xalqlarının ən qısa zamanda ortaq latin əlifbasına keçməsi təmin edilməlidir. Bu əlifbada türk dillərindəki ortaq səslər üçün ortaq hərflərdən istifadə edilməlidir. Əlifba mümkün qədər asan və hər kəsin başa düşə biləcəyi qədər anlaşılıqlı olmalıdır.

Bu əlifbanın bütün türk xalqları arasında yayılmasında, öyrədilməsində və istifadə edilməsində dilçi alimlərin, eləcə də bütün ziyalıların üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Yeni yaradılacaq əlifbanın və ortaq türk dilinin rəsmi siyasi dairələrdə geniş istifadə olunacağı baxımından zərurətini nəzərə alaraq məsələnin türk republikalarının hökumətləri səviyyəsində qaldırılması konkret nəticələrin əldə olunmasına münbət şərait yarada bilər. Eyni zamanda rəsmi yazılaşma və ünsiyyət dillərinin vacibliyini heç də minimuma endirməməklə türk dövlətləri üçün ən məqbul ünsiyyət dilinin – məhz ortaq türk dilinin olması xüsusilə vurğulanmalıdır.



Türklər tarix boyunca bir neçə əlifbadan istifadə etmişlər. Tarixdən məlum olan ilk əlifba göytürk əlifbasıdır. İlk mətnləri VII əsrin ikinci yarısına qədər gəlib çatan bu əlifba ilə meydana gəlmiş əsas böyük mətnlər VIII əsrin birinci yarısında Kül Tigin, Bilgə xaqan və Tonyukuk adına olan Orxon abidəlidir.

Bu daş abidələr VII əsrə türklərin çox inkişaf etmiş bir yazı sistemini sahib olduğunu göstərməkdədir. VII–IX əsrlərdə istifadə edilən göytürk əlifbasından sonra uyğur əlifbasının Türk dünyasında yayıldığını görə bilərik. Bu əlifba Türk dünyasında IX əsrətibarən uzun müddət istifadə olunmuşdur.

Eyni zamanda türklər müəyyən dövrlərdə soğd, mani və brahmi yazılarından az da olsa, istifadə etmişlər. XI əsrətibarən türklər ərəb əlifbasına keçməyə başlayırlar. Bu əlifba XX əsrin əvvəllərinə qədər yüzillər ərzində bütün Türk dünyasında işlədilib.

Türk xalqlarında hazırda 27 fərqli əlifba mövcuddur. Bunlar latın, ərəb və rus-kiril hərfərinə əsaslanan əlifbalardır. 1928-ci ildə qəbul olunan latın əlifbası hazırda Azərbaycan Respublikası, Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Şimali Kipr Türk Respublikasının rəsmi əlifbasıdır. Həmçinin Avropanın bəzi ölkələrində (Bolqarıstan, Rumınıya, Serbiya, Makedoniya və digər) yaşayan türklər də bu əlifbadan istifadə edirlər. İraq, İran, Əfqanistan və Çindəki türklər ərəb əlifbasından istifadə edirlər. İraqda işlənən türk əlifbası Osmanlı yazı sistemini davam etdirməkdədir.

Cənubi azərbaycanlılar 1979-cu ildən Osmanlı yazı sistemindən fərqlənən bir yazı sistemi yaratmışdır. İrandakı türkmənlərə Əfqanistandakı özbək və türkmənlər şimal-şərq (çağatay) türkcəsi üçün istifadə olunan yazı sistemini davam etdirməkdədirler. Qazaxlar, qırğızlar və Çindəki uyğurlar isə bir-birlərindən fərqli ərəb əlifbaları işlədirler. Osmanlı və çağatay yazı sistemindən də fərqli olan bu əlifbalarda ərəbcə, farsca sözlərin əslilə eyni olmayan o, ö, u, ü üçün ayırdedici işarələr var.

Türk xalqlarında hazırda 27 fərqli əlifba mövcuddur. Bunlar latın, ərəb və rus-kiril hərfərinə əsaslanan əlifbalardır.

1928-ci ildə qəbul olunan latın əlifbası hazırda Azərbaycan Respublikası, Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Şimali Kipr Türk Respublikasının rəsmi əlifbasıdır. Həmçinin Avropanın bəzi ölkələrində yaşayan türklər də bu əlifbadan istifadə edirlər.

34 hərfdən ibarət ortaq əlifba

(a, ä, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, i, ī, j, k, l, m, n, Ċ, o, ö, p, q, r, s, ş, t, u, ü, v, w, x, y, z)

SSRİ tərkibindəki muxtar respublikalarda yaşayan türklər rus-kiril hərflərinə əsaslanan, bir-birindən fərqli 18 əlifbadan istifadə etmişlər: Azərbaycan, qazax, Kırım tatarları, Kazan tatarları, başqırd, noqay, qaraçay, qumuq, qaraqalpaq, türkmən, özbək, qırğız, uyğur, xakas, tuva, altay, čuvash, yakut. 1937–1940-ci illər arasında türklərə məcburən qəbul etdirilən bu əlifbalarda birlik yoxdur. Eyni səs hər birində fərqli hərflərlə göstərilir. Məhz bu səbəbdən də hər birini ayrı-ayrılıqda öyrənmək lazımdır.

SSRİ tərkibindəki türk respublikaları müstəqillik əldə etdikdən sonra ortaq ünsiyyət dili məsələsi yenidən müzakirə olunmağa başlandı. Türk dünyasında ortaq dil və əlifba ilə bağlı simpoziumların birincisi 18–20 noyabr 1991-ci ildə Türkiyədə (Marmara Universitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü) keçirildi. SSRİ dağıldıqdan sonra onun tərkibindən çıxan türk respublikalarından dəvət olunmuş görkəmli dilçi alimlərin, türkoloqların fərqli əlifba layihələri təqdim edilmiş və uzun müzakirələr nəticəsində 34 hərfdən ibarət ortaq əlifba (a, ä, b, c, ç, d, e, f, g, ğ, h, i, ī, j, k, l, m, n, Ċ, o, ö, p, q, r, s, ş, t, u, ü, v, w, x, y, z) qəbul olunmuşdur.

Dəyişən dünya və yeni siyasi vəziyyət bu bölgədə yaşayan türklərdə də yeni düşüncə və ideyalara yol açmışdır. Bu yeni dövrə Türk dünyasında ümumi ünsiyyət vasitəsi kimi ortaq dil məsələsi də gündəmə gəlmışdır.

Türklər arasında ortaq ünsiyyət dilinin yaradılmasının ilk müəllifi olan İsmayııl bəy Qaspıralının ideyalarının gerçəkləşməsi üçün artıq zəmin yaranmışdır. Bunun üçün ilk addım kimi əlifba dəyişikliyi aparılmalıdır.

Qəbul olunacaq latin hərflərində Azərbaycan əlifbasının nümunə kimi götürülməsi də əhəmiyyət daşıyır. Çünkü bu gün Türk dünyasında türk xalqlarının qəbul edib işlədə biləcəyi bütün işarələr toplusu (əlifba) öz əksini Azərbaycan əlifbasında tapmışdır.

Şübhəsiz, səslər və hərfərlə bağlı olan anlaşılmazlıqlar da aradan qaldırılacaq, eyni sözlərin eyni hərfərlə yazılmış imkanı yaranacaq və bununla da, imla məsələsində birlik təmin ediləcəkdir. Əks halda, latin əlifbasına keçməyin və ondan istifadənin elə də böyük əhəmiyyəti olmayacağı.

Müxtəlif ölkələrdə yaşayan və fərqli ləhcələrdə danışan türklər bir-birini anlaya bilmirlərsə, burada türk birliyindən danışmaq bir qədər özünü doğrultmur və bu uyğunsuzluğun gündən-günə böyüməsinin qarşısı mütləq alınmalıdır. Ortaq türkçə ideyası məhz belə yaranmışdır.

Türk xalqları bir-birlərini anlamaq üçün mütləq ortaş bir ünsiyyət dilinə sahib olmalı, xarici dil asılılığına son qoymalıdırlar. Bunun çıkış şəhəri isə bir-birlərini anlayacaqları ortaş bir dilin ünsiyyət vasitəsinə çevrilməsidir.

Türk dilləri arasında fərqlərin artması, türklər arasında anlaşmanın azalması türk xalqları arasında ortaş türkcə ideyasına yol açmışdır. SSRİ-nin süqutu nəticəsində dünyada formallaşmış yeni siyasi mühit türklərin bir-birləri ilə əlaqə qurmaq və köhnə dil birliyini yenidən dirçəltmək kimi mövzuları gündəmə gətirdi.

Türk dünyasında türklərin bir-birini anlayacağı ortaş ünsiyyət, danışq dilini yaratmaq üçün ilk növbədə, əlifba, imla, yazı dili məsələləri həll olunmalıdır. Təbii ki, bu işlərin qısa zaman kəsiyində həlli mümkün deyildir. Artıq bu gün ortaş ədəbi dil üçün bütün şərtlər və imkanlar var. Bu istiqamətdə ilk olaraq əlifba məsələsi həll edilməlidir. Bu ən vacib, ən əsas məsələdir. Əlifba birliyi təmin edilmədən ortaş ünsiyyət dilindən danışmaq əbəsdir. Təəssüf ki, türk respublikalarının bəzilərində hələ də kiril əlifbasından istifadə edilir. Bu baxımdan da bu, elmi mövzu olmaqla yanaşı, həm də siyasi bir məsələdir.

Türk xalqları arasında dil birliyyinin qorunması, daha da gücləndirilməsi, eyni zamanda bütün Türk dünyasında ortaş ünsiyyət dilinin yaradılması istiqamətdən işlərin davamlı şəkildə aparılması bugünün ən prioritet məsələlərindəndir. Bunun öyrənilməsi üçün isə ilk növbədə, qarşıya qoyulan məsələlərin mürəkkəbliyi nəzərə alınmaqla tədbirlərin ümumi məcrada, kütləvilik təmin edilməklə həyata keçirilməsi zəruridir.

Əgər qeyd olunan məsələlərin ortaş ünsiyyət dilinə gedilən yolda ciddiliyi və əhəmiyyəti yalnız elm adamları deyil, müvafiq qurumlar tərəfindən də nəzərə alınsa, qısa zamanda konkret nəticələr əldə etmək mümkün ola bilər. Tədqiqat işində ortaş ünsiyyət dilinin yaradılması ilə bağlı problemlər araşdırılmış və onların həlli yollarının göstərilməsinə səy göstərilmişdir. Elm və texnologiyanın inkişafı və dünya xalqlarının qloballaşan mühitdə sürətlə integrasiya etməsi, eləcə də informasiya məkanının genişlənməsi şəraitində türk xalqlarının da ümumi bir dildə ünsiyyət məsələsi artıq çox böyük əhəmiyyət daşıyır.

Tədqiqata cəlb etdiyimiz problemlərin (əlifba və imla) türk respublikalarının dövlət rəhbərləri səviyyəsində qaldırılması və mövcud problemlərin həlli yolunda konkret addımların atılması bu işə öz töhfəsini verəcəkdir.

Bir çox türk respublikalarında artıq bu istiqamətdə konkret addımlar atılmağa başlanılmışdır. Çünkü bu təkcə elm adamlarının işi deyildir. Bu elə geniş və aktual məsələdir ki, artıq elmlilikdən daha çox siyasi səciyyə daşıyır. Bu gün Türk dünyasının birliyi üçün çalışan dövlət rəhbərləri bu məsələnin aktuallığını gördükleri üçün əhəmiyyətli qərarlar qəbul etməyə başlayırlar.

TURKIY DAVLATLAR TASHKILOTI
DAVLAT RAHBARLARI
KENGASHINING YIG'ILISHI
Samarqand, 2022-yil 11-noyabr



MEETING OF THE COUNCIL
OF HEADS OF STATE
OF THE ORGANIZATION OF TURKIC
Samarkand, November 11, 2022



Türk xalqları bir-birlərini anlamaq üçün mütləq ortaq bir ünsiyyət dilinə sahib olma-
lı, xarici dil asılılığına son qoymalıdır. Bunun çıxış yolu isə bir-birlərini anlayacaq-
ları ortaq bir dilin ünsiyyət vasitəsinə çevrilməsidir.

Bütün mövcud problemlərə baxmayaraq, İ.Qaspiralının ideyalarının çox yaxın bir
zamanda reallaşacağına şübhə yoxdur. Yazı birliyinin, yəni əlifba birliyinin təmin
olunması çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Məhz bu baxımdan türk xalqları arasında
ümumi ünsiyyət dilinin formalasdırılması üçün yerinə yetirilməli olan tədbirlər sıra-
sına aşağıdakıları təklif edə bilərik:

- Türk xalqları üçün vahid ünsiyyət dilinin yaradılması istiqamətində görülməli ilk
zəruri tədbir türk xalqlarının ortaq və ümumi əlifbaya keçməsidir. Kompüter və
ünsiyyət texnologiyaları latin əlifbası bazasında yaradılaraq inkişaf etdiyinə görə
bütün türk xalqlarının ən qısa zamanda ortaq latin əlifbasına keçməsi təmin olun-
malıdır. Bu əlifbada türk dillərindəki ortaq səslər üçün ortaq hərfli dən istifadə
edilməlidir. Əlifba mümkün olduğu qədər asan və hər kəsin başa düşə biləcəyi
qədər anlaşılı olmalıdır.

- Bu əlifbanın bütün türk xalqları arasında yayılmasında, öyrədilməsində və istifadə
edilməsində dilçi alımların, eləcə də bütün ziyalıların üzərinə böyük məsuliyyət
düşür. Yeni yaradılacaq əlifbanın və ortaq türk dilinin rəsmi siyasi dairələrdə geniş
istifadə olunacağı zərurətini nəzərə alaraq məsələnin türk dövlətlərinin hökumət-
ləri səviyyəsində qaldırılması konkret nəticələrin əldə olunmasına münbit şərait
yarada bilər. Eyni zamanda rəsmi yazılaşma və ünsiyyət dillərinin vacibliyini heç də
minimuma endirmədən türk dövlətləri üçün türklərin yaşıdığı ölkələrdə ən məqbul
sayılan bir dilin ortaq ünsiyyət dili kimi götürülməsini xüsusi vurgulamaq lazımdır.

Həyata keçiriləcək bu işlərlə ortaq ünsiyyət dilinin formalasdırılması üçün zəmin
yaradılacaq və ortaq ünsiyyət dili – ortaq türk yazı dilinin bünövrəsi qoyulacaqdır.

Yuxarıda qeyd edilən məsələlərin Türk dünyası üçün böyük əhəmiyyətini nəzərə alaraq bu sahədə işlərin sürətləndirilməsi olduqca zəruridir. Türk xalqları arasında vahid ünsiyyət dilinin yaradılması və türk xalqlarının mənşə (tarixi formalaşma) principinə əsasən integrasiyası ilə bağlı qərarlar hökumətlər səviyyəsində qəbul edildiyi halda, bu cür dəstəyin göstərilməsi labüb və gözləniləndir. Bu sahədə işlərin sürətləndirilməsi olduqca zəruridir. Burada aidiyyəti sahədə mütəxəssislərin birləşmə və ya fərdi fəaliyyətləri ilə yanaşı, hər bir türk respublikasında hökumət səviyyəsinin təşkilati-idarəcilik dəstəyinin göstərilməsi təmin edilməlidir.

Bu məsələ yalnız elmi mahiyyət daşıdır, həm də siyasi əhəmiyyət kəsb edir. Türk dünyasının birliyi üçün çalışan dövlət rəhbərləri bu məsələnin aktuallığını nəzərə alaraq müüm qərarlar qəbul etməyə başlamışlar. Türk dövlətləri Parlament Assambleyası (TÜRKPA), Türk Akademiyası, Beynəlxalq Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu, Türk Dövlətləri Təşkilatının Milli Şurası və bu kimi təşkilatların yaradılması bunun parlaq nümunəsidir.

Məhz bu baxımdan da əlifba, imla, yazı dili, lügət və s. məsələlər türk respublikalarının dövlət rəhbərləri səviyyəsində qaldırılmaqla mövcud problemlərin həlli yolunda konkret addımların atılması bu işə öz töhfəsini verəcəkdir.

Bu gün ortaq əlifba problemi Türk dünyasında hələ də müzakirə mövzusudur. Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT), Türk Dil Qurumu (TDQ) və Türk Akademiyası (TA) tərəfindən hazırlanmış əlifba komissiyası, Türk dünyası üçün ortaq əlifba qəbul etmək məqsədilə bir layihə irəli sürdü və bu layihə qəbul edildi. Lakin 34 hərfdən ibarət olan bu əlifbada bəzi çatışmazlıqlar var. Xüsusilə də qazax və qırğız dillərinə məxsus “w” hərfinin olmaması bu əlifbanın ən zəif cəhətlərindən biridir.

Əslində, ortaq əlifba üçün komissiyaların vaxt itirməsinə ehtiyac yoxdur, çünki 1991-ci ildə Marmara Universitetində keçirilmiş simpoziumda dövrün ən tanınmış türk dilçiləri tərəfindən qəbul edilən və təsdiqlənən 34 hərfli bir ortaq əlifba mövcuddur. Hətta bu layihə 2018-ci ildə yenidən Marmara Universitetində müzakirə olundu və yekdilliklə qəbul olundu. Bu əlifba tezliklə qəbul edilməlidir ki, əlifba dəyişiklikləri ilə məşğul olan Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızistan kimi ölkələr də bu əlifbanı qəbul etsinlər.

Xüsusilə Qazaxistanda son vaxtlar latin əlifbasının qəbul edilməsi ilə bağlı ciddi addımlar atılmaqdadır. Qazaxistanın qurucu prezidenti Nursultan Nazarbayev 27 oktyabr 2017-ci ildə latin əlifbasına keçidlə bağlı hazırlıqların başlanılması barədə qərar qəbul edib. Nazarbayev bu qərarını “Egemen Qazaxıstan” qəzetində yazdığı məqalədə ifadə edib və 2017-ci ilin sonuna qədər qazax türkçəsinin latin əlifbasında yazılıması üçün bir standartın müəyyənləşdirilməsini gözlədiyini bildirib.

Bu gün Qazaxıstanın, Özbəkistanın və gələcəkdə Qırğızistanın ortaq türk əlifbasını qəbul etmək üçün şansları və imkanları vardır. Bu ölkələr diqqətlə hərəkət etməli və qəbul edəcəkləri əlifbanı elə seçməlidirlər ki, o həm yazılışda sadə olsun, həm də digər türk dövlətlərinin istifadəsindəki əlifbalara uyğun gəlsin. Belə bir addım gələcəkdə Türk dünyası üçün çox faydalı olacaq, çünki bu türk dövlətləri hazırda həm siyasi, həm iqtisadi, həm də elmi sahələrdə bir-birləri ilə ən yüksək səviyyədə əməkdaşlıq edirlər.

Qazaxistanda 2025-ci ilə qədər latin əlifbasına keçidlə bağlı hazırlıqlar davam edir. Lakin hazırda əlifba üzərində çalışan qurumlar tərəfindən hazırlanmış əlifba layihəsi yuxarıda qeyd olunan principlərə ziddir. Bu gün qəbul olunan qazax latin əlifbası digər türk xalqlarının hazırda istifadə etdikləri əlifbalardan çox fərqlənir.



Я бы хотела немного рассказать – насколько могу, вспоминая дедушкины рассказы – о характере Фуада Абдурахманова. Дедушка всегда подчёркивал, что его отец был необычайно трудолюбивым и деятельным человеком; однако при этом иногда казался абсолютно отрешённым и мог, например, не услышать обращённую к нему речь – близкие знали, что в такие моменты его нельзя отвлекать: он поглощён творческими раздумьями... Характерная восточная осанка, умение красиво, горделиво держаться сочетались у него с присущей многим художникам мечтательностью. Примером тому может послужить случай из дедушкиного детства, о котором он всегда вспоминал с улыбкой: однажды они с отцом пошли на торжественное открытие художественной выставки, но совершенно забыли о дресс-коде – и, стоя в надетой по рассеянности наизнанку рабочей рубахе, скульптор искренне не понимал, почему его не хотят пропустить в музей...



ФУАД АБДУРАХМАНОВ

В 2025 году исполняется 110 лет со дня рождения Фуада Абдурахманова – известного скульптора из плеяды основоположников азербайджанского монументального искусства, создателя множества памятников, украшающих Баку, Гянджу, Бухару, Душанбе, музеи Азербайджана и России. Биографии и произведениям Фуада Абдурахманова посвящено немало замечательных книг, очерков и документальных фильмов. В этой фото-статье, написанной одной из его правнучек, Дарьей Абдурахмановой, вниманию уважаемых читателей предлагается не столько документально-искусствоведческий, сколько личный, семейный взгляд на историю жизни и творчества знаменитого скульптора.

Наверное, многим знакомо такое задание с уроков английского языка: написать сочинение на тему “My very first memory”. Воскрешая в памяти самые-самые первые «кадры» из детства, я неизменно вижу два изображения, украшавшие стены нашей квартиры. «Это твой дедушка со своим папой, скульптором Фуадом Абдурахмановым», «А это памятник, который он сделал – памятник Низами, великому азербайджанскому поэту», – мысленно повторяла я пояснения взрослых, ещё не вполне понимая их смысл, но подолгу рассматривая то одну, то вторую фотографию...

Биографии и произведениям Фуада Абдурахманова посвящено
немало замечательных книг, очерков и документальных фильмов.



По прошествии многих лет я всё чаще задумываюсь, что такого рода фотографии – фотографии родных, предков – особенно тех, кого больше нет рядом с нами – обязательно должны быть на виду в каждом доме; это необходимая связь времён и поколений... Во многом из этого детского рассматривания фотографий произросли мои интересы – к истории стран, культур в целом, но особенно к «микроистории», историям отдельных семей и людей – и, конечно, с годами лишь возрастающий интерес к произведениям знаменитого прадеда.

Уважаемые редакторы журнала “Vәtәn” оказали мне огромную честь, предложив стать автором статьи о Фуаде Абдурахманове. Сразу хотела бы оговориться, что получившаяся статья (точнее, фото-статья) является, безусловно, сугубо личным, местами не совсем хронологически последовательным и во многом субъективным, наброском к неисчерпаемой теме, заслуживающей крупных искусствоведческих исследований...



Фуад Абдурахманов (второй слева) со своими родителями, а также тётей Азизой (слева), сестрой Фаридой и братом Митхатом.

Будущий скульптор родился 11 мая 1915 г. в одном из культурных центров Азербайджана, древнем городе Шеки (Нухе), в семье Гасана Абдурахманова, сына крупного шекинского рисопромышленника Джрафара Абдурахманова. Его материю была Бёюкханым Кадынбекова, также происходившая из известного рода.



Ленинградская Академия Художеств, 1930-е гг.

Увлечение лепкой проявилось у Фуада Абдурахманова уже в раннем детстве, когда он стал украшать полочки шкафов фигурками людей и животных.

Судьба мальчика была определена встречей с замечательным учителем рисования – Владимиром Перовым (*по другим данным, Петровым), который разглядел в ребёнке художника и посоветовал родителям дать ему профильное образование. Тогда семья переехала в Баку.

Ленинградская Академия Художеств, 1930-е гг. и наши дни. Сюда Фуад Абдурахманов приехал, чтобы продолжить своё обучение после окончания Азербайджанского художественного техникума. Одним из его главных учителей стал классик советской скульптуры Матвей Генрихович Манизер (1891–1966).

Волею судеб я почти каждый день проходил мимо Академии – по соседству находится и моя *alma mater*, Санкт-Петербургский государственный университет. Это удивительное чувство – ходить теми же тропами, которыми ходил прадед...

Крупнейшие из ранних работ Фуада Абдурахманова – статуя «Лучник» (1934 г.) и памятник Физули (1941 г.), украшающий лоджию Музея азербайджанской литературы им. Низами.



«Лучник»



Аriadна Павлова

Однажды летом, отдыхая в окрестностях Ленинграда, Фуад Абдурахманов встретил красивую девушку родом из соседней Вологодской области – **Аriadну Павлову**, которая стала его женой. Я часто думаю, что история неожиданного знакомства молодого скульптора и воспитательницы детского сада могла бы стать сюжетом прекрасной романтической комедии: Фуад представил себя Ариадне её спасителем в трудной ситуации – которую, между тем, сам же и подстроил. Супруги прожили вместе около десяти лет. У них родились двое сыновей: Леонид – Лео, как называл его отец (1937–2005), и Октай (родился и умер ок. 1944 г.). К сожалению, брак распался; однако Фуад и Ариадна до конца жизни поддерживали добрые отношения.



Фуад Абдурахманов и его сын Леонид

С 1930-х гг. и на протяжении всего творческого пути Фуад Абдурахманов создавал множество скульптурных портретов – среди его героев были корифеи азербайджанской музыки, литературы, искусства и науки, а также рядовые современники.



Процесс установки памятника в Баку. Рядом с Фуадом Абдурахмановым знаменитый архитектор Микаил Усейнов (1905–1992), с которым их связывало многолетнее творческое содружество.



На фото: портреты артиста Гусейна Араблинского (1934), драматурга Абдуррагима Ахвердова (1933), композитора Асафа Зейналы (1934), художника Саттара Бахлулзаде (1947), драматурга Джрафара Джаббарлы (1944), поэта Самеда Вургана (1957), композитора Узеира Гаджибекова (1967–1970); скульптура «Молодой рабочий» (1961).

Величественный Низами в Баку и Гяндже – монументы 1940-х гг., приуроченные к 800-летию классика азербайджанской поэзии; они прославили молодого скульптора Абдурахманова.

«Бакинский» Низами; примечательно, что именно этот скульптурный образ использован в 25-м томе знаменитой серии «Библиотека всемирной литературы». Он же зачастую украшает обложки современных изданий. В 1951 г. Фуад Абдурахманов создал бюст Низами, ныне украшающий Дом культуры МГУ им. М. В. Ломоносова.

Особое место в ряду героических образов занимает памятник герою Советского Союза Мехти Гусейнзаде (1918–1944). Они с Фуадом Абдурахмановым были друзьями; Мехти Гусейнзаде также мечтал об искусстве, дважды пробовал поступить в Академию художеств, но в итоге его судьбу определило второе увлечение – иностранные языки. Получив профессию переводчика, с началом войны он поступил в службу разведки... Памятник другу стал одной из последних работ скульптора; к сожалению, открывали его в 1973 г. уже без него.

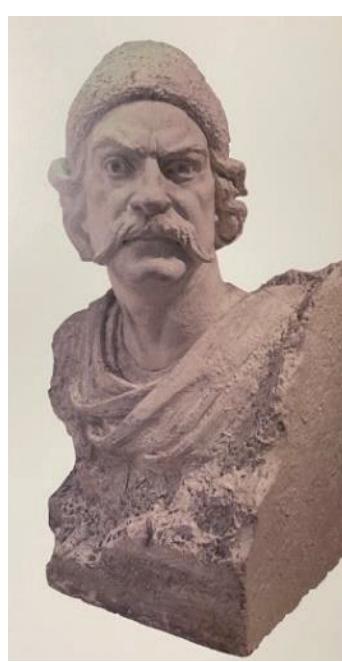
С 1946 г. Фуад Абдурахманов был членом Союза Художников СССР.



Фуад Абдурахманов за работой над моделью скульптуры великого азербайджанского поэта Низами Гянджеви. 1946 г.



Барельеф Кёрглы 1943 г.

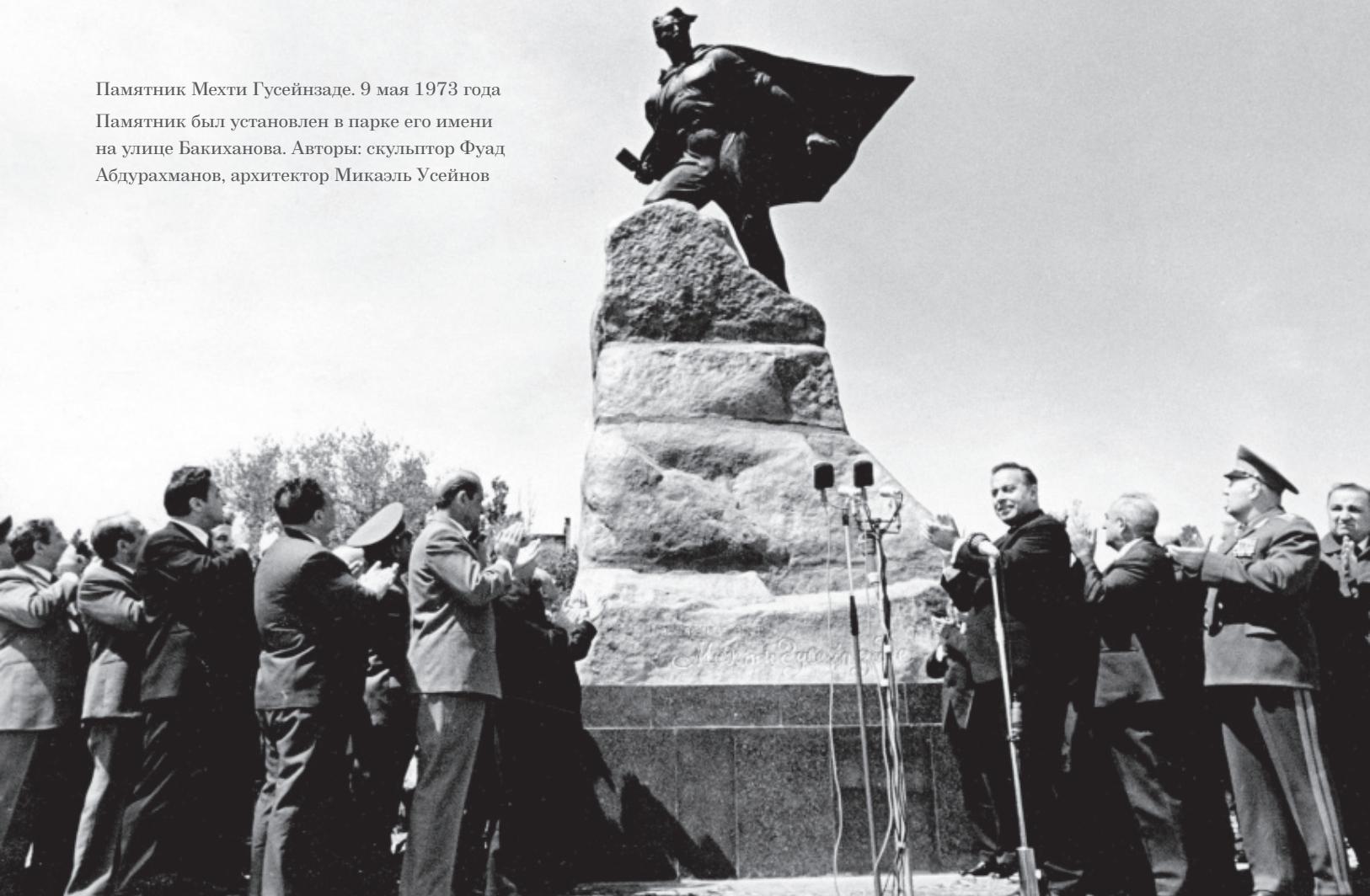


Скульптурный портрет
Кёрглы 1967–1970 гг.

Фуад Абдурахманов. Легендарный эпический герой
Кёрглы, вариант 1969 г.

Памятник Мехти Гусейнзаде. 9 мая 1973 года

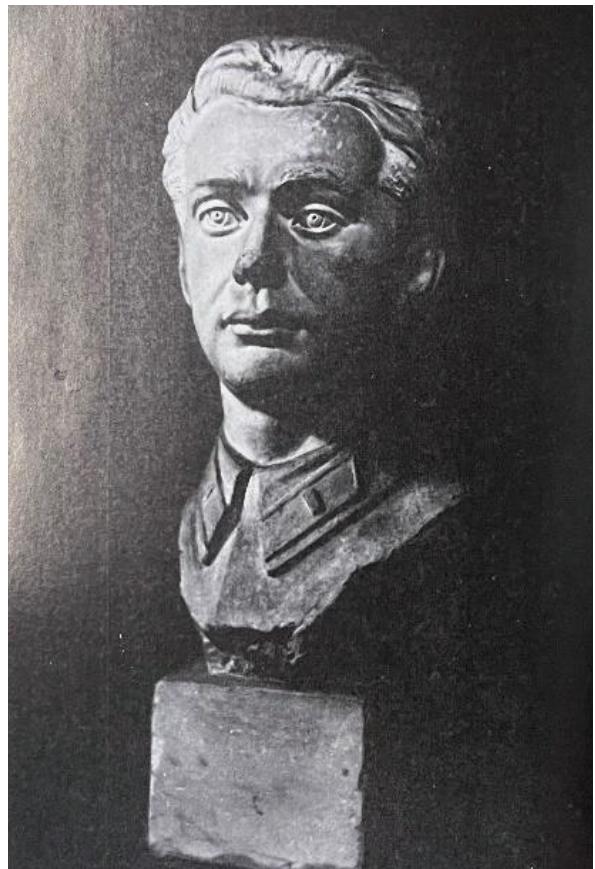
Памятник был установлен в парке его имени на улице Бакиханова. Авторы: скульптор Фуад Абдурахманов, архитектор Микаэль Усейнов



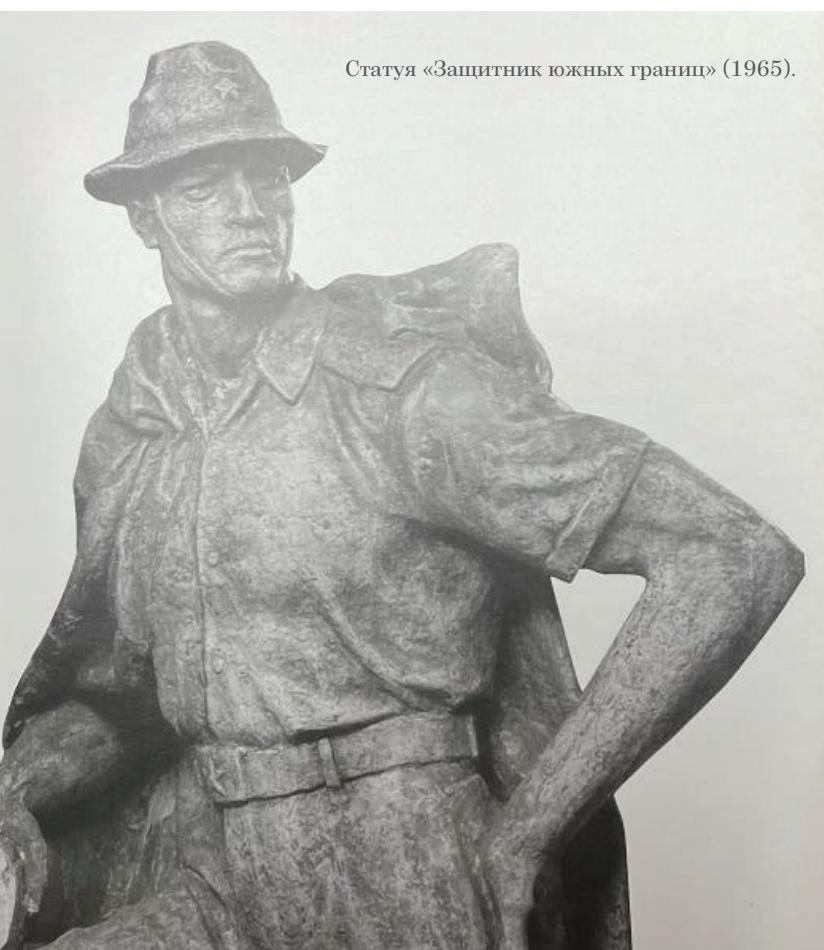
Особое место в ряду героических образов занимает памятник герою Советского Союза Мехти Гусейнзаде (1918–1944).



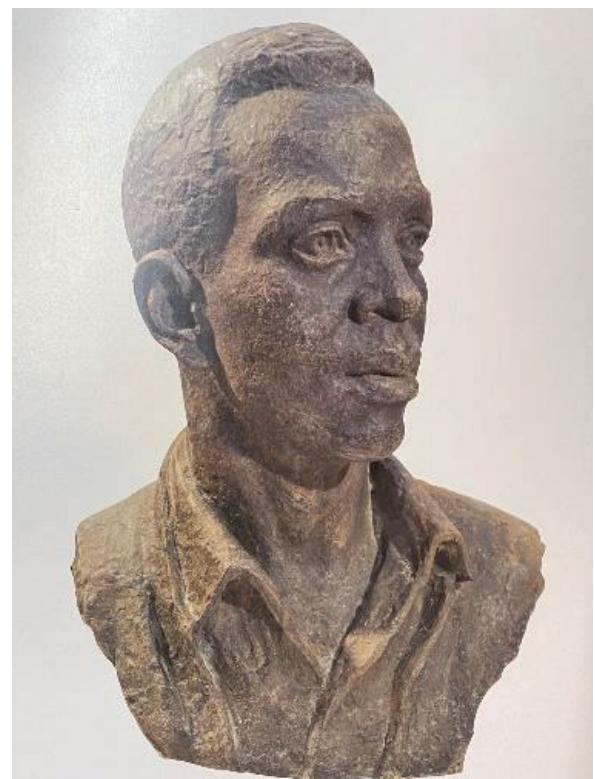
Фуад Абдурахманов. Бюст Героя Советского Союза, генерала Ази Асланова. Памятник был установлен в 1949 году, находится на Аллее Шехидов



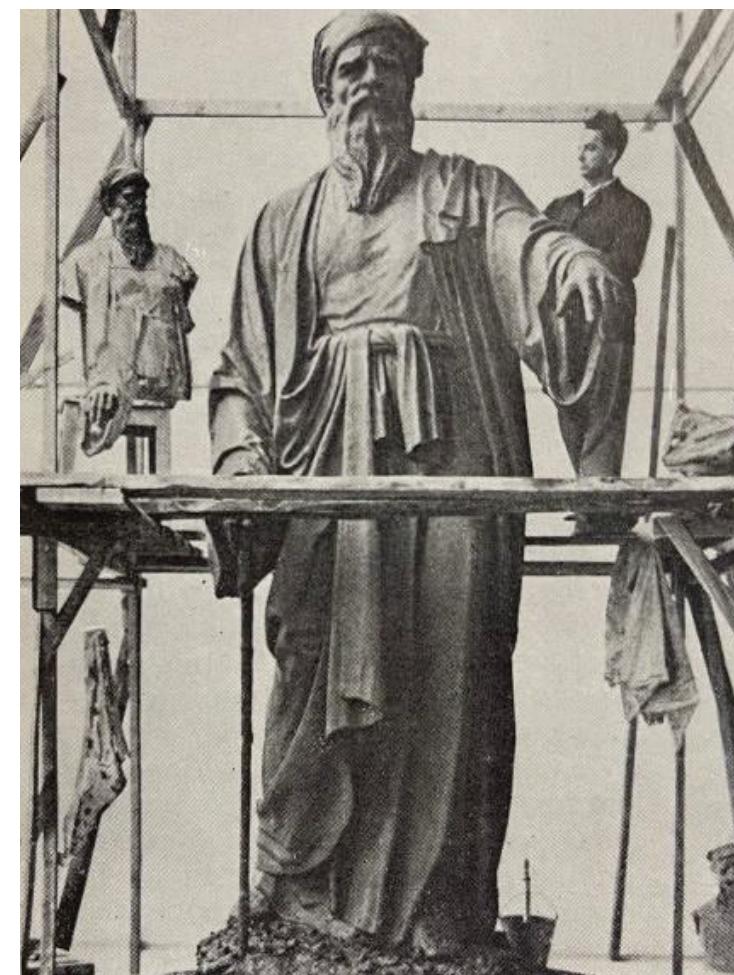
Скульптурный портрет лётчика Гусейнбала Алиева (1918–1941), погибшего при обороне Ленинграда.



Статуя «Защитник южных границ» (1965).



Студент Хесус



Фуад Абдурахманов. Легендарный поэт Рудаки – в мастерской скульптора и на площади в Душанбе.

«Освобождённая», 1960 г.

Говоря о портрете кубинского студента Хесуса (1963), профессор Чингиз Ферзалиев очень точно подметил, что «интересной особенностью в передаче внутреннего мира Хесуса является его взгляд, в котором читается память рода, память о горьком прошлом его расы. Эта черта не акцентируется скульптором слишком явно, но передаётся с большой чуткостью».

«Azad qadin» с интереснейшей литературной предысторией: прообразом «Освобождённой женщины» стала знаменитая «Севиль» (1928) Джрафа Джаббарлы; «Севиль», в свою очередь, богата аллюзиями на пьесу Генрика Ибсена «Кукольный дом» (1879). Одно из удивительных свойств этого монумента состоит в том, что, как отмечают многие, несмотря на всю «политизированность» названия, глубинный его смысл выходит далеко за пределы гендерной проблематики, всякого рода идеологических споров...

Неслучайно, по свидетельствам коллег и учеников, больше всего Фуад Абдурахманов любил античную скульптуру, и именно классическое искусство всегда было для него эталоном.



«Азербайджанка». Копия этой работы Фуада Абдурахманова сегодня украшает вход в азербайджанский павильон ВДНХ в Москве.

В искусствоведении есть устоявшееся мнение, что настоящая классика – вне эпох, вне «злободневности», вне идеологии; и мне кажется, не будет преувеличением сказать, что, по большому счёту, для классического искусства отходят на второй план даже такие понятия, как мужчина и женщина – есть лишь человек и вечные вопросы, стоящие перед ним...

Женский образ, который я особенно люблю – «Азербайджанка». Копия этой работы Фуада Абдурахманова сегодня украшает вход в азербайджанский павильон ВДНХ в Москве. Спокойное достоинство; лицо, прекрасное даже не столько чертами, сколько мудростью, одухотворённостью – и, конечно, книга в руках – всё вместе, несмотря на внешне отчётливо «советское» идеологическое оформление, не может не напомнить о гораздо более древних духовных корнях азербайджанской и, шире, мусульманской культуры, с её почтением к науке, знаниям...

По другую сторону от входа в павильон «Азербайджан» находится копия «Чабана». Эта статуя, за которую Фуад Абдурахманов получил в 1950 г. государственную премию, является экспонатом Третьяковской галереи. К сожалению, долгое время она хранилась в запасниках, а при периодических перемещениях была повреждена. В 2023 – начале 2024 гг. на ВДНХ проходила выставка «Станковая скульптура Азербайджана 1940–1950-х гг.», на которой был представлен обновлённый «Чабан».



Фуад Абдурахманов. “Чабан”.

Вот как описывают создатели выставки процесс реставрации, проходивший в Государственном музее Востока: «Наиболее технически сложной оказалась работа со скульптурой Фуада Абдурахманова “Чабан”.

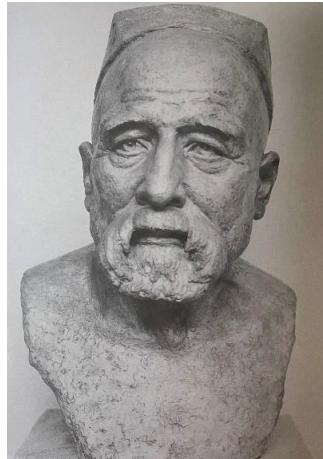
Весьма значительная по размеру, она ещё и очень тяжёлая, что необходимо для устойчивости. По задумке скульптора, она разделена посередине, а правая рука и посох являются своего рода запирающим устройством, позволяющим удерживать фигуру в целом.

В силу своих размеров и трудностей с хранением, скульптура серьёзно пострадала: утрачена нижняя часть посоха, отсоединилась вертикальная складка бурки, был разбит на несколько фрагментов левый сапог, а линия разделения посередине представляла собой сколы по всей окружности сверху и снизу.

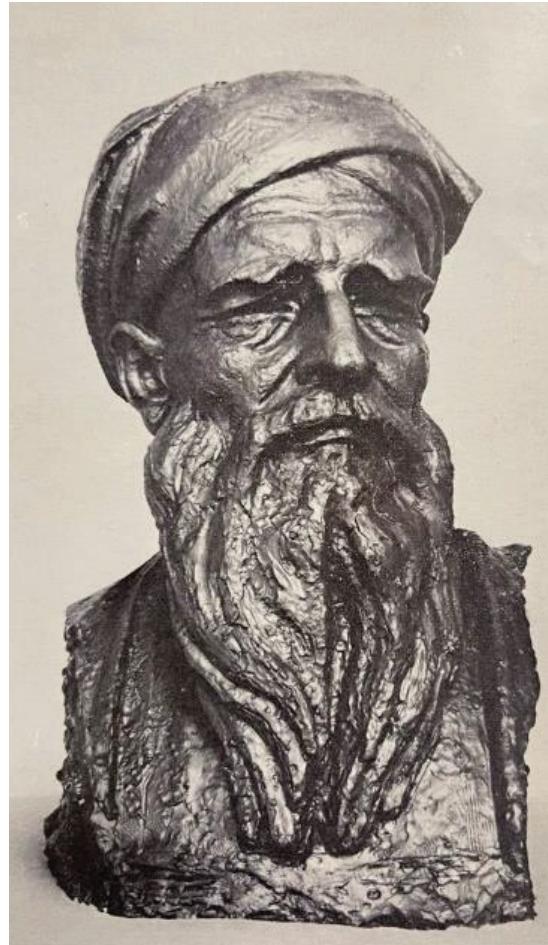
Поверхность скульптуры потёрта, поцарапана, со множеством мелких сколов и осыпей красочного слоя. В процессе реставрации были укреплены пропитками все сколы, восполнены утраты, “пришита” на штифтах складка бурки: эта операция проводилась на уложенной на бок фигуре, и реставратору даже приходилось работать лёжа. Был склеен из фрагментов левый сапог и реконструирована нижняя часть посоха. Все восполненные участки скульптуры затонированы.



Ибн Сина



Садриддин Айни



Поэт Рудаки



Ибн Сина

Результатом реставрации стало возвращение первоначального экспозиционного вида достойным памятникам эпохи социалистического реализма...». От лица всех родных Фуада Абдурахманова и почитателей его творчества могу сказать только одно – низкий поклон реставраторам!

Не меньшее впечатление производит взгляд, запечатлённый в портрете таджикского писателя Садриддина Айни (1878–1954), а также глаза слепого поэта Рудаки (858–941)...

Рассматривая эти и другие скульптуры Фуада Абдурахманова, я всякий раз вспоминаю прочитанные где-то слова одного немецкого поклонника восточной музыки: «Едва ли найдётся много равных тюркам в умении выразить чувство тоски». Тоска ли это, грусть, задумчивость, или же здесь лучше подойдёт какое-то оригинальное тюркоязычное слово?.. – но с этим наблюдением, по-моему, трудно не согласиться...

Образ, особенно близкий врачам нашей семьи – великий Ибн Сина (Авиценна). Бухара. Это последняя работа Фуада Абдурахманова...



Памятник Самеда Вургуну



В последующие годы Фуад Абдурахманов участвовал в ряде конкурсов на создание различных монументальных скульптур, в частности, в 1961 г. сквер перед Железнодорожным управлением украсил памятник Самеду Вургуну (созданный в 1957 г.)

Памятник Самеду Вургуну – в 1960-х гг. автором стал Фуад Абдурахманов, а архитектором Микаил Усейнов. Официальное открытие памятника состоялось 8 июля 1961 года.



Гюляра Абдурахманова



Эльчин



Леонид

В заключительной части статьи мне хотелось бы вернуться к сугубо биографическому аспекту и сказать несколько слов о потомках Фуада Абдурахманова.

Старшая дочь скульптора (от второго брака) **Гюляра Абдурахманова** (1948–1996) – талантливая художница и невероятно красивая женщина. В браке с Арифом Акперовым у неё родился сын **Эльчин** (1976–1995), соединивший дар отца-музыканта и художественные гены матери и деда. На фото представлены его авторские глиняные фигурки. К сожалению, жизнь этой одарённой творческой семьи сломала безвременная гибель юноши. Вскоре после трагедии его мать также ушла из жизни...

Хотелось бы процитировать слова учителя Гюляры ханым, художника Джабара Ага Дадаш оглы Касимова: «Ещё в студенческие годы она проявила себя как талантливый и ищущий художник. Не останавливаясь на найденных эскизах, она продолжала эти поиски и доводила их до высшего мастерства. Её плакаты покоряют искренностью, высокой культурой и профессионализмом, она любит свою родную землю, её музыку, и это отражается во всех её работах...».



Старший сын скульптора, **Леонид** (мой дедушка). Он стал инженером, всю жизнь работал на Ленинградском металлическом заводе. К этой профессии, на первый взгляд, совсем не связанной с искусством, он, тем не менее, подходил очень творчески, предложив множество новаторских идей, запатентовав ряд изобретений.

Судьба сложилась так, что большую часть жизни Леонид Фуадович прожил вдали от любимого отца и родных краёв. Однако любовь к Азербайджану он пронёс через всю жизнь. Азербайджанский язык; литература, искусство и музыка тюркских народов – это те темы, которыми он по-настоящему горел...

Племянница Фуада Абдурахманова **Аврора Саламова** (1933–1986); оставшись без родителей, она фактически стала для дяди приёмной дочерью. Ценителям азербайджанского градостроительного искусства Аврора ханым известна как выдающийся архитектор, работавшая в стиле модернизма.

Внук Фуада Абдурахманова – **Владимир**. Почти сорок лет он проработал врачом-дерматологом; однако медицина была далеко не единственным его интересом: папа очень любил музыку, искусство, литературу; сам писал рассказы. Очень трудно примириться с тем, что эта фотография мая 2022 г. оказалась для папы одной из последних. Он был с нами ещё только год...

Я и моя старшая сестра Мария – правнучки Фуада Абдурахманова; у него также есть пять правнуков, одного из которых назвали в его честь Фуадом.

Фуад Абдурахманов посвятил свою жизнь ваянию не ради почестей, а только потому, что не мог не творить – он был художником от Бога...



Аврора



Владимир

ГУРДАН

Азербайджан разнообразен, своими географическими ландшафтными зонами, архитектурой, традициями, кухней, но он един как большой симфонический оркестр. Здесь каждое село или район имеет свою самобытность. Сегодня мы ознакомим вас с Габалинской кухней.

Самое излюбленное блюдо габалинцев – это тоюг дошеме-плов. Ни один гость не должен уйти из Габалы, не испробовав это чудо кулинарии.



ТОЮГ-ДОШЯМЯ ПЛОВ (ПЛОВ С КУРИЦЕЙ)

В Азербайджанской кухне известно несколько десятков рецептов плова, одним из них является Дошмя Плов. Отличительной особенностью этого необычного плова является то, что вместо газмаха из теста или лаваша, кладут курицу или мясо на дно газана/кастрюли.

Ингредиенты на 4 порции:

- 2 стакана риса басмати (стакан 250 мл)
- 1 литр воды+1 ст. л. соли для замачивания риса
- 3 литра воды+3 ст. л. соли для варки риса
- 225 г (8oz) топлёное масло
- ½ чайной ложки нитей шафрана (зафаран)
- 1 маленькая курочка/цыплёнок
- 200 гр каштанов (сваренных и очищенных)
- Соль и перец для курицы

Приготовление:

Приготовить шафрановую настойку.

Шафран выложить в рюмочку, залить кипятком (приблизительно 2 ст. ложки) и оставить завариваться. Вода сразу же начнёт окрашиваться в необыкновенно красивый оранжевый цвет, и чем дольше шафран будет завариваться, тем красивее будет

цвет заварки, а соответственно, и цвет риса. Настойку желательно приготовить заранее, чтобы она успела обрасти яркий цвет.

Приготовить каштаны.

Для этого блюда можно использовать уже готовые к употреблению, сваренные и очищенные каштаны в вакуумной упаковке, которые обрабатываются и очищаются по специальной технологии и имеют идеально-цельную форму. Их можно приобрести в любом азиатском (oriental) маркете.

Если используете свежие каштаны, то сварить их можно следующим образом. Сделать надрезы или снять острым ножом тонкую полоску шкурки с двух сторон каждого каштана и сварить их в кипящей воде. По одному вытаскивать из воды и очищать от кожуры. В горячем виде шкурка очень легко сходит.

Затем поджарить каштаны на масле.

Приготовить рис.

Рис промыть в холодной воде пока вода не станет прозрачной.

В отдельной посуде залить рис подсоленной водой комнатной температуры, и оставить на ночь замачиваться (или минимум час в солёном кипятке). После замачивания рис равномерно проваривается, зёрна удлиняются в размере и не прилипают друг к другу. В глубокой кастрюле вскипятить воду, добавить соль (на литр воды одна столовая ложка соли). Слить воду, в которой замачивался рис (промывать его не нужно). Переложить рис в кипящую воду, помешать, чтобы он не слился комками, уменьшить огонь до среднего, и варить до полуготовности 5-10 минут (в зависимости от качества вашего риса). Главное не переварить рис, иначе он потеряет форму. Правильно сваренный рис должен быть мягким снаружи и крепким внутри, но не сырым и не согнутым дугой.

Откинуть рис на дуршлаг, обдать кипятком, чтобы смылась лишняя соль, и отложить в сторону.

Подготовить цыплёнка.

Разрезать цыплёнка вдоль грудки, раскрыть как на табака, распластать, отбить немного молоточком. Развернуть крыльшки и ножки по направлению к грудке, обмазать солью и перцем.

Приготовить Плов.

Налить две столовые ложки масла в кастрюлю и выложить цыплёнка шкуркой вниз.

Сверху цыплёнка выложить слой риса (приблизительно четверть) и залить тремя ложками растопленного сливочного масла. Затем выложить другой слой риса и также залить маслом. Повторить всю процедуру со всем рисом. Последний слой залить маслом и настойкой шафрана, и сделать несколько углублений для выхода пара.

Кастрюлю накрыть крышкой, завёрнутой в кухонное полотенце или двойное плотное бумажное полотенце.

Рис должен томиться до полной готовности около часа на тихом огне, чтобы не пригорел.

Если ваша кастрюля с тонким дном, то желательно подложить под неё рассекатель (или сковороду).

Готовый рис впитает в себя масло и будет рассыпчатым, привлекательного жёлто-белого цвета. За это время цыплёнок поджарится до золотистой корочки, а сам рис пропитается куриным ароматом.

Подавать Тоюг-Досямья плов горячим, выложив на блюдо рис, а сверху разложить цыплёнка-газмах и каштаны.



Особый габалинский кулинарный шик – это дашарасы кябаб, или шашлык, приготовленный на раскаленных горных камнях.



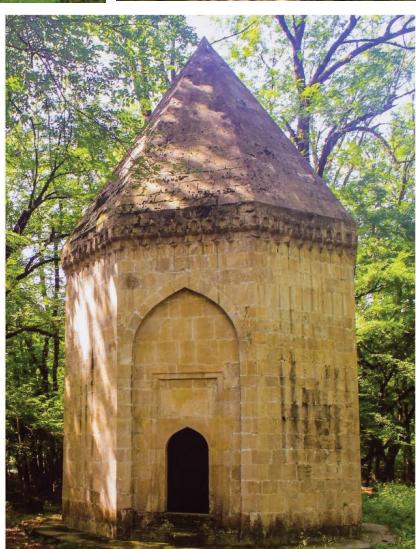
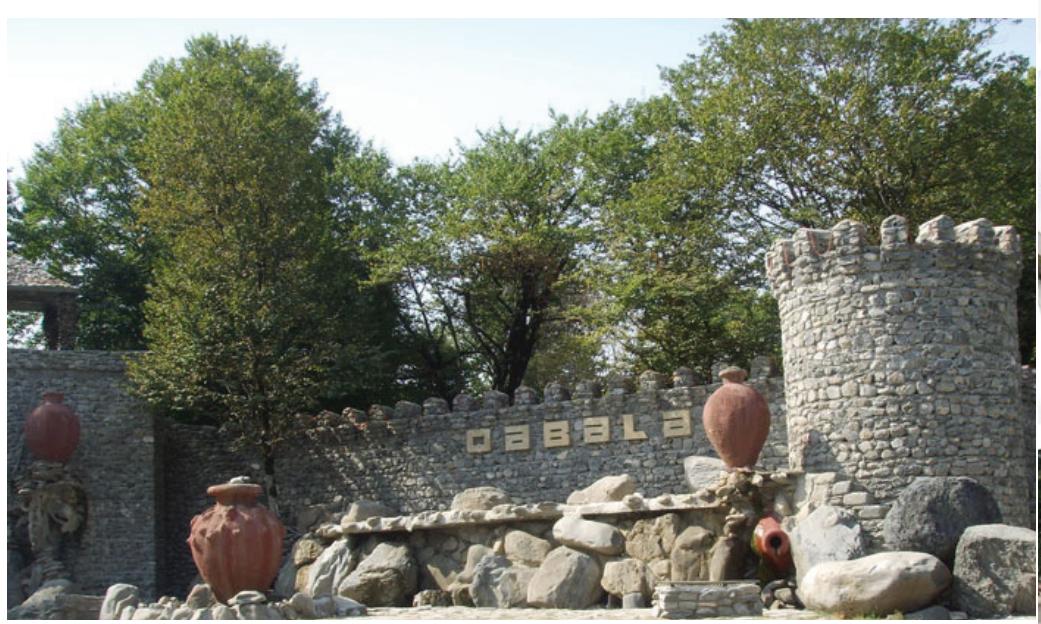
Недалеко от города находится село Гамзали, где уже многие годы производят ореховую халву, которая создается по особому рецепту.



Ореховые кутабы Габалы



Габалинская пахлава «Учкулак» – это очень вкусно!







SATINALMA VƏ TƏCHİZAT ÜZRƏ

Sizin **ETİBARLI** Tərəfdaşınız - **PROVIDE SOLUTIONS**

Biz təchizat prosesinin hər bir mərhələsini tək bir program təminatı üzərindən idarə etmək imkanı yaranan şirkətik. Xidmətlərimizdən faydalanan şirkətlərin xərcələrinin minimuma endirilməsini təmin edirik.

Xidmətlərimiz

SCMS – Satınalmaların idarəedilməsi üzrə Program Təminatı	Satınalma və Təchizat üzrə Autsorsinq
Logistika və Gömrük	Satınalma Audit
Layihə İdarəolunması	Konsultasiya

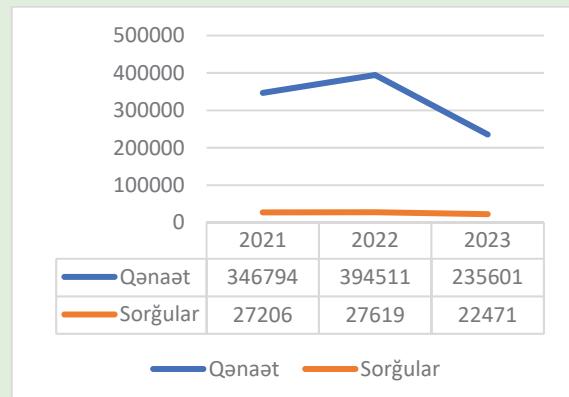
Müştəri Portfoliomuz

Ağsu Aqropark Akond* Azgranata* Mineral Sular* Modenis* Modern Hospital* Perfect Logistics* Sentra*NOCA* AR Minatəmizləmə Agentliyi* Protez-Ortopedik Reabilitasiya Mərkəzi* SOCAR “Azəriqaz” İB* Azersu ASC* Great Motors* AR Bioloji Müxtəlifliyin Qorunması Xidməti* Socar Neftqaztikinti Tresti*

Gördüyüümüz işlər və Nailiyyətlərimiz

2019-2023 illər üzrə:

- ✓ Toplam **Qənaət** məbləği: 1,500,000+
- ✓ **Satınalma** sorğuları: 70,000+
- ✓ **Qalib** olduğumuz Tenderlər: 4
- ✓ Gömrük **Rəsmiləşdirməsi** : 1,200+
- ✓ **Logistika** sorğuları: 1,000+
- ✓ Proqram Təminatı **Istifadəçiləri**: 400+
- ✓ **Təcrübəli** əməkdaşlar: 30+
- ✓ **Uğurlu** layihələr: 300+



Satınalma əməliyyatlarınızı necə dəyişdirə biləcəyimizə dair məlumatlı olmaq üçün elə bugünkü bizimlə əlaqə saxlayın.

+994 55 505 66 14

business@providesolutions.az

www.providesolutions.az

PROVIDE
solutions

Onlayn Təchizat Sistemi :

Satınalmalarınızı idarə etmək üçün düzgün seçim

Büdcə, xərclər və alışlar üzrə tam görüntü və nəzarətin təmin olunması üçün [Onlayn Təchizat sistemi](#) vacibdir.

Bugünkü rəqəmsallaşmış dünyada bir çox şirkət kağız və cədvəl əsaslı proseslərdən daha dəqiq, sadə və səmərəli avtomatlaşdırma həllərinə yönəlir. 2020 Forrester Consulting Thought Leadership Paper mənbəsinə istinadən, bizneslərin səlahiyyətləri şəxslərinin 72%-i rəqəmsallaşdırmanın [davamlılığı gücləndirdiyini](#) təsdiqləyir.

Satınalma prosesləri də istisna deyil. Müəssisələr riskləri azaltmaq və tələbin formalaşdırılmasını, təsdiqlərin verilməsini, sifarişlərin yerləşdirilməsini və xərclərin idarə edilməsini sadələşdirmək üçün onlayn satınalma sistemlərindən yararlanırlar.

Öz-özlüyündə onlayn satınalma sistemi [satınalma əməliyyatlarını mərkəzləşdirir](#). Bu sistem istifadəçilərə satınalma sorğuları göndərməyi, təsdiqlər verməyi, satıcıları seçməyi, sifarişlər yerləşdirməyi, sənədləri emal etməyi və ödənişləri izləyə biləcəyi [vahid platforma](#) təklif edir. Onlayn satınalma idarəetmə sistemləri şirkətlərə kağız və ya elektron cədvəl əsaslı proseslərlə əlaqəli risklərdən və defektlərdən yayınmağa kömək edir.

Onlayn satınalma sistemindən istifadənin [Üstünlükleri](#):

1. Daha sürətli şəkildə tələbin formalaşdırılması və sifarişlərin verilməsi

Onlayn satınalma sistemi ilkin tələbdən sifarişin yaradılmasına və ödənişin işlənməsinə qədər bütün [satınalma prosesini sadələşdirir](#).

2. Məlumatlardaki təkmilləşdirilmiş dəqiqlik

Avtomatlaşdırılmış satınalma sistemi istifadəçilərə əvvəlcədən yaradılmış kataloqlardan məhsul və satıcı seçmək imkanı verməklə məlumatların daxil edilməsi zamanı insan səhvi [riskini minimuma endirir](#).

3. Xərclərə dair aydın görüntü

Mərkəzləşdirilmiş elektron satınalma sistemi real vaxt rejimində xərcləmə qanuna uyğunluqları və büdcədən istifadə barədə məlumat verir. Bu görünürlik rəhbər şəxslərə [məlumatlı şəkildə qərarlar qəbul etməyə](#) və [qənaət imkanlarını müəyyən etməyə](#) kömək edir.

4. Düzgün Satıcı idarəetməsi

Onlayn satınalma sistemi tədarükçülərin məlumat bazasını, habelə qiymət təklifi şərtlərini, malların kataloqlarını və qiymət tarixçəsini özündə cəmləyir.

5. Uyğunlaşdırma

Avtomatlaşdırılmış sistemin tətbiqi bütün satınalma əməliyyatlarının daxili siyasətlərə və xarici qaydalara [uyğun olmasını](#) təmin etmək üçün ən yaxşı həldir. Məsələn, elektron satınalma programı [icazəsiz satınalmaların qarşısını almaq](#) üçün təsdiq iyerarxiyalarının tətbiqində yararlıdır.

6. Ölçüləbilənlilik

Təşkilatlar böyüdükcə, satınalmaların idarə olunması programı artan sifarişlərin həcmini və satınalmaların və xərclərin idarə edilməsi [proseslərinin mürəkkəbliyini](#) asanlıqla idarə edə bilər. Fakt üzrə, böyümə zamanı təşkilatlar e-satınalma program həllərini daha çox [dəyərləndirməyə](#) başlayırlar, çünkü bu üsulla şöbələr və maraqlı tərəflər arasında əməkdaşlıq asanlaşır və iş axını dəyişdikcə ünsiyyət və [koordinasiya yaxşılaşdırılır](#).

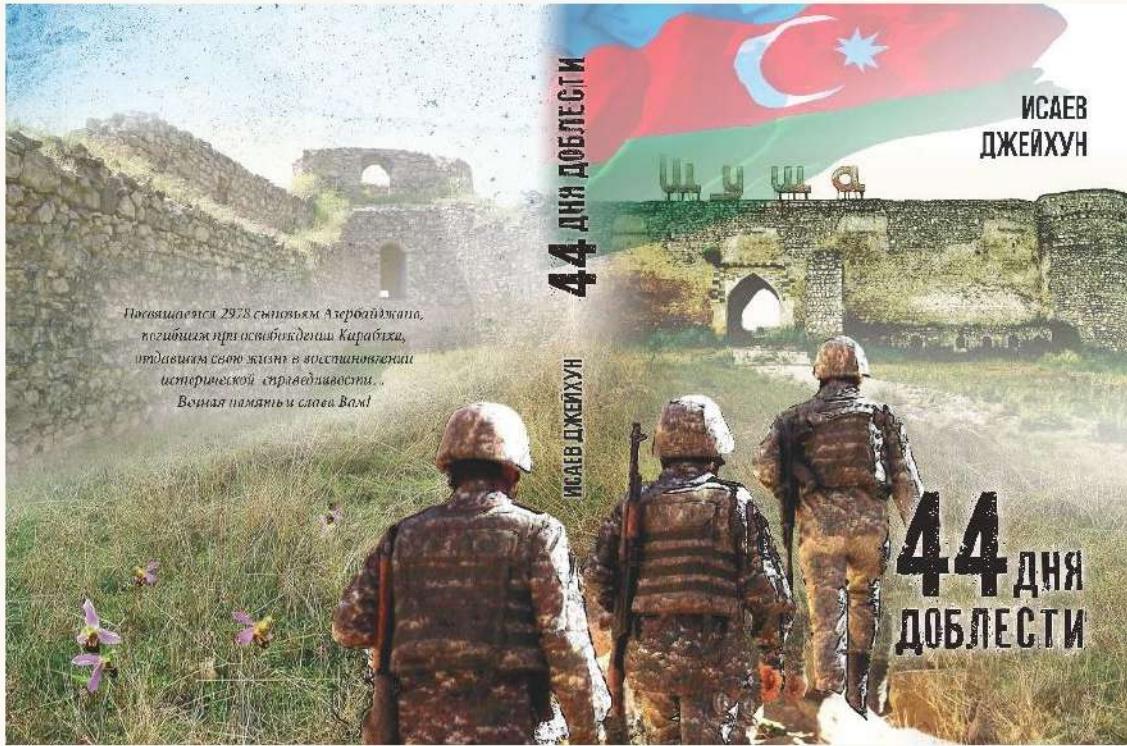


Габала. Лаванда. Любовь



www.eastwest.az
www.fb.com/eastwest.az
info@eastwest.az

Çapa imzalanmışdır: 05.05.2025. Format: 60x90 $\frac{1}{8}$. Ofset çapı.
Fiziki çap vərəqi 12,5. Sifariş 18196. Tiraj 500



ГОТОВИТСЯ К ПЕЧАТИ

Книга Джейхуна Исаева

«44 ДНЯ ДОБЛЕСТИ»

Джейхун Исаев родился 18 октября 1973 в г. Баку. В 1996 году окончил Казанский Авиационной Институт по специальности инженер-электромеханик. С 1998 по 2001 г. учился в «Открытом Университете Великобритании» по специальности стратегический менеджмент. В 2007 году окончил «Стокгольмскую Школу Экономики» по программе SSE для собственников и руководителей бизнеса.

С 1998 года руководил Группой Компаний «Апплерон», лидера по производству, дистрибуции и оптовой торговле продуктами питания на рынке Татарстана. С 2016 года возглавляет ООО «ЭДЖЭ ГРУПП» специализирующийся экспортом и импортом химических продуктов. С 2005 года является членом правления Азербайджанской национально культурной автономии «Азербайджан» в Татарстане.

Женат, имеет сына и двух дочерей.



Книга Дж. Исаева «44 ДНЯ ДОБЛЕСТИ» первый опыт пера автора. Она посвящена подвигу азербайджанского народа во Второй Карабахской войне. В книгу вошли очерки, описывающие события с начала до конца 44 дневной войны. В книге скрупулёзно описаны все крупные битвы войны за освобождение Карабаха. Она, по сути, является онтологией той войны. Книга богата различными документами и картами, причем из разных источников. Книга читается на одном дыхании. Она написана в стиле военной хроники и является системным источником информации для всех тех, кто интересуется ходом событий в 44 дневной войне осенью 2020 года.

DA BALE

